

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**Doprovázení nezletilých matek s dětmi ve specializovaných
zařízeních**

Bc. Barbora Kořínková

**Diplomová práce
2012**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora Kořínková**
Osobní číslo: **H10673**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Doprovázení nezletilých matek s dětmi ve specializovaných za-
řízeních**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Problematika nezletilých matek s dětmi umístěných v ústavní péči není v naší zemi dostatečně řešena a pro práci resocializačního pedagoga je to velmi zajímavé téma. Velkým problémem je věk matek, dále rodinná a sociální situace matky a také dítě, u něhož je ohrožen vývoj a výchova. Cílem mé práce bude především nalézt formy pomoci nezletilým matkám, také bych se ráda zaměřila na vztah dítěte a nezletilé matky, na rodinu, ze které nezletilá matka pochází a na její nelehkou životní situaci. Ve své práci se budu zabývat charakteristikou nezletilé matky, oblastí sociální podpory ze strany státu, aktivitami a službami pro matky a doprovázením nezletilých matek v ústavní péči. Ve výzkumné části se budu zabývat 4-6 kazuistikami nezletilých matek, analýzou dokumentů a rozhovory s matkami a sociálními pracovníky.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- Matoušek, O.; Pazlarová, H. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. 1. vyd. Prah: Portál, 2010. 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.
Matoušek, O., et al. Metody a řízení sociální práce. 2.vyd. Praha: Portál, 2008. 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8. Vágnerová, M. Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.
Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 4. rozšíř. a přepr. vyd. Praha: Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4. Janiš, K., Kraus, B., Vacek, P. Kapitoly ze základů pedagogiky. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. 164 s. ISBN 80-7041-019-1. Hudson, F., Ineichen, B. Taking It Lying Down: Sexuality and Teenage Motherhood. Labáth, V. a kol. Riziková mládež. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-4.

Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Alena Vališová, CSc.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2012**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Mgr. Iлона Moravcová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 23.3. 2012

Bc. Barbora Kořínková

Poděkování:

Ráda bych poděkovala paní Prof. PhDr. Aleně Vališové, CSc. za odborné vedení mé diplomové práce, díky jejímu přístupu a znalostem dostala práce konečnou podobu.

Dále děkuji Dětskému centru Veská, jmenovitě pak paní Mgr. Renatě Vyhnálkové a Mgr. Kateřině Peřinové za ochotné a vstřícné jednání při absolvování mé praxe v zařízení.

V neposlední řadě děkuji Mgr. Adrianě Sychrové za odborné konzultace a pomoc během psaní mé diplomové práce.

ANOTACE

Práce se zabývá popisem složité životní situace nezletilé matky s dítětem umístěné v ústavní péči. Popisuje její rodinou situaci, období adolescence, těhotenství, vzdělání a uplatnění na trhu práce, zabývá se otcem dítěte a dítětem samotným. Dále popisuje pomoc ze strany státu, ústavní zařízení určená pro nezletilé matky s dětmi a doprovázením. V kazuistikách nezletilých matek s dětmi uvádím v praxi teoretickou část práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

ústavní péče, nezletilé matky, doprovázení

TITLE

Accompanying Teenage Mothers With Children In Specialized Facilities

ANNOTATION

The work deals with the description of complex life situations teenage mothers with children placed in institutional care. Describes her family situation, adolescence, pregnancy, education and the labor market, deals with the father of the child and the child itself. It also describes support from the state, constitutional devices designed for teenage mothers with children and accompanying. In case reports of minor mention of mothers with children in practice the theoretical part.

KEYWORDS

institutional care, teenage mothers, accompanying

Obsah

Úvod.....	9
I. Teoretická část	10
1. Nezletilá matka	10
2. Ústavní zařízení určená pro nezletilé matky s dětmi	12
2.1. Zařízení v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy	13
2.2. Zařízení v resortu Ministerstva zdravotnictví	18
2.3. Pohled do světa	20
3. Doprovázení.....	23
4. Situace nezletilé matky	26
4.1. Rodina nezletilé matky.....	26
4.2. Období dospívání, adolescence	36
4.3. Těhotenství nezletilé dívky	44
4.4. Vzdělání a uplatnění na trhu práce.....	47
4.5. Otec dítěte	49
4.6. Dítě nezletilé matky	52
5. Pomoc ze strany státu	53
5.1. Sociální politika	53
5.2. Sociální služby a bydlení	56
5.3. Ústavní výchova.....	57
II. Empirická část.....	58
6. Výzkum.....	58
6.1. Výzkumný vzorek	58
6.2. Metodologie výzkumu	59
7. Případové studie.....	62

7.1.	Případová studie Martiny K. a její dcery Kláry K.	62
7.2.	Případová studie Anny M. a její dcery Petry B.....	66
7.3.	Případová studie Daniely K. a její dcery Dany K.	72
7.4.	Případová studie Jany B. a její dcery Adély B.	75
8.	Pohled odborníků na problematiku.....	85
8.1.	Rozhovor se sociální instruktorkou.....	85
8.2.	Rozhovor se sociální pracovnící	89
9.	Závěr	94
10.	Bibliografie	96
11.	Přílohy.....	101

Úvod

Za téma své diplomové práce jsem si zvolila problematiku nezletilých matek s dětmi, protože je to velmi zajímavé a málo diskutované téma. Nezletilé matky s dětmi jsou specifická skupina, která vyžaduje také specifickou pomoc a přístup odborníků. Vzhledem k počtu nezletilých matek to není nijak závažné téma, ale tyto matky s dětmi tu jsou a je potřeba jim věnovat určitou pozornost a hlavně pomoc začlenit se zpět do většinové společnosti. V české literatuře nalezneme velmi málo o problematice nezletilých matek, většina publikací se jim věnuje velmi okrajově. Také velká většina azylových zařízení poskytuje ubytování matkám starším osmnácti let. Cílem mé práce je tedy poukázat na složitou životní situaci nezletilé matky s dítětem. Jaké jsou formy pomoci těmto matkám, jak se angažuje stát, a jakými způsoby by se dala situace nezletilé matky s dítětem zlepšit.

V teoretické části rozebírám především rodinnou situaci nezletilé matky, období dospívání a adolescence, těhotenství, vzdělání a uplatnění na trhu práce, také zmíním otce dítěte a dítě samotné, jeho prognózu do budoucna. Dále se budu věnovat pomoci ze strany státu, ústavními zařízeními, které jsou určené pro nezletilé matky s dětmi, a v neposlední řadě vysvětlím pojem doprovázení.

Empirická část se skládá především ze čtyř kazuistik nezletilých matek s dětmi, na kterých ukazuji složitou životní situaci matky, kterou jsem podrobně rozepsala v teoretické části. S jednou nezletilou matkou jsem navázala bližší kontakt. K její kazuistice je přiložen také rozhovor. Doplňující složkou jsou pak dva rozhovory s odborníky (sociální pracovníci a sociální asistentkou).

Všechny dokumenty a rozhovory mi byly poskytnuty v Dětském centru Veská u Sezemic. Je to jedno z několika zařízení, kde přijímají nezletilé matky s dětmi i na dlouhodobé pobyty v řádech několika let. V tomto zařízení jsem byla již dvakrát na odborné praxi a zaměstnanci zařízení ke mně byli vždy ochotní a vstřícní.

V závěru práce shrnuji veškeré poznatky, komentuji zjištěné výsledky a navrhuji případné další možnosti řešení problematiky nezletilých matek s dětmi.

I. Teoretická část

1. Nezletilá matka

V první řadě je důležitý věk matky, který nedovršil 18 let, tedy zletilosti. § 8 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku definuje zletilost jako způsobilost fyzické osoby vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti (způsobilost k právním úkonům) vzniká v plném rozsahu zletilostí. Zletilost nabývá dovršením osmnáctého roku. Matky, které porodí dítě před osmnáctým rokem věku, nejsou na mateřství připraveny jak psychicky, sociálně ale i biologicky, i když na první pohled to tak někdy nevypadá. Ano, tělo 16leté dívky je už vyspělé s ženskými znaky, ale tělo a mysl například 14leté dívky na graviditu připravené rozhodně není. Výzkumy ukazují, že v České republice každoročně otěhotní přibližně 2 000 nezletilých dívek a z toho přibližně 1 000 dívek ukončí graviditu porodem.¹

„Samostatnou kapitolu v této problematice představuje gravidita a mateřství pod 15 rokem věku. I takto mladým dívkám se v našich podmínkách rodí děti. V roce 2004 otěhotnělo pod 15 rokem okolo 100 nezletilých dívek, nejmladší z nich bylo pouhých 12 let. Specifikum této skupiny dívek spočívá v zákonem stanovené hranici uskutečnění pohlavního styku, a to hranicí 15-ti let. Podle trestního zákona platného v České republice je pohlavní styk s dívkou mladší 15-ti let posuzován jako trestný čin spadající do oblasti mravnostní kriminality.“²

Nezletilé matky ve věku pod 16 let nemají rodičovskou zodpovědnost. Tu jim může přiznat soud až po dovršení věku 16 let. Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, b) při zastupování nezletilého dítěte, c) při správě jeho jmění.³ Na rodičovskou zodpovědnost mají nárok oba rodiče. Pokud je otec

¹ CHRENKOVÁ, Monika. *Socioterapeutické listky - socioterapie.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-11-14]. Gravidita a mateřství nezletilých dívek v České republice. Dostupné z WWW: <<http://www.socioterapie.cz/index.php?a=14>>.

² Tamtéž.

³ § 31 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině

dítěte neuveden, náleží rodičovská zodpovědnost matce. Zbavení rodičovské zodpovědnosti může opět jen soud a to v případě výrazného zneužívání či zanedbávání rodičovské zodpovědnosti, který ohrožuje vývoj dítěte.

Nezletilou matku s dítětem můžeme také zařadit mezi rizikovou mládež. Podle Labátha „za rizikovou mládež považujeme dospívajících, u kterých je, následkem spolupůsobení viacerých faktorov, zvýšená pravdepodobnosť zlyhania v sociálnej a psychickej oblasti. ... Do kategorie mládež zahrňame dospievajúcu populáciu v období pubescencie a adolescencie, tj. medzi detstvom a dospelosťou.”⁴

⁴ LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: Studijní text*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-66-4.

2. Ústavní zařízení určená pro nezletilé matky s dětmi

Dítěti narozenému nezletilé matce soud automaticky nařizuje ústavní výchovu. Matka ústavní výchovu nařízenou mít nemusí, ale ve většině případů tomu tak je. Ústavní výchovu má nařízenou jak matka, tak i její dítě.

Ústavní výchovu mohou matky s dětmi vykonávat v zařízeních, které spadají pod Ministerstvo zdravotnictví (kojenecké ústavy, dětská centra) nebo pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Zařízení pro výkon ústavní výchovy v resortu Ministerstva školství jsou podle Zákona 109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních zřízena tato zařízení: diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Tato zařízení přijímají nezletilé matky s jejich dětmi.

Ministerstvo zdravotnictví upravuje výkon ústavní výchova pro nezletilé matky s dětmi v metodickém pokynu Ministerstva zdravotnictví ČR - Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku - věstník 9/2005.

Zaměstnanci zařízení

Struktura zaměstnanců a jejich práce je dána zákony 95/2004 Sb. a 96/2004 Sb., které upravují činnost lékařů, zdravotní sester a rehabilitačních sester. „*Dle příslušného personálního klíče se o děti starají lékaři (pediatři), psychologové, dětské sestry (všeobecné sestry se specializací v pediatrii), ošetřovatelky, popř. speciální pedagogové (dle věkového složení dětí). Nezbytnou součástí týmu jsou sociální pracovníce a rehabilitační sestry, popř. další terapeutický personál.*“⁵ V dětských domovech se o děti starají především vychovatelky, ale složení personálu v ostatních ústavních zařízeních je velmi podobné.

⁵ Metodické opatření ministerstva zdravotnictví České republiky – Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku.

2.1. Zařízení v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

Jak jsem již výše zmínila, v této kapitole se budu zabývat dětskými domovy, dětskými domovy se školou a výchovnými ústavami, které přijímají nezletilé matky s dětmi. Nejprve popíšu zařízení obecně a poté ke každému typu zařízení přiřadím jeden příklad zařízení a podrobně ho popíši.

Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je zařízení, které přijímá děti ... a na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení je umísťuje do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů.

Diagnostický ústav plní několik funkcí:

- diagnostická - vyšetření dětí pomocí pedagogických a psychologických činností
- vzdělávací - úroveň znalostí a dovedností, specifické vzdělávací potřeby
- terapeutická – pedagogické a psychologické činnosti
- výchovná a sociální – sociálně právní ochrana dítěte, rodinná situace
- organizační – souvisí s umísťováním dítěte do dalšího zařízení
- koordinační – sjednocení činnosti ostatních zařízení⁶

Příklad diagnostického zařízení přijímající nezletilé matky s dětmi

Diagnostický ústav a Středisko výchovné péče

Na Dlouhé mezi 19, 147 00 Praha 4

Oddělení M – pro matky s dětmi

www.dum-praha.cz

Oddělení pro matky s dětmi sídlí v samostatné budově se zahradou. Kapacita oddělení je 12 lůžek pro matky v dvoulůžkových nebo jednolůžkových pokojích.

⁶ § 5 zákona č.109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních,

Oddělení je v provozu od listopadu 2003, a je určeno především pro dívky od 15ti do 18ti let s uloženou ústavní nebo ochrannou výchovou. Hlavními důvody pro umístění matek jsou špatné podmínky v rodině, výchovné problémy a také nevyrovnání se původní rodiny s těhotenstvím nezletilé dívky, jejich dcery. Oddělení je rozděleno do dvou skupin, první skupinu tvoří těhotné klientky, druhou tvoří matky s dětmi. Na oddělení jsou klientky přijímány zpravidla nejdříve po 12. týdnu těhotenství, často ale přicházejí v období před porodem nebo s miminkem přímo z porodnice.

Pracují zde především pedagogičtí pracovníci, zdravotní péči zajišťuje lékařka, zdravotní sestra a obvodní lékař, za kterým matky v doprovodu docházejí. Oddělení navštěvuje také porodní asistentka, která ve složitějších případech spolupracuje se zdravotnickými zařízeními a nemocnicemi. Vychovatelé, kteří zde pracují, učí nezletilé matky zvládnout svou novou roli, poskytují jim rady, pomoc a nepřetržitý dohled.

Délka pobytu nezletilých matek je různá. Hlavním úkolem oddělení je naučit matky základní péči o dítě, domácnost a pomoci urovnat a stabilizovat situaci v rodině. Pokud je matka šikovná a samostatná, odchází ústavu většinou po ukončení šestinedělí. Pobyt je možné prodloužit do 18ti, respektive 19ti let, zvláště v případech, kdy matka nevládá plně péči o dítě a neumožňují to ani její sociální podmínky. Vždy záleží na individuální situaci matky.

Po ukončení pobytu v ústavu odcházejí matky s dětmi většinou do původní rodiny, k partnerovi nebo do dětského domova. Pokud jsou na oddělení dívky do 18ti let, pracovníci pro ně hledají azylové domy nebo se pokouší zprostředkovat byt.⁷

Výchovný ústav

Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let, se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova, nebo uložena ochranná výchova. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.⁸

⁷ *Diagnostický ústav a Středisko výchovné péče: Oddělení M - pro matky s dětmi* [online]. 2009 [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.dum-praha.cz/index.php?page=.:oddeleni/oddeleni.php>

⁸§ 14 zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních

Výchovný ústav zřizuje oddělení pro děti s nařízenou ochrannou výchovou a ústavní výchovou. Dále pro nezletilé matky s jejich dětmi a pro děti, které vyžadují výchovně léčebnou péči. Pokud je dítě starší 12 let a projevuje opravdu závažné poruchy chování, pro které nemůže být umístěno v dětském domově, přijímá se do výchovného ústavu. Při výchovných ústavech se zřizují základní, speciální a střední školy.⁹

Příklad výchovného ústavu, který přijímá nezletilé matky s dětmi

Výchovný ústav Černovice

Jiráskova 285, 394 94, Černovice

www.vucernovice.cz

Výchovný ústav Černovice je specifický výchovný ústav, který poskytuje služby nezletilým dívkám a matkám (od 15 let po skončení povinné školní docházky, případně těhotným dívkám od 12 let věku), s problémy v sociální, výchovné a vzdělávací oblasti. Cílem ústavu je dovést dívky na úroveň takového chování, vnímání, jednání, uvažování a sociálního postavení, které by pro ně bylo vysvobozením z tíživých životních situací a dosažením určité normy v těchto oblastech.

Výchovný ústav má celkem 6 skupin dívek, z toho 3 skupiny jsou pro těhotné a nezletilé matky s dětmi. První skupina byla otevřena již v roce 1992, další poté v roce 1996 a poslední v roce 2002. V těchto třech skupinách nyní žije 24 matek s dětmi a těhotné dívky. Dále se zde nachází adaptačně diagnostická skupina, výchovná skupina a výchovná skupina polovolná, která má volnější režim pro samostatné dívky.

Výchovný ústav poskytuje výchovně vzdělávací činnosti, kulturně vzdělávací činnosti, společenskou výchovu, tělesnou a zdravotní výchovu a estetickou a pracovní činnost. Z volnočasových aktivit nabízí různé zájmové kroužky, pořádá různé tematické akce a soutěže.¹⁰

⁹ § 14 zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních

¹⁰ *Výchovný ústav Černovice: Výchovný ústav* [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.vucernovice.cz/vychovny-ustav.html>

Dětský domov se školou

Účelem dětského domova se školou je zajišťovat péči o děti a) s nařízenou ústavní výchovou, ... b) s uloženou ochrannou výchovou, c) jsou-li nezletilými matkami a splňují podmínky stanovené v písmenu a) nebo b) a jejich děti, které nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou.¹¹

V dětském domově se školou mohou být zřizovány i rodinné skupiny. Pokud pominou důvody k umístění dítěte do školy zřízené při dětském domově, může být dítě na základě žádosti ředitele přeřazeno do školy, která není součástí dětského domova se školou.¹²

Příklad dětského domova se školou, který přijímá nezletilé matky s dětmi

Výchovný ústav, dětský domov se školou, střední škola, základní škola a školní jídelna

Nádražní 698, 672 01 Moravský Krumlov

www.vuddmoravskykrumlov.cz

Oddělení pro nezletilé těhotné dívky a matky s dětmi bylo zřízeno v roce 2007. Může zde být umístěno maximálně 12 matek s dětmi. Pod dohledem zdravotních sester, vychovatelů, speciálního pedagoga a psychologa se těhotné dívky připravují na porod, nezletilé matky s dětmi se učí pečovat o své dítě a o domácnost. Každá matka má k dispozici svůj pokoj vybavený moderním nábytkem, obývací pokoj spojený s kuchyňkou a dětským koutkem, který slouží ke společným aktivitám a k přípravě stravy. V letním období mohou matky s dětmi využívat dětské hřiště s pískovištěm a průlezkami.¹³

¹¹ § 13 zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních

¹² Tamtéž.

¹³ *Výchovný ústav: Historie a současnost* [online]. 2010 [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.vuddmoravskykrumlov.cz/historie-a-soucastnost/>

Dětský domov

Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova.¹⁴

Do dětského domova se umisťují děti od 3 do 18 let a také nezletilé matky se svými dětmi.

Příklad dětského domova, který přijímá nezletilé matky s dětmi

Dětské centrum

Kojenecký ústav a Dětský domov

R. A. Dvorského 1710, 544 01 Dvůr Králové nad Labem

www.srdceprodeti.cz

Kojenecký ústav a Dětský domov je určen především dětem do 3 let věku. Jsou přijímány děti zdravé, které mají nařízenou ústavní výchovu, ale i děti mentálně nebo fyzicky postižené, které mohou být i staršího věku (5-6 let).

V Kojeneckém ústavu a Dětském domově bylo otevřeno oddělení pro matky s dětmi v srpnu 2005. Cílem oddělení pro matky s dětmi je pomoci matkám překonat tíživou nebo kritickou životní situaci. Matka s dítětem je přijímána na základě žádosti orgánu sociálně právní ochrany dětí, předběžného opatření soudu nebo na vlastní žádost matky. Důvody jsou především diagnostické, výchovné, zácvik v péči o dítě a kojení, utajený porod nebo okamžitá pomoc.¹⁵

¹⁴ § 12 zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních

¹⁵ *Srdce pro děti: Kojenecký ústav a Dětský domov* [online]. 2009 [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.srdceprodeti.cz/fotogalerie/detsky-domov>

2.2. Zařízení v resortu Ministerstva zdravotnictví

V resortu Ministerstva zdravotnictví přijímají nezletilé matky kojenecké ústavy, dětské domovy pro děti do 3 let a dětská centra. Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let upravuje metodický pokyn Ministerstva zdravotnictví – věstník 9/2005. Tento věstník upravuje důvody pro přijetí dětí do zařízení, pobyt dětí, péči o ně a propuštění dětí.

Co se týče nezletilých matek, odstavec VI pojednává především o důvodech přijetí matky s dítětem do zařízení, ale také o utajeném porodu a náhradní rodinné péči.

Dětské centrum

Příklad dětské centra, které přijímá nezletilé matky s dětmi

Dětské centrum Veská

Veská 21, 533 04 Sezemice

www.dcveska.cz

Kapacita dětského centra je 60 lůžek pro děti od novorozeneckého věku a 10 lůžek pro matky s dětmi. Veská poskytuje komplexní péči dětem týraným, opuštěným, handicapovaným a dětem, u nichž byla soudem nařízena ochranná ústavní péče. Délka pobytu dětí se liší podle potřeb dítěte nebo soudního nařízení. Zařízení umožňuje respitní (odlehčovací) péči handicapovaným dětem a jejich rodičům, poskytuje ambulantní péči, poradenství rodinám v nouzi a žadatelům o náhradní rodinnou péči. Dětské centrum získalo statut zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, vyčleněno je 10 lůžek pro děti a 2 lůžka pro matky.

V zařízení se o děti starají nepřetržitě zdravotní sestry, rehabilitační pracovníce, výchovná sestra s psychologem, kteří dohlížejí na správný vývoj dítěte a sociální pracovníce. Dětský lékař dohlíží na zdravotní stav dětí.¹⁶

¹⁶ PEŘINOVÁ, Drahomíra. *Dětské centrum Veská*. Veská u Sezemice: Vlastní náklad. 2 s.

Azylové centrum Trojlístek (Rodina + domov + přátelství) je v provozu od února 2008 a poskytuje nezletilým matkám s dětmi a těhotným ženám především ubytování v nepříznivé životní situaci, pomoc před porodem i po něm, pomoc s péčí o dítě a také poradenský a informační servis.¹⁷

Statistiky za rok 2010

přijato celkem matek do zařízení	26
z toho těhotných matek	6
současně s prvním dítětem	2
propuštěno matek ze zařízení	18
odešlo bez dítěte	8
přijato nezletilých matek	6
s nařízenou ústavní výchovou	4

Zdroj: Výroční zpráva za rok 2010 Dětské centrum Veská

Kojenecký ústav

Příklad kojeneckého ústavu, který přijímá nezletilé matky s dětmi

Kojenecký ústav s dětským domovem v Plzni

Na Chmelnicích 6, 32 333 Plzeň

www.kojenecky-ustav.cz

Kojenecký ústav je zdravotnické zařízení, které poskytuje komplexní péči dětem od narození do tří let věku ve zdravotní, zdravotně sociální a sociální tísni. Přijímá především děti, které nemohou ze závažných důvodů vyrůstat ve vlastní rodině, nebo se o ně vlastní rodiče nemohou, nechtějí či nedokážou postarat. Kojenecký ústav v odůvodněných případech přijímá k dítěti i matku. Jedná se především o matky kojící,

¹⁷ *Dětské centrum Veská: Služby* [online]. 2006 [cit. 2012-02-02]. Dostupné z: <http://www.dcveska.cz/index.php?idm=5>

nezletilé, nezkušené nebo budoucí náhradní matky, které se naučí pod vedením personálu pečovat o své dítě.¹⁸

2.3. Pohled do světa

Nyní se podíváme, jak jsou na tom nezletilé matky s dětmi v Austrálii, ve Spojených státech Amerických a ve Velké Británii. Bohužel tématu nezletilých matek není věnováno příliš pozornosti v České republice, ani jinde ve světě. V internetových zdrojích jsem nenašla žádné oficiální statistiky, které by se zabývaly počtem nezletilých matek s dětmi v ústavních zařízeních. Nalezla jsem několik statistik, týkajících se porodnosti mladistvých v různých zemích světa.

„V Austrálii počet mladých žen, které čekají dítě, klesl za posledních několik desetiletí. V roce 2009 byla míra porodnosti mladých žen 16,7 porodů na 1 000 žen, ve srovnání s 55,5 porody na 1 000 žen v roce 1971. Tato změna je s největší pravděpodobností kvůli zlepšení sexuální výchovy, dostupnosti antikoncepce a přístupu k potratům, než pokles sexuální aktivity.“¹⁹

V USA platí přísné dodržování zákonů obecně. Tamní zákon vyžaduje rodičovský souhlas pro předepsání hormonální antikoncepce lékařem, proto poklesl počet neplánovaných těhotenství. *„Nejnižší procento těhotenství mladistvých je v Severní Dakotě, kde není sexuální výchova součástí povinného vyučování, a mladistvé dívky nemohou získat od lékaře antikoncepční prostředky bez rodičovského souhlasu. Pro srovnání, ve státě Virginie byla zavedena v některých městech povinná obsažná sexuální výchova. Nárůst těhotenství mladistvých byl v některých místech až 58%, průměrný počet otěhotnění ve sledovaných školách vzrostl o 20%. Ve městech, kde povinná sexuální výchova není požadována, poklesl počet otěhotnění v průměru o 16% v některých místech až o 40%.“²⁰* Statistiky uvádějí, že mezi léty 1990 – 2005 klesl

¹⁸ Kojenecký ústav s dětským domovem v Plzni: Kojenecký ústav [online]. 2010 [cit. 2012-02-02]. Dostupné z: <http://www.kojenecky-ustav.cz/>

¹⁹ Teenage pregnancy. Better health channel [online]. 2010 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.betterhealth.vic.gov.au/bhcv2/bhcarticles.nsf/pages/Teenage_pregnancy (vlastní překlad)

²⁰ SDRUŽENÍ LINKA BEZPEČÍ. Děti a jejich problémy. Praha: Linka Bezpečí, 2005. ISBN 80–239–4482–7.

počet mladistvých těhotenství o 40% (z 116,8 na 70,6 z 1 000 porodů). Ovšem co se počtu týká, je to asi 725 000 dospívajících ve věku 15 až 19 let, které otěhotněly, z toho asi 415 tisíc dívek porodily v roce 2005. Dále je statisticky zaznamenáno, že asi 3 dívky z 10 otěhotní alespoň ještě jednou před dovršením 20 let a že 1 ze 4 nezletilých matek mají druhé dítě nejčastěji do 2 let po narození prvního dítěte.²¹

Značný problém s nezletilými matkami má Velká Británie. Oficiální statistiky uvádí, že za rok 2009 bylo těhotných nezletilých dívek 38 259, což je pokles o 7,5% oproti roku 2008, kdy číslo těhotných nezletilých dívek dosahovalo počtu 41 361. Z toho téměř 48,8% těhotenství končila legálním potratem. Co se týká těhotných dívek ve věku do 16 let, je na tom Británie nejhůře ze všech zemí. V roce 2009 jich bylo těhotných 7 158, což je pokles o 5,6% oproti roku 2008, kdy otěhotnělo 7 586 dívek ve věku do 16 let. Z toho 59,8% dívek šlo na legální potrat.²²

Níže uvádím tabulku těhotenství dospívajících dívek v Anglii a Walesu za rok 2009. Tato tabulka je značně zkrácená, celou tabulku naleznete v příloze.

²¹ Teenage pregnancy. *March of dimes* [online]. 2011 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.marchofdimes.com/professionals/medicalresources_teenpregnancy.html

²² Teenage pregnancy rates throught England and Wales. *The Guardian* [online]. 2011 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2011/feb/22/teenage-pregnancy-rates-engalnd-wales-map>

Dospívající těhotenství v Anglii a Walesu, 2009

Sazba je koncepce na 1000 žen ve věku

Oblast obvyklého pobytu	2009, číslo	2009, míra	2001, číslo	2001, míra
Anglie a Wales	38259	38,3	40990	42,7
ANGLIE	35966	38,2	38461	42,5
SEVEROVÝCHODNÍ	2225	46,9	2393	48,3
County Durham UA	408	44,0	399	44,7
Darlington UA	87	48,0	94	50,6
Hartlepool UA	106	57,3	120	61,8
Middlesborough UA	174	60,4	180	54,2
Northumberland UA	195	34,9	216	36,8
Redcar a Cleveland UA	139	51,7	162	54,5
Stockton-on-Tees UA	164	42,6	150	37,2

Zdroj: Teenage pregnancy rates through England and Wales. *The Guardian* [online]. 2011 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2011/feb/22/teenage-pregnancy-rates-engalnd-wales-map>

3. Doprovázení

V této kapitole se budu zabývat teoretickým vysvětlením pojmu doprovázení a poradenství. Co tyto pojmy znamenají, jací odborníci se jim věnují, jak doprovázení probíhá v praxi apod. Dále bych zmínila psychologickou, sociální a pedagogickou pomoc nezletilým matkám s dětmi, kterou poskytují ústavní zařízení.

Podle Úlehly je doprovázení „*spoluprací pracovníka s klientem, která začíná v situaci, kdy klient přichází pro pomoc v souvislosti s těžkostí, kterou nelze změnit. Klient neočekává změnu toho, co je dáno, ale chce mít někoho, kdo mu pomůže všechno nést, snášet a zvládat. Klient tedy od pracovníka chce, aby mu poskytl své naučené schopnosti a dovednosti zvládat těžké situace, odvahu neleknout se ani nejtěžších témat a profesionalitu „lidsky“ mluvit i o nejvíce ohrožujících otázkách. Na to musí být pracovník předem připravený, teoreticky i prakticky.*“²³

V praxi to znamená, že pracovník (sociální pracovníce, sociální asistentka) doprovází klientku (nezletilou matku) po celou dobu pobytu v ústavním zařízení. Pomáhá jí zaučit v péči o dítě (přebalit, nakrmit, vykoupat, sledovat zdravotní stav, podávat léky, připravovat speciální stravu apod.), o domácnost (vařit, uklízet, prát, žehlit, nakupovat apod.), při kontaktu s úřady (zařízení vydání občanského průkazu, vyplnění formulářů, přiznání dávek, pojištění, zařízení rodných listů dětí apod.), při výchově dítěte (rehabilitace dítěte, říkanky, pexesa, hry apod.).

Ruku v ruce s doprovázením jde především poradenství. „*V užším smyslu jde o poskytování informací, které si klient vyžádá a jež potřebuje k řešení svého problému. V širším smyslu dává p. klientovi příležitost k tomu, aby prozkoumal své přednosti, resp. slabá místa a našel strategie k zlepšení kvality svého života. Ještě náročnějším cílem p. může být, aby klient získal nový pohled na sebe a na druhé lidi i potřebné nové dovednosti.*“²⁴

²³ ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat. Učebnice metod sociální praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2007, s. 128. ISBN 80-86429-36-9.

²⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 272, 2. vyd. ISBN 978-80-7367-368-0.

Poradenství provádí nejčastěji sociální pracovníce v oblasti sociální (informace o dávkách a přídavcích, kontakty s příslušnými úřady a soudy apod.). Poradenství v pedagogické oblasti zajišťuje výchovná sestra v zařízení, která podává informace o psychomotorickém vývoji dítěte matky. Psychologické poradenství provádí psycholog zařízení a slouží především pro vypovídání nezletilé matky.

Sociální pomoc

Jak jsem již zmínila výše, sociální pomoc nezletilým matkám zajišťuje sociální pracovníce nebo sociální asistentka zařízení, ve kterém je matka ubytována. „*Všechny přijaté matky mají jedno společné – jsou výrazně zadlužené, bez jakýchkoliv prostředků, bez zázemí, bez dostatečného inteligenčního potenciálu. Jsou zcela spolehnuté na sociální síť a necítí nutnost najít východisko ze své situace.*“²⁵ Úkolem sociální pracovníce je zajistit matce vyplácení příslušných přídavků a dávek, zajistit pojištění matky i dítěte, vydání občanského průkazu matky, komunikace se soudy a věznicemi, pokud je otec dítěte ve výkonu trestu odnětí svobody, komunikace s Oddělením sociálně právní ochrany dětí v místě bydliště matky a v neposlední řadě i kontakt s rodiči matky a domlouvání návštěv. Při propouštění matky sociální pracovníce hledá následné ubytování pro matku, ať už to jsou azylové domy pro matky s dětmi, nebo sociální byty. „*Vážný problém je při propouštění matky s dítětem, neboť vesměs i nadále tyto matky potřebují doprovázení a opakovanou pomoc. Nejsou schopné žít samostatně a často selhávají i v běžných azylových zařízeních.*“²⁶ Sociální pracovníce se snaží udržet s matkou alespoň nějaký kontakt po odchodu matky s dítětem ze zařízení. Ne vždy se to ale daří, protože některá matka chce zapomenout na prožitá léta v zařízení a chce se osamostatnit a začít od začátku, jiná se naopak odstěhuje neznámo kam a nedá o sobě nic vědět. Matky, které chtějí udržovat vzájemný kontakt nadále i po opuštění zařízení se většinou ozvou samy.

²⁵ PEŘINOVÁ, MUDr. Drahomíra. *Dětské centrum Veská: Výroční zpráva 2010*. 2010.

²⁶ Tamtéž.

Pedagogická pomoc

Pedagogickou pomoc nabízí pedagožka, nebo výchovná sestra v zařízení. Je to pomoc především pro dítě matky, kdy se sleduje psychomotorický vývoj dítěte. „*Psychomotorický vývoj dítěte popisuje vývoj hrubé a jemné motoriky a psychický vývoj dítěte. U dítěte je sledován pohybový vývoj, vývoj uchopování předmětu, rozvoj a porozumění řeči, sociální rozvoj atd.*“²⁷ Vývoj se sleduje za určité období, výchovná sestra vyhotoví zápis a předá matce důležité informace o tom, jak s dítětem správně manipulovat, aby se správně vyvíjelo v rámci jeho věku. Výchovná sestra také učí matku různé říkanky, motorické hry, půjčuje hračky pro dítě a zajišťuje i rehabilitace dítěte u rehabilitačních sester, které jsou v zařízení také přítomny.

Psychologická pomoc

Psychologickou pomoc zajišťuje psycholog zařízení. Každá nezletilá matka, která je přijata se svým dítětem do zařízení, podstoupí psychologické vyšetření, ze kterého se zhotoví posudek psychologa. Toto vyšetření se provádí i před propuštěním matky ze zařízení. Psycholog tu je pro nezletilou matku i v tom případě, kdy má matka nějaké problémy o kterých si nemá s kým promluvit, má pocit, že nezvládá péči o dítě, nebo po návštěvě rodiny a přátel v zařízení, kdy má matka smutnou náladu a stýská se jí a podobně. V těchto a dalších případech je připravena psychologická pomoc.

²⁷ KOŘÍNKOVÁ, Barbora. *Komparace - výchova dítěte v institucionální péči do 3 let*. Pardubice, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.

4. Situace nezletilé matky

V této kapitole se budu zabývat nezletilou matkou a její rodinou, adolescencí a dospíváním, těhotenstvím nezletilé matky, dále vzděláním a uplatněním na trhu práce a také otcem dítěte a dítětem samotným, které má nelehké startovací podmínky do života.

4.1. Rodina nezletilé matky

Důležitým problémem je rodinná situace, ze které matka pochází. Většina nezletilých matek pochází z problémových, sociálně a ekonomicky znevýhodněných rodin, z rozvedených či neúplných rodin. Matka je s dítětem sama, bez otce a často i bez rodičů. Důvodem k umístění do ústavu je nestabilní či ohrožující domácí prostředí rodiny, či nezáměr vlastní rodiny o mladou matku. Rodina považuje svou dceru za ostudu rodiny, nebo se stane jen jedním z mnoha dalších problémů rodiny, které není rodina schopna sama řešit. Existují totiž rodiny, které „narození dítěte u svého dítěte“ jsou schopny samostatně řešit výraznou pomocí a prarodičovskou péčí, s tím, že matka dítěte je spíše sourozenec než rodič.²⁸ Na druhou stranu by mělo být v zájmu dítěte, aby se o něj starala nezletilá matka a to především z důvodu navázání citového vztahu s dítětem. Dále by se měla matka naučit o dítě samostatně pečovat tak, aby v budoucnu mohla dítě sama vychovávat.

Definice rodiny

Už po staletí je ve světě rodina základní stavební jednotkou. Existuje několik různých definic rodiny, ale všechny se shodují na tom, že rodina je tvořena nejméně třemi lidmi, tedy mužem a ženou, mezi kterými je uzavřeno manželství, případně nějaká

²⁸ CHRENKOVÁ, Monika. *Socioterapeutické listky - socioterapie.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-11-14]. Gravidita a mateřství nezletilých dívek v České republice. Dostupné z WWW: <<http://www.socioterapie.cz/index.php?a=14>>.

forma partnerství, rodičovství nebo příbuzenství. Nutným znakem rodiny je existence nejméně jednoho dítěte bez ohledu na jeho věk.²⁹

Každý vědní obor a jeho odborníci definují rodinu rozlišně podle svého zaměření. „*V právníkové literatuře se sice rodina nedefinuje, ale s oblibou se používá pojem rodinná kolektivita, nebo určení - rodina jako základní článek společnosti. Sociologie preferuje pojem sociální instituce nebo malá sociální skupina, sociální psychologové dávají přednost pojmu primární skupina před institucí, pedagogové zdůrazňují výchovně-socializační funkci rodiny, ekonomové považují rodinu především za výrobní nebo spotřební jednotku.*“³⁰

Sociolog Anthony Giddens definuje rodinu, příbuzenství a manželství následovně: „*Rodina představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. Příbuzenství je vztah mezi jedinci, jenž vzniká buďto sňatkem, anebo pokrevními vazbami v otcovské či mateřské linii. Manželství můžeme definovat jako sociálně akceptovaný a posvěcený sexuální svazek mezi dvěma dospělými jedinci.*“³¹ Manželství mohou uzavírat dospělý, tedy zletilý lidé.

Podle Vágnerové je rodina „... z hlediska rozvoje dětské osobnosti **nejvýznamnější sociální skupinou**. Dítě zde prostřednictvím určitého dospělého, obvykle matky, získává první informace o okolním světě. Mateřská osoba, resp. později celá rodina je pro dítě nejen **zdrojem jistoty a bezpečí**, ale i **zdrojem informací o něm samém**.“³² A právě jistota a bezpečí je to nejdůležitější, co může matka svému dítěti poskytnout. Pokud jsou tyto potřeby omezovány nebo jiným způsobem nenaplněny, dítě může trpět deprivací, což se poté projeví i v budoucnu v jeho přístupu ke svým dětem, ale i k ostatním lidem.

Naproti tomu Matoušek a Pazlarová zastávají názor, že přesně definovat pojem rodina je zcela nemožné, protože dosud používané definice argumentují příbuzenstvím,

²⁹ KRAUS, Bohuslav; POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk - prostředí - výchova : K otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2

³⁰ Tamtéž, str. 78.

³¹ GIDDENS, Antnohy. *Sociologie*. 1. vyd. Brno : Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4, tučné v originále.

³² VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. rozšířené. Praha : Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4, tučné v originále.

kteřé vznikne sňatkem, nebo narozením dětí jsou již v této době příliš úzké.³³ Přibývá totiž mnoho nesezdaných partnerství, do kterých se rodí děti. Giddens pro toto partnerství užívá pojem kohabitace, který označuje stav, kdy spolu partneri žijí v sexuálním vztahu, ale nejsou manželé. Jakýsi „život na psí knížku“ bez oficiálních závazků manželství se může jevit jako jednodušší a lépe se z takového svazku odchází. Ale bohužel tomu tak není, protože právní řád ovlivněný tradičním pojetím rodiny nechrání neformální svazky tak, jako chrání manželskou instituci. Ani občanský zákoník nezná pojmy druh a družka, nebo nesezdaná partnerství. V zákoně o rodině je manželství definováno takto: *Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem.*³⁴ Pro budoucí rodinný život je tedy manželství výhodnější, než „život na psí knížku“.

Nezletilá matka je odkázána na život „na psí knížku“ se svým partnerem do doby, než nabude zletilosti a bude se moci vdát. Ve většině případů není sociální situace matky a jejího partnera (pokud se partner neobráti k dítěti a partnerce zády) dostačující na to, aby mohli pomýšlet na vdávání. V první řadě potřebují zajistit základní potřeby dítěte, přiměřené bytové a sociální podmínky a poté mohou myslet na sebe a své potřeby.

Struktura rodiny

Výše jsme definovali rodinu, tedy muže, ženu a dítě. Toto uskupení je sociology označeno jako *nukleární* rodina. *Rozšířená* rodina zahrnuje prarodiče, tety, strýce a ostatní blízké příbuzné. Rodina, kterou později dítě vytváří, se nazývá rodina *orientační* nebo *prokreační*. Po odchodu jednoho z partnerů se rodina stává *neúplnou*. Po příchodu nového partnera (se svými dětmi z předchozí rodiny) se rodina stává *doplňenou*.³⁵ Nejčastěji se stává, že nezletilá matka zůstává sama bez partnera, bez podpory svých rodičů a příbuzných, tedy vytváří neúplnou rodinu pro své dítě.

³³ KRAUS, Bohuslav; POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk - prostředí - výchova : K otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

³⁴ § 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině

³⁵ KRAUS, Bohuslav; POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk - prostředí - výchova : K otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

Funkce rodiny

Většina autorů se obecně shodne na čtyřech funkcích rodiny. A to:

- „**reprodukční** - plození potomků
- **ekonomická** - hmotné zajištění členů rodiny
- **socializační** - učí děti zařazovat se do dané společnosti a kultury
- **emocionální** - zajišťuje citové zázemí pro své členy“³⁶

Obecně se definují tyto tři funkce rodiny: biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomická a socializačně výchovná.

Funkce biologicko-reprodukční slouží především k plození dětí, které jsou smyslem a znakem rodiny. V posledních letech se stále více partnerům nedaří přijít do jiného stavu přirozenou cestou. Je to především způsobeno životním stylem, který vedou a který tato moderní a vyspělá doba vyžaduje. Špatné stravovací návyky, mnoho stresu v pracovním, ale i v osobním životě, málo pohybu, tabakismus a alkoholismus, žádný prostor pro relaxaci těla a i mysli, to vše přispívá ke zhoršující se reprodukční funkci jak u žen, tak i u mužů. Poté nastupuje asistovaná reprodukce, která je finančně nákladná a ne vždy se početí povede hned na první pokus. Kolem toho se také točí spousta naděje, stresu a obav, zda se to povede, a zklamání, když se početí nepovede ani na potřeší. Mnoho párů tak zůstává bezdětných, aniž by sami chtěli. Pro ně je další možností adopce dítěte. Dále tato funkce slouží i k uspokojení základních sexuálních potřeb jedince.

Pro sociálně-ekonomickou funkci je rodina chápána jako spotřební jednotka, na níž je závislý trh. Rodina je brána jako samostatný autonomní systém, který se vyznačuje zvláště solidaritou všech členů.³⁷ Je to jakýsi „stát ve státě“.

Velmi důležitou funkcí je funkce socializačně-výchovná. Je to především proto, že smyslem rodiny je dítě nejenom zplodit, ale také vychovat z něho samostatného a pro

³⁶ LOVASOVÁ, Lenka; HANUŠOVÁ, Jaroslava; HELLEBRANDOVÁ, Kateřina. *Děti a jejich problémy : Sborník studií*. Praha : Sdružení Linka bezpečí, 2005. 143 s. ISBN 80-239-4482-7.

³⁷ KRAUS, Bohuslav; POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk - prostředí - výchova : K otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

život připraveného jedince, který v budoucnu založí vlastní rodinu a bude pokračovat v plození a výchově již svých dětí.

„*Socializace je celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti.*“³⁸ Právě tato socializace probíhá primárně v rodině ihned po narození dítěte. Rodiče dítě postupně učí a vychovávají ho pro vstup do praktického života. Dítě je účastníkem socializace, nikoliv jen pasivním pozorovatelem, a přijímá různé podněty a informace od rodičů, ze svého blízkého prostředí a zpracovává je podle svých dovedností. Dítě neovlivňují pouze rodiče, ale také prostředí, ve kterém žije, škola, kde studuje, vrstevníci, se kterými se stýká a podobně. Nezletilá matka většinou pochází z rozpadlé, sociálně znevýhodněné rodiny, často i neúplné. Nezřídka se stává, že matka nezletilé matky (dcera) se o ni v minulosti nezajímala, nevychovala ji, nechala ji „růst jak dříví v lese“. Pokud už matka zasahovala do výchovy dcery, byl to spíš negativní zásah v podobě trestání, bití, nenávistných nadávek a podobně. Dítě, které vyrůstá v takovéto rodině má narušenou socializaci a přirozený vývoj. Z toho vyplývá, že má i zkreslený pohled na okolní svět, protože to, v čem vyrostla, ji připadá naprosto normální a běžné.

Druhá část funkce socializačně-výchovné je pojem výchova. „*Vedle činitelů ekonomických a sociálně politických je výchova jedním z významných faktorů úspěšného rozvoje společnosti i jejích jednotlivých občanů jako vzdělaných, morálně uvědomělých a sociálně angažovaných osobností, které se kvalifikovaně a aktivně podílejí na životě společnosti.*“³⁹ Cílem výchovy je tedy úplný rozvoj lidské osobnosti. Jak jsem již zmínila výše, i výchovu ovlivňuje životní prostředí, ve kterém se dítě a rodina nachází. „*Životní prostředí člověka, lze tedy vymezit jako tu část světa (prostor, který člověka obklopuje), s níž je člověk ve vzájemném působení, tj. na člověka působí svými podněty, ovlivňuje jeho vývoj a on na tyto podněty reaguje, přizpůsobuje se a také*

³⁸ KRAUS, Bohuslav; POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk - prostředí - výchova : K otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

³⁹ JŮVA, Vladimír ; JŮVA, Vladimír. *Úvod do pedagogiky*. 1. vyd. Brno : Paido, 1997. 108 s. ISBN 80-85931-39-7.

*aktivně svou prací mění.*⁴⁰ Pokud rodina nefunguje, nebo je patologické životní prostředí, nemůže socializace dítěte probíhat v normě a z dítěte se stává ohrožený jedinec.

Poslední, emocionální funkce je nejdůležitější ze všech funkcí rodiny obecně. Jde o to, že rodina uspokojuje základní lidské potřeby dítěte, v době po narození především potřebu pocitu bezpečí a jistoty. Další lidské potřeby, jako jsou potřeba jídla, bydlení a podobně, jsou uspokojovány také, ale ne na takové úrovni, jako potřeba pocitu bezpečí a jistoty. A pokud nemluvíme jen o dítěti, tak *„potřeba zázemí, bezvýhradného přijímání, podpory a pomoci, potřeba klidu a uvolnění, potřeba sdílení zážitků, společné historie, společných rituálů, potřeba známosti, důvěrnosti, potřeba společných perspektiv a plánů, potřeba vztažnosti sebe k něčemu trvalému, jistému, nerecipročnímu, je nutná pro všechny věkové kategorie“*⁴¹ a všechny členy rodiny. V podstatě každý člověk jako jedinec potřebuje uspokojovat své potřeby, jinak bude frustrovaný, deprivovaný a stresovaný. Může upadnout do depresí, které vyžadují lékařskou a psychologickou péči. Neuspokojení emocionální funkce dítěte vede ve většině případů k citové deprivaci a v budoucnu k emocionální vyprahlosti a chladnosti. Neprojevování citů a emocí, uzavírání se do sebe, špatné navazování kontaktů vede v budoucnu k vyloučení jedince z kolektivu lidí, ať už pracovního nebo školního, sportovního a podobně. K nápravě této situace je potřeba především psycholog a využití různých terapií.

Typologie rodiny

Pro rozdělení typologie rodin vynalezl Jiří Dunovský novou diagnostickou metodu - dotazník funkčnosti rodiny. Tento dotazník se zaměřuje na několik charakteristik, podle kterých se poté vyhodnocuje typologie rodiny. Kritéria jsou především složení rodiny (úplná, neúplná, doplněná, náhradní, družská), stabilita rodiny (pevná, narušená, rozvrácená), sociálně-ekonomická situace rodiny (položky - věk,

⁴⁰ KRAUS, Bohuslav; POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk - prostředí - výchova : K otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

⁴¹ WEDLICHOVÁ, Iva. *Sebepojetí dospívajících a způsob výchovy v rodině*. 1. vyd. Ústí nad Labem : Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2008. 243 s. ISBN 978-80-7414-096-9.

rodinný stav, vzdělání, zaměstnání, příjem, bydlení), osobnost rodičů (vyrovnaná osobnost, se závažnějšími odchylkami, patologický stav), sourozenec či sourozenci (zdraví jedinci, zdroj závažných problémů), osobnost šetřeného dítěte (dobrý vývoj, vývoj vážněji narušen, těžké narušení dítěte), zájem o dítě (opravdový, upokojující, formální, nadměrný, nedostatečný, nenávistný), péče o dítě (velmi dobrá, uspokojivá, dostatečná, špatná, velmi špatná, nedostačující či traumatizující).⁴²

Po vyhodnocení těchto kritérií autor vytvořil pásma funkčnosti rodiny:

- **rodina funkční** - představuje ucelenou rodinu, která zajišťuje dobrý vývoj a prospěch dítěte
- **rodina problémová** – je rodina, u které se sice vyskytují problémy a poruchy některých funkcí, rodina je však zvládá řešit sama, nebo za jednorázové pomoci zevnějšku, problémy a poruchy rodiny neohrožují vývoj a prospěch dítěte
- **dysfunkční rodina** – v této rodině se již vyskytují vážnější poruchy některých funkcí, které ohrožují vývoj dítěte, ve většině případů rodina potřebuje soustavnou pomoc zevnějšku
- **afunkční rodina** – představuje rodinu, která přestává plnit svůj základní účel vůči dítěti a bezprostředně ho ohrožuje na vývoji, v této fázi je již sanace rodiny bezpředmětná a jako jediné možné řešení je odebrání dítěte z rodiny a jeho umístění v náhradní rodinné péči.⁴³

Poruchy funkcí rodiny

Porucha biologicko-reprodukční funkce

Na tuto poruchu můžeme nahlížet ze dvou hledisek. První hledisko je spíše zdravotního charakteru, kdy se párům a manželům nedaří přirozeně počít, donosit a porodit dítě, případně se dítě narodí postižené. V poslední době je otázka problémů s početím dítěte velmi aktuální. Dospělé ženy odkládají mateřství do doby po třicátém

⁴² DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha : Avicenum, 1986. 139 s. ISBN 80-246-0139-7.

⁴³ Tamtéž, str. 25-28.

roce věku kvůli kariéře a osobnímu životu, mužům klesá počet zdravých spermií v důsledku špatného životního stylu a podobně. Tento problém následně řeší asistovaná reprodukce, kterou jsem již zmínila a za kterou se ovšem platí nemalé peníze a ne vždy je zaručen 100% výsledek. Obecně je tělo ženy ideálně připraveno na početí a porod dítěte ve věku od 20 do 25 let. A nezletilá dívka většinou snadno otěhotní, ale její tělo není ještě úplně připraveno nést těžkosti gravidity.

Druhé hledisko má sociální charakter. *„Zvláštní problém představuje nezodpovědné rození dětí do velmi nepříznivých životních podmínek, nebo rodičům, jejichž zdravotní stav jim neumožňuje tuto roli zastávat.“*⁴⁴ Toto se týká nejen romských komunit, ale i sociálně znevýhodněných bílých rodin. Sociálně znevýhodněná rodina většinou plodí děti ve čtyřletém a kratším intervalu kvůli dávkám rodičovské dovolené, které dostávají od státu. Následně na všechny děti pobírají přídatky na dítě a různé druhy sociální podpory. Pokud rodiče nezvládají zabezpečit životní a výchovné potřeby dětí, často dojde k jejich odebrání sociálními pracovníky a umístění do ústavní péče. Děti často projdou několika ústavními zařízeními, když se rodinná situace zlepší, navrací se do rodiny, jinak zůstávají v ústavní péči do plnoletosti a nemálo z nich následně putuje do vězení.

Porucha ekonomicko-zabezpečovací funkce

Selhání této funkce záleží především na rodičích dítěte. Ti se buď nemohou, nebo nechtějí zapojit do pracovního procesu společnosti a zabezpečit rodinu pro život. Rodina se tak stává závislou na společenském systému.⁴⁵ U sociálně nepřizpůsobivých rodin je to začarovaný kruh. Rodiče většinou nemají příslušné vzdělání, nebo mají zápis v trestním rejstříku, takže jsou více méně vyloučeni z pracovního trhu. Poté už je pro ně pohodlnější jen pobírat dávky sociální podpory a nepracovat. Bohužel ve většině případů k tomuto modelu života vedou nevědomě, někdy i vědomě, své děti.

Porucha této funkce je spjata s *„... patologickými rysy osobnosti, např. mentální retardací rodičů, nějakou jejich psychickou anomálií, alkoholismem, delikvencí,*

⁴⁴ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha : Avicenum, 1986. 139 s. ISBN 80-246-0139-7.

⁴⁵ Tamtéž, str. 14.

*příživnictvím apod. Rodina trpí nedostatkem všech potřeb k životu.*⁴⁶ Rodiče, kteří jsou nějakým způsobem závislí, jsou ohroženi nejvíce, protože veškeré své peníze (jak z dávek nebo ze zaměstnání) většinou utratí za svou závislost.

Do této poruchy funkce se řadí i rodiny s více dětmi, které mají obecně nižší příjem na hlavu.

Porucha emocionální funkce

Zdrojem většiny poruch rodinných funkcí je porucha emocionality. Tato porucha je natolik vážná, že pro její řešení je dobré navázat dlouhodobou spolupráci s psychologem a psychiatrem.⁴⁷ Pro dítě je tato porucha velmi závažná. Narušuje totiž klid a pohodu v rodině. Dítě může trpět tzv. citovou deprivací, která „vzniká v důsledku neuspokojení potřeby spolehlivého a jistého citového vztahu s matkou, event. jinou osobou. Citové strádání může podstatným způsobem ovlivnit celkový rozvoj osobnosti dítěte, jeho vztah k ostatním lidem i k sobě samému.“⁴⁸ Tato porucha může také vést k nezájmu rodičů o dítě a vystupňovat se až k týrání a zneužívání dítěte. Zvláště malé dítě potřebuje naplnit základní životní potřebu pocitu bezpečí a jistoty, aby se mohlo dobře vyvíjet.

Porucha socializačně-výchovné funkce

Tuto poruchu rozdělil Dunovský na tři kategorie⁴⁹:

- *rodiče se nemohou starat o dítě* - do této kategorie spadají důvody přírodních podmínek, katastrofy, poruchy fungování celé společnosti, ale i samotní členové rodiny, kteří sice o dítě zájem mají, ale z nějakého důvodu se o něj nemohou starat, např. slepí rodiče a vytoužené dítě

⁴⁶ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha : Avicenum, 1986. 139 s. ISBN 80-246-0139-7.

⁴⁷ Tamtéž, str. 15.

⁴⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. rozšířené. Praha : Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

⁴⁹ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha : Avicenum, 1986. 139 s. ISBN 80-246-0139-7.

- *rodiče se nedovedou starat o dítě* - zde rodiče především nejsou schopni dítěti zabezpečit základní potřeby a vývoj, důvodů je mnoho přes nezralé rodiče až po handicapované dítě, většinou je na vině porušená stabilita rodiny, zájem rodiny o dítě je velmi různý
- *rodiče se nechtějí starat o dítě* - hlavním důvodem, proč se rodiče nechtějí o dítě starat, jsou oni sami, respektive jejich disharmonický vývoj a různé typy psychopatií, rodiče ve většině případů mají jiný hodnotový systém, kde dítě je na nejnižších pozicích, dítě je ohroženo jak na vývoji, tak na výchově, nejsou u něho zabezpečeny základní lidské potřeby a nejčastěji dítě putuje do ústavní péče, zájem o dítě je minimální, nebo žádný, zvláště pokud je dítě umístěno v ústavním zařízení.

Poruchy všech funkcí rodiny jsou vzájemně propojené, málokdy je v rodině zastoupena pouze jedna porucha funkce. Takovéto rodiny jsou v hledáčku sociálních pracovníků oddělení sociálně právní ochrany dětí, často je navštěvují a snaží se jim pomoci všemi dostupnými prostředky. Pokud rodina opravdu chce, má šanci se ze své situace dostat. Bohužel většina sociálně znevýhodněných rodin nemá nejmenší nebo jen minimální zájem svou situaci nějakým způsobem řešit. Ne že by jim jejich situace vyhovovala, ale musely by se hodně snažit, aby se naučili žít jiným způsobem, než na který jsou většinou od narození zvyklí. A na takovou velkou snahu nemají motivaci.

4.2. Období dospívání, adolescence

Psycholožka Marie Vágnerová ve své knize charakterizuje období adolescence jako období, kdy „v tomto období dochází **ke komplexní proměně osobnosti** ve všech oblastech: somatické, psychické i sociální. Mnohé změny jsou podmíněny **biologicky**, ale vždy je významně ovlivňují **psychické a sociální faktory**, s nimiž jsou ve vzájemné interakci.“⁵⁰ Průběh dospívání tedy závisí na osobnosti jedince a okolním prostředí, které se podílí na formování osobnosti jedince. „Je to období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity.“⁵¹

I.S. Kon definuje adolescenci takto: „**Stadium adolescence** (od 14-15 do 18 let) je v pravém slova smyslu „třetím světem“, existujícím mezi dětstvím a dospělostí. **Biologicky** je to stadium dokončení fyzického růstu. ... Na konci tohoto stadia jsou základní procesy biologického zrání ve většině případů skončeny, takže další tělesný vývoj již lze zkoumat jako součást cyklu dospělosti.“⁵² Autor dále uvádí, že z psychologického hlediska se adolescenti zabývají problémy období pubescence, hledají místo ve světě dospělých a utvářejí si názory a životní postoje.

Petr Macek charakterizuje adolescenci z jiného úhlu pohledu: „To, co adolescenci činí specifickým obdobím, je dáno především podmínkami a požadavky konkrétního prostředí. Je to systém společenských norem, hodnot, rolí a pravidel, které musí člověk přijmout a také respektovat, aby nebyl společností sankcionován, ale naopak – aby byl pozitivně přijat a považován za „plnohodnotného.“⁵³ S touto definicí se více

⁵⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1. : Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8, tučně v originále.

⁵¹ Tamtéž str. 321.

⁵² KON, I.S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. 2. vyd. Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, 1988. 181 s. ISBN 14-254-88, tučně v originále.

⁵³ MACEK, Petr. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X.

méně ztotožňují, protože to, co adolescenta utváří, jsou nároky, požadavky a očekávání blízkého i vzdáleného okolí

Adolescenci autoři dělí do několika fází, které se ne vždy přesně shodují. Obecně se adolescence dělí na časnou adolescenci (10 – 13 let), střední adolescenci (14 – 16 let) a pozdní adolescenci (17 – 20 let).⁵⁴

Každé adolescenční období má své specifické rysy. „**Raná adolescence**, označovaná jako *pubescence*, zahrnuje prvních pět let dospívání. ... Nejnápadnější změnou je **tělesné dospívání**, spojené s pohlavním dozráváním, tj. *pubertou*. V souvislosti s tím se mění **zevnějšek dospívajícího** a stává se podnětem ke změně *sebepečení i reakcí okolí*.“⁵⁵ Velkým mezníkem je ukončení povinné školní docházky, které připadá na věk 15 let. V této době si adolescent volí střední školu nebo učiliště, které v budoucnu ovlivní jeho sociální postavení a uplatnění na trhu práce. Mění se způsoby myšlení, chování a velký důraz je kladem na emoční prožívání. Adolescent stále potřebuje cítit jistotu a oporu ve své rodině, ale zároveň se potřebuje od své rodiny vymezit a nalézt své místo ve světě dospělých. Velký význam pro adolescenta má přijetí mezi skupinu vrstevníků, se kterou by se mohl ztotožnit, a také navazování prvních partnerských vztahů.

„**Pozdní adolescence** zahrnuje dalších pět let života, ... Vstup do fáze *pozdní adolescence* je biologicky vymezen pohlavním dozráním, v této době obvykle dochází k **prvnímu pohlavnímu styku**. *Pozdní adolescence* je především dobou **komplexnější psychosociální proměny**, mění se osobnost dospívajícího i jeho společenské pozice.“⁵⁶ Dalším mezníkem pro adolescenta je ukončení střední školy nebo učiliště a nástup do zaměstnání, popřípadě studium na vysoké škole. Kritériem, podle kterého se určuje dospělost, je v naší zemi především ekonomická nezávislost. Také plnoletost je brána jako hranice mezi adolescencí a dospělostí. V tomto období se rozvíjejí partnerské vztahy na vyšší úrovni a vztahy s vrstevníky se prohlubují. Utváří se specifický styl života adolescenta.

⁵⁴ MACEK, Petr. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X.

⁵⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8, tučně v originále.

⁵⁶ Tamtéž, str. 324.

Bilogické a fyziologické změny

V období adolescence jsou nejvíce pozorovatelné biologické a fyziologické změny. Některé jsou méně nápadné, jiných si všimneme hned na první pohled. Změnou, která je nejvíce vidět, je fyzický růst. Jak uvádí Kon, u každého probíhá růst velmi individuálně. „*Všechny procesy růstu probíhají velmi nerovnoměrně a u různých jedinců v nestejně době; tato heterochronologičnost se přitom projevuje jak na interindividuální úrovni (jeden chlapec ve věku čtrnáct až patnáct let může být postpubertálním, druhý pubertálním a třetí prepubertálním dítětem), tak na úrovni intraindividuální (různé biologické systémy téhož člověka dozrávají v různé době).*“⁵⁷

Tělesný růst je nejvíce viditelný a v době adolescence si většina dětí, především dívek, zakládá na svém zevnějšku. Zevnějšek je sociálním reprezentantem vlastní osoby a na první pohled dává člověku prvotní informaci o jedinci.⁵⁸

Vágnerová⁵⁹ i Kon⁶⁰ se shodují, že dívky obecně dospívají dříve než chlapci, v časovém horizontu dvou let. Pokud je tělesný vývoj příliš rychlý, stává se, že dítě tuto proměnu nezvládne přijatelně akceptovat a brání se jí. Například dívka nosí volný svetr, aby zakryla velká prsa. U chlapců je to trochu jiné, pokud je chlapec předčasně vyspělý, je pro ostatní vrstevníky spíše vzorem.

„*U chlapců je ze sociálního hlediska významný především růst a posléze rozvoj svalů. Sekundární pohlavní znaky nejsou na první pohled tak nápadné a zneklidňující.*“⁶¹ Naopak u dívek jsou sekundární pohlavní znaky nápadnější a bývají více vidět. Růst není tak markantní, tělo dívky se spíše zaobluje a získává ženské znaky,

⁵⁷ KON, I.S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. 2. vyd. Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, 1988. 181 s. ISBN 14-254-88.

⁵⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1. : Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

⁵⁹ Tamtéž, str. 327.

⁶⁰ KON, I.S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. 2. vyd. Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, 1988. 181 s. ISBN 14-254-88.

⁶¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1. : Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8, tučně v originále.

především se zvětšují prsa a boky. U dívek v tomto období také přichází první menarche (menstruační cyklus) a značí, že je tělo dívky připraveno pro budoucí reprodukci.

Macek⁶² a Vágnerová⁶³ ve svých publikacích zmiňují pojem sekulární akcelerace. *„Sekulární akcelerací označujeme trend zrychlování růstu, váhy a pohlavního dospívání v posledních sto letech. Nejdříve zasáhl nejvyspělejší průmyslové země, v současnosti se šíří i v méně průmyslově vyspělých zemích. Souvisí se změnou výživy, se snížením výskytu tradičních dětských nemocí, s míšením různých ras a národností a s celkovou změnou životního stylu.“*⁶⁴ Trend zrychlování růstu v této době dosáhl vrcholu a nyní se již stabilizoval. Tato sekulární akcelerace se plně projevuje na adolescentech a pubescentech nynější doby, jež potkáváme každý den na ulicích.

Psychické (emocionální) změny

Období adolescence bývá často označováno jako období konfliktů a bouří zvláště na poli emocionality. U adolescenta se střídají pocity štěstí se smutkem až depresí, přijetí s odmítnutím a podobě. Časté střídání nálad, emoční labilita, spíše negativní pocity, přecitlivělé reakce, impulzivní jednání a emoční zmatek jsou charakteristické pro toto období. Adolescent se ve svých pocitech nevyzná, často o nich přemýšlí a používá jako obrannou reakci únik do fantazie, do „svého světa“, kde se cítí bezpečně.

*„Je prokázáno, že některé zvláštnosti emocionálních reakcí puberty spočívají v hormonálních a fyziologických procesech. Fyziologové spojují psychickou nevyváženost v pubescenci a prudké střídání nálad, které jsou pro ni charakteristické (přechod od exaltace k depresi a od deprese k exaltaci), se stupňováním celkové vznětlivosti v pubertě a s oslabením všech druhů podmíněného útlumu.“*⁶⁵

⁶² MACEK, Petr. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X.

⁶³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1. : Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

⁶⁴ SEIFERT, K. L., HOFFNUNG, R. J. *Child and Adolescent Development*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1991.

⁶⁵ KON, I.S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. 2. vyd. Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, 1988. 181 s. ISBN 14-254-88.

Každý jedinec prožívá období adolescence velmi individuálně. Může se u něho objevovat nechuť projevit své city na venek, nebo naopak chutí všem sdělit své pocity doslova na potkání. „*Vztahovačnost dospívajících je výrazem osobní nejistoty, typické pro období zásadnější proměny vlastní identity.*“⁶⁶ Objevuje se i hostilita a agresivita, emoční egocentrismus, nedostatek sebeovládání a přecitlivělost na projevy ostatních lidí, která souvisí se vztahovačností.

„*Zvláštní význam ve střední adolescenci získávají **emoce a city související s erotickou sférou života, estetické city a mravní citění.***“⁶⁷ Na konci adolescenčního období dochází k tzv. „prvnímu vystřízlivění“, kdy se adolescent setkává s realitou všedního dne a jeho vysněné představy a ideály se s touto realitou více méně neztotožňují.

Sociální změny

Velkou sociální změnou pro adolescenta je v první řadě získání občanského průkazu v 15 letech, dále ukončení povinné školní docházky a volba dalšího profesního směřování.⁶⁸

„*Popis sociálního vývoje zaznamenává pohyb ve směru od společnosti k osobnosti, procesy socializace jedince, jeho zapojování do systému kultury, osvojování společensky nutných znalostí, norem a hodnot a zapojení do společensko-výrobní činnosti.*“⁶⁹ Toto je typické pro pozdní adolescenci, kdy adolescent ukončuje středoškolské vzdělání a nastupuje do prvního pracovního poměru. Ekonomická nezávislost je v naší zemi chápána jako znak dospělosti. Někteří adolescenti pokračují ve studiu na vysoké škole a oddalují období dospělosti.

⁶⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1. : Dětství a dospívání.* 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8, tučné v originále.

⁶⁷ MACEK, Petr. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících.* 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X, tučné v originále.

⁶⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1. : Dětství a dospívání.* 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

⁶⁹ KON, I.S. *Kapitoly z psychologie dospívání.* 2. vyd. Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, 1988. 181 s. ISBN 14-254-88.

Vrstevnícké skupiny a vztahy

Velmi důležitou sférou jsou vztahy s lidmi obecně. Především s dospělými, s vrstevníky a s rodinou. Adolescent rozvíjí své komunikační dovednosti, bohužel ne vždy je zdvořilý, často vyjadřuje vlastní názory a přání a také ne vždy je ochoten naslouchat druhým. *„Dohadování s autoritou a demonstrace jejího odmítání je typickým znakem dospívání. ... Tím, že dospělým dokáže úspěšně oponovat a logicky argumentovat, dosahuje potřebného pocitu jistoty, že se jim může vyrovnat.“*⁷⁰

Pro adolescenta mají velký význam vztahy s vrstevníky, kteří adolescenta přímo ovlivňují, mají stejné problémy jako on a jsou si navzájem rovnocenní. *„Vrstevnícká skupina slouží jako opora v procesu vytváření individuální identity. Dospívající se může uspokojivě definovat příslušností ke skupině, tzv. skupinovou identitou, která mu pomáhá překonat nejistotu v procesu osamostatňování, v jeho individuaci.“*⁷¹ Vrstevnícká skupina také částečně nahrazuje potřebu pocitu jistoty a bezpečí, kterou do té doby zastávala rodina. V procesu osamostatňování a odpoutání se od rodiny se tato potřeba přesouvá na vrstevníckou skupinu. Další psychickou potřebou je potřeba být akceptován svým okolím a získat ve skupině sociální status, tedy jakousi roli, postavení, prestiž a pocit vlastní hodnoty. Každá vrstevnícká skupina je svým způsobem specifická, protože si členové vytváří vlastní hodnoty a normy, podle kterých se řídí.

Macek dělí vrstevnícké skupiny do několika kategorií.⁷²

- *malé skupiny* - party - mají většinou tři až deset členů, jsou buď čistě dívčí, nebo chlapecké, výjimečně smíšené, mají jednu vůdčí osobnost, členové většinou bydlí poblíž sebe a v patě jde především o každodenní komunikaci
- *větší skupiny* - mají patnáct až třicet členů, jejich typickou aktivitou jsou taneční zábavy a párty, kde začínají navazovat erotické kontakty

⁷⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1. : Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

⁷¹ Tamtéž, str. 371.

⁷² MACEK, Petr. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X

- *partnerské sexuální vztahy* - jsou to vůdci malých skupiny, kteří se se svými partnery vídají mimo skupinu, velká skupina prochází změnami a vůdci malých skupin většinou opouští skupinu jako první
- *heterosexuální malé skupiny* - jde o skupinu partnerských dvojic, které spolu komunikují a vytvářejí nové velké skupiny
- *hlubší přátelství mezi páry* - velké skupiny se rozpadají a někteří členové spolu zůstávají na základě hlubšího přátelství.

Obecně se dá říci, že adolescenta vrstevnické vztahy ovlivňují nejvíce ze všech vztahů s ostatními lidmi i s rodinou.

Partnerské vztahy

V tomto období začíná adolescent experimentovat s partnerskými erotickými vztahy. Je to přirozený projev vývoje a zvědavosti adolescenta. V období rané adolescence jde především o platonické zamilování se do vrstevníka. „*První schůzky v páru s erotickým obsahem či podtextem jsou v pubescenci častější u dívek, které si někdy volí starší partnery. Vztahy jsou většinou ještě krátkodobé, obvykle vyplněné návštěvou kulturních, sportovních či zábavních akcí.*“⁷³

Ve střední a pozdní adolescenci jde už o navazování hlubších vztahů (chození s někým) a sexuální aktivitu. Objevují se romantické lásky. „*V období romantické lásky dochází k idealizaci: partnera, sebe sama i tohoto vztahu. Sebehodnocení bývá pod vlivem prožitku akceptace milovanou bytostí zkreslené, zejména pokud je tento jedinec idealizován.*“⁷⁴ Tato idealizace je velmi zrádná, protože dívka se do svého partnera zamiluje, je přesvědčena o trvalosti a iluzi vztahu a dojde mezi nimi k sexuálnímu styku, které může vyústit v nechtěné otěhotnění.

Důležitým mezníkem v životě adolescenta je první sexuální styk, který má i sociální význam. „*Rozvoj erotických kontaktů má své typické fáze: od držení za ruku,*

⁷³ MACEK, Petr. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X, tučné v originále.

⁷⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1. : Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8, tučné v originále.

*líbání, francouzské polibky, který symbolizují koitus, mazlení typu neckingu, pettingu, orálního sexu, až po sám pohlavní akt.*⁷⁵ Pohlavní styk a sám sexuální život s partnerem je chápán jako významný znak dospělosti.

⁷⁵ GULLOTTA, T. P. a kol. *The adolescent experience*. New York: Academic Press, 2000.

4.3. Těhotenství nezletilé dívky

Děti mají děti, i tak by se dala nazvat tato podkapitola. Těhotenství nezletilé dívky je velká zátěž po psychické, fyzické i sociální stránce. Psychickou a sociální stránku jsem již rozebírala výše, v této kapitole bych se chtěla zaměřit přímo na biologické a fyzické předpoklady nezletilých dívek pro těhotenství. Uvedu zde i druhý extrém, a to matky ve starším věku.

„Těhotenství má nepříznivý vliv na nevyzrálý organismus mladistvé matky i po stránce somatofyziologické. Plod si bere pro svůj růst a vývoj vše potřebné, což znamená pro mladistvou velkou zátěž a oslabení ... dospívající dívka není pro rodičovství dostatečně vyspělá ani psychicky, ani sociálně.“⁷⁶ Podle odborníků je ženské tělo nejlépe připraveno pro graviditu mezi dvacátým a čtyřicetým rokem života, protože tělo ženy má v tomto věku všechny fyzické a psychické předpoklady pro těhotenství a porod zdravého dítěte.⁷⁷ Tělo nezletilé matky není ještě dostatečně vyvinuto pro optimální zvládnutí těhotenství, i když první menarche, která se považuje za znak přeměny dívky v ženu, se objevuje již okolo dvanáctého roku dívky.

Velkým problémem je nevhodný životní styl (kouření, drogy, alkohol) nezletilých matek a také to, že svou graviditu před svým okolím tají. Což znamená, že se do péče gynekologa dostávají až s několikaměsíčním zpožděním. *„Obecně lze konstatovat, že budoucí nezletilé matky využívají prenatální péče méně, než je tomu u žen starších. Těhotné nezletilé dívky navštěvují lékaře zpravidla pozdě a frekvence jejich prohlídek je méně častá a nízká. K obvyklým důvodům lze zařadit strach a stud ze samotného vyšetření, ale mnoho dívek se bojí samotného zjištění těhotenství. Zanedbání lékařské péče ze strany nezletilých gravidních dívek může mít za následek nízkou*

⁷⁶ TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN 14-246-87.

⁷⁷ ŠILHOVÁ, Lucie a MUDr. Jana STEJSKALOVÁ. *Matkou ve vyšším věku: Vliv věku na plodnost ženy a na průběh těhotenství*. Praha: Computer Press, 2006. ISBN 80-251-0987-9.

porodní váhu dítěte.⁷⁸ Nejen porodní váha, ale také genetické malformace, stresové stavy a nevhodný životní styl v prenatálním období mají negativní vliv na budoucí dítě.

„Prevence nechtěných těhotenství u mladistvých spočívá jedině v zodpovědném přístupu rodičů a vychovatelů, kteří by měli zajistit dětem o sexualitě nezkrácené informace, vyzdvihnout význam sexuální zdrženlivosti a neomezit se pouze na výčet preventivních opatření.“⁷⁹ Rodiče by především s dětmi měli probírat důležitost ženské a mužské antikoncepce, která je v poslední době stále dostupnější.

Snažila jsem se v odborné literatuře nalézt publikace o těhotenství a mateřství nezletilých dívek, ale bohužel ani v lékařské literatuře, ke které jsem měla přístup, jsem nenašla jedinou zmínku o těhotenství nezletilých matek. Zeptala jsem se proto MUDr. Zdeňky Maixnerové, která provozuje gynekologickou ordinaci a nabízí i dětskou gynekologii a poradnu pro těhotné. Ta mi s lítostí oznámila, že nezná jedinou publikaci, která by se zabývala těhotenstvím nezletilých matek. Říkala, že publikací o těhotenství nebo gynekologii je spousta, ale že by se rozdělovaly podle zletilosti, o tom neslyšela. Takže s tímto tématem jsem nepochodila ani u odborníka.⁸⁰

Co se týká druhého extrému, starších matek, je to opačný problém. Matky věkově nad hranicí třiceti let a výše mají problémy s plodností a otěhotněním. V závislosti na věku ubývá vajíček ve vaječnicích a starší žena má menší šanci otěhotnět přirozenou cestou. Poté přichází na řadu asistovaná reprodukce. Pokud se nezdaří ani umělé oplodnění, je tu možnost adopce dítěte. Se sníženou plodností souvisí i zhoršující se zdravotní stav starší matky, kdy roli hraje například hypertenze, diabetes, žilní onemocnění, embolie nebo různá gynekologická onemocnění, jako jsou cysty a myomy na vaječnicích, endometrióza, nepravidelný menstruační cyklus a podobně.

⁷⁸ CHRENKOVÁ, Monika. *Socioterapeutické listky - socioterapie.cz* [online]. 2010 [cit. 2012-03-08]. Gravidita a mateřství nezletilých dívek v České republice. Dostupné z WWW: <<http://www.socioterapie.cz/index.php?a=14>>.

⁷⁹ SDRUŽENÍ LINKA BEZPEČÍ. *Děti a jejich problémy*. Praha: Linka Bezpečí, 2005. ISBN 80-239-4482-7.

⁸⁰ Rozhovor s MUDr. Zdeňkou Maixnerovou, gynekologická ordinace, dětská gynekologie a poradna pro těhotné v Pardubicích.

Odborníky je dokázáno, že ve vyšším věku rodičky je prokazatelný vyšší výskyt genetických vad, především Downova syndromu. K tomuto tématu existuje v nynější době již dostatek odborné literatury, protože trend starších matek stále přetrvává, i když boom má již za sebou.⁸¹

⁸¹ ŠILHOVÁ, Lucie a MUDr. Jana STEJSKALOVÁ. *Matkou ve vyšším věku: Vliv věku na plodnost ženy a na průběh těhotenství*. Praha: Computer Press, 2006. ISBN 80-251-0987-9.

4.4. Vzdělání a uplatnění na trhu práce

Nezletilá matka s dítětem má velmi ztížené podmínky pro uplatnění na pracovním poli. Hlavním důvodem je především vzdělání matky, které je ve většině případů pouze základní. Hledání práce pro osoby se základním vzděláním, ať už muže nebo ženy, je velmi těžké. Natož aby si našla matka s dítětem vhodné zaměstnání pouze se základním vzděláním je nepředstavitelné. Ano, muž může dělat různé manuální, dělnické a sezónní práce, ale žena? Navíc matka s dítětem a samoživitelka? Pro tuto specifickou skupinu je možnost uplatnění na trhu práce v podstatě mizivá.

Matka, která ukončila základní vzdělání, má možnost jít studovat střední školu či učiliště. Záleží však na několika podmínkách. První a velká podmínka je ta, že zařízení, ve kterém matka s dítětem přebývá, jí umožní školní docházku. Zařízení musí zajistit matce dopravu do školy, stravu a také školní a psací potřeby, jako je školní batoh, sešity, tužky, přezůvky a podobně. Na toto školní vybavení je zapotřebí určitá finanční částka. Je možné také opakovaně požádat o grant Václava a Livie Klausových na školní potřeby a pomůcky, dopravu do školy a oblečení.

Další podmínka, ne-li důležitější než ta první, je mentální vyspělost matky. Nezřídka kdy se stane, že dítě z takovéto rodiny nedochází do školy, ale věnuje se takovým činnostem, které hraničí s delikvencí a kriminalitou. Pokud tedy zařízení umožní matce vystudovat střední školu nebo učiliště, musí si matka vybrat z učebních oborů ten, který by ji bavil a který bude schopna vystudovat bez problémů. Vhodné obory pro mladou matku jsou například prodavačka smíšeného zboží, ošetřovatelka a aranžérka květin, pokud je matka manuálně zručná.

Otázka je, co matka udělá s dítětem, pokud začne studovat. Do školy si ho vzít nemůže a nemá babičku, která by dítě pohlídala. O dítě by se mělo postarat zařízení a to například tím způsobem, že dítě umístí na oddělení mezi ostatní děti na dobu, po kterou je matka ve škole. Po příchodu ze školy si matka dítě převezme a stará se o něj již sama.

Stane se, že matce učení nejde tak, jak by mělo. Poté je na zaměstnancích zařízení, aby jí pomohli s úkoly do školy a učili se s ní. Také jí píší omluvenky a povolují různé školní akce.

Po úspěšném dokončení studia se matka snaží nalézt vhodnou práci, která by ji uživila. Dokončení studia také znamená ve většině případů i dovršení zletilosti, kdy je matce nebo dítěti soudně zrušena ústavní výchova a matka s dítětem odchází do azylového ubytování pro ženy. A hledá si práci.

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce upravuje zaměstnávání těhotných žen a matek do konce devátého měsíce po porodu. Jde především o žádosti těhotných žen a matek na převedení na jinou práci, úpravu pracovní doby, přestávky ke kojení a pracovní cesty a přeložení. Všem těmto žádostem by měl podle zákona zaměstnavatel vyhovět, pokud tomu nebrání provozní důvody.

Ženy, těhotné ženy a matky jsou také osvobozeny od vykonávání namáhavých a těžkých prací. Ženy nesmějí být zaměstnávány pracemi pod zemí při těžbě nerostů nebo při ražení tunelů a štol, ... Ženy nesmějí být též zaměstnávány pracemi, které ohrožují jejich mateřství. ... Těhotná žena nesmí být zaměstnávána též pracemi, které podle lékařského posudku ohrožují její těhotenství ze zdravotních příčin tkvících v její osobě.⁸²

Nezletilá matka s dítětem, která dovrší zletilosti, má poté stejné podmínky pro zaměstnávání jako jakákoliv matka samoživitelka. Obecně jejich situace není jednoduchá, z jednoho příjmu platit nájem na byt, živit sebe a dítě, v lepším případě dostávat alimenty od exmanžela, v horším případě nemít uvedeného otce v rodném listu dítěte. Je otázka, zda by měly matky samoživitelky dostávat od státu přídavky, zvláště pokud se pro roli matky samoživitelky rozhodnou samy. To je už otázka z jiného soudku.

⁸²§ 150 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce

4.5. Otec dítěte

Říká se, že matka je vždy jistá. I zákon o rodině 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů praví, že matkou dítěte je žena, která ho porodila. Jak je to tedy s určením otcovství dítěte? Hlásí se otec dítěte, partner matky ke svému otcovství? Navštěvují partnerku s dítětem v ústavním zařízení? Snaží se rodina otce dítěte nějakým způsobem pomoci partnerce? To jsou otázky, na které budu hledat odpověď v následující kapitole.

Situace každé matky je velmi individuální. Záleží především na sociálním prostředí, ze kterého matka pochází a také na partnerovi, se kterým má dítě. Partneři nezletilých matek jsou často také nezletilí, školou povinní kluci, kteří třeba jen chtěli zkusit, jak chutná opravdový sex a zapomněli se chránit kondomem. Může jít o romantickou lásku, kterou mezi sebou oba mladí pěstují, chodí spolu a po uvážení se rozhodnou spolu mít pohlavní styk. Většinou nepočítají s možností, že by dívka mohla otěhotnět, i když používají ochranu. „*Nejčastějším důvodem je neplánovanost styku, ke kterému dojde, protože se naskytne příležitost, dále neodpovědnost, pohodlnost, spoléhání na náhodu, oslabení sebekontroly pod vlivem alkoholu apod.*“⁸³ Mladí lidé nemyslí na budoucnost, žijí přítomností, a proto neuvažují o následcích svého činu. Mladí otcové, partneři dívek také častěji opouštějí nezletilé matky, zaleknou se náhlé zodpovědnosti za dítě a partnerku, psychicky neunesou tento stav a raději opustí těhotnou přítelkyni, než aby se postavili k problému čelem. Je to nejjednodušší řešení, co mohou udělat. Mnohdy i rodina otce dítěte se postaví na stranu syna, než aby podpořili nezletilou matku a nějakým způsobem jí pomohli, přestože jejich syn je otec dítěte.

Opak představují partneři nezletilých matek, kteří jsou starší mnohdy o desítky let. Často se stává, že to jsou vzdálení příbuzní rodiny, kteří jen využili příležitosti, své věkové a zkušenostní převahy a nezletilou dívku znásilnili. Pokud dívka nebylo ještě ani 15 let, jedná se vždy o trestný čin, za který, v případě usvědčení je partner odsouzen do

⁸³ TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN 14-246-87.

výkonu trestu odnětí svobody. Pokud nezletilá matka určí otcovství muži, který je odsouzen za její znásilnění, nastává doba soudních sporů a při o dítě, určování styku otce s dítětem a návštěvy ve věznici, které jsou pro malé dítě i pro matku velmi stresující a vždy musí být pod dohledem sociální pracovníce. Starší muži se ke svému otcovství hlásí poměrně častěji, než mladí otcové. Vyplývá to především z toho, že starší muži již mají práci, byt, jsou samostatní a není pro ně takový problém se o těhotnou partnerku postarat. V tom lepším případě. V horším případě jsou nezaměstnaní, bydlí stále u své rodiny, hlásí se jen o svá práva a neplní si své povinnosti a podobně. U starších otců jejich rodina nehraje takovou roli, jako u mladých otců. Rodiče otce dítěte se synovi do situace většinou nepletou a zůstávají v pozadí.

Určování otcovství

Jak jsem již zmínila výše, podle zákona o rodině je matka dítěte žena, která ho porodila. Ovšem jak je to s otcem dítěte? Za otce se jinak považuje muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů učiněným před matričním úřadem nebo soudem.⁸⁴ Toto praví zákon a dále zmiňuje, že před soudem musí být prohlášeno otcovství nezletilých rodičů, že rodiče mohou souhlasně určit otcovství ještě nenarozenému dítěti a že prohlášení matky není třeba.⁸⁵

Rodičovství se určuje souhlasným prohlášením obou rodičů na matričním úřadu, kdy si oba, pokud jsou svobodní, přinesou občanský průkaz, rodný list a těhotenský průkaz ženy. Se zaměstnankyní matričního úřadu sepíše zápis, kde se dohodnou na příjmení dítěte, zápis podepíše a nastávající matka si tento zápis bere sebou do porodnice. Dítě bude mít v rodném listě zapsaného otce.⁸⁶

Při právním určování otcovství platí tři právní domněnky. První domněnka zní: „za otce dítěte se považuje **manžel matky**. To platí za situace, kdy se dítě narodilo buď

⁸⁴ § 52 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině

⁸⁵ Tamtéž, § 52 a § 53

⁸⁶ Určení otcovství. *Obec Mikulčice* [online]. [cit. 2012-03-08]. Dostupné z: <http://mikulcice.cz/index.php?nid=2952&lid=cs&oid=1457942>

*za trvání manželství ... nebo ve lhůtě 300 dnů po zániku manželství.*⁸⁷ Ve druhé domněnce se dočteme, že „pokud se dítě narodí mimo manželství a mimo třísetdenní lhůtu po rozvodu manželství matky dítěte, považuje se za otce dítěte ten muž, který to o sobě zároveň s matkou dítěte prohlásí.“⁸⁸ Musí jít ovšem o souhlasné prohlášení obou rodičů, tedy otce i matky na matričním úřadu. Třetí domněnka se již řeší u soudu podáním žaloby jednoho z údajných rodičů. „U soudu proto nejprve probíhá dokazování, zda muž s matkou dítěte opravdu v uvedené době souložil. Takové dokazování zpravidla není dostačující pro rozhodnutí o tom, zda konkrétní muž je otcem dítěte a proto se přistupuje ke znaleckému posudku z oboru genetiky, který s téměř stoprocentní jistotou určí, zda muž skutečně otcem dítěte je.“⁸⁹ Nyní přicházejí na řadu testy DNA.

Testy DNA se používají i v kriminalistice při určování totožnosti osob. Je to nejspolehlivější metoda, ovšem 100% spolehlivá není. Test se provádí stěrem z dutiny ústní (slinami) a poté se odesílá do specializovaných laboratoří, které se zabývají genetikou. Test vyhodnocuje znalec a poté napíše znalecký posudek, který je ověřený soudem. Na základě vyhodnocení testu DNA se soudně určí otcovství dítěte. „DNA (Deoxyribonukleová kyselina - DNK) je nositelkou genetické informace všech organismů ... je pro život nezbytnou látkou, která ve své struktuře kóduje život a buňkám zadává jejich program a tím předurčuje vývoj a vlastnosti celého organismu. DNA uchovává ve své struktuře genetickou výbavu celého jedince.“⁹⁰

⁸⁷ Určení otcovství. *Rodina u soudu* [online]. 2007 [cit. 2012-03-08]. Dostupné z: <http://www.rodinausoudu.cz/urceni-otcovstvi>, tučné v originále.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Popis testů DNA. *Testy DNA* [online]. 2010 [cit. 2012-03-08]. Dostupné z: http://www.testy-dna.wz.cz/testovani_dna.html

4.6. Dítě nezletilé matky

V této kapitole se zaměřím na její dítě, které má značně ztížené „startovací“ podmínky do života. Je to samozřejmě značně individuální záležitost, protože záleží především na matce, jaké podmínky pro život dítěti vytvoří.

Nezletilá matka ubytovaná v ústavním zařízení většinou pochází z nepříznivého sociálního prostředí, z rozpadlé a nefungující rodiny především. To, co se doma v rodině naučila, bude v budoucnu přenášet na své dítě, ať už vědomě, nebo nevědomě. V ústavním zařízení se odborníci snaží nezletilé matce pomoci, naučit jí, jak se starat o dítě, o domácnost, jak komunikovat s okolním světem a podobně. Poté, co matka odejde s dítětem ze zařízení, je už pouze na ní, jak bude dál žít. Zda se vrátí do své původní rodiny, původního prostředí a přizpůsobí se, nebo dá přednost partnerovi před dítětem, nebo začne žít nový život a prioritou pro ni bude její dítě. Jak říkám, je to značně individuální záležitost.

Obecně děti nezletilých matek mají menší porodní hmotnost a rodí se nedonošené. *„Z psychologických průzkumů víme, že takovéto děti mají snížené sebevědomí, trpí v dětství častější nemocností, mívají výrazné problémy ve škole (zvláště chlapci), přičemž jejich neúspěchy nemají co do činění s intelektem. U děvčat se výraznější problémy dostavují v dospívání a dospělosti a projevují se neschopností vytvoření stabilního partnerského svazku.“*⁹¹ Když k tomu připočteme genetické informace zděděné po matce i otci, není to opravdu optimální „startovací čára“ do života. Životní situace bude pro dítě určitě složitější, než pro dítě ze sociálně zabezpečené úplné rodiny.

Vše záleží pouze na nezletilé matce, jak se zachová a zda postaví dítě na vrchol svých priorit před vším ostatním, nebo naopak, upřednostní něco jiného a dítě odloží do ústavního zařízení, což je také celkem běžná věc. Je to především na matce, jaké podmínky vytvoří pro své dítě.

⁹¹ SDRUŽENÍ LINKA BEZPEČÍ. *Děti a jejich problémy*. Praha: Linka Bezpečí, 2005. ISBN 80-239-4482-7.

5. Pomoc ze strany státu

V této kapitole se budu zabývat pomocí ze strany státu, která je především finančního charakteru. Vyjmenuji dávky a příspěvky státní sociální pomoci, které náleží nezletilým matkám, služby, které jsou pro ně určeny a v neposlední řadě zmíním problematiku bydlení a ústavní výchovu.

5.1. Sociální politika

„Sociální politika je politikou, která se primárně orientuje k člověku, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek, dispoic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života.“⁹²

Dá se říci, že sociální politika pomáhá člověku, který se ocitl v nepříznivé sociální situaci zaviněné svým vlastním přičiněním, nebo ostatními okolnostmi.

Sociální politika má určité nástroje, kterými člověku pomáhá. Jsou to tyto nástroje v rámci sociálního zabezpečení:

- A. sociální pojištění
 - 1. důchodové pojištění
 - 2. penzijní připojištění
 - 3. nemocenské pojištění
- B. státní sociální podpora
- C. sociální pomoc

Státní sociální podpora

Většina dávek státní sociální podpory se přiděluje na základě výpočtu ze životního minima jedince a rodiny. Životní minimum je spodní hranice částky, která je potřebná pro zajištění základních lidských potřeb a výživy jedince, je definováno jako „práh chudoby“. Naproti tomu existenční minimum *„se týká těch, kteří nejsou ochotni spolupracovat na změně své nepříznivé ekonomické a sociální situace, ačkoliv k tomu*

⁹² KREBS, Vojtěch, et al. *Sociální politika*. 4. vyd. aktualizované. Praha : Aspi, 2007. 504 s. ISBN 978-80-7357-276-1.

mají předpoklady.⁹³ Pro výplatu dávek státní sociální podpory jsou upřednostněny rodiny s dětmi a sociálně slabé rodiny s nízkým příjmem.

Dávky se dělí na dva základní druhy: univerzální dávky, na které má nárok každé dítě a dávky, které jsou stanoveny na základě skutečného příjmu. Příjem rodiny se testuje, pokud příjem rodiny dosáhne společensky přijatelné úrovně, dávky se snižují.⁹⁴

Nově od ledna 2011 se **porodné** vyplácí pouze ženám prvorodičkám. „*Porodné náleží ženě, která porodila své první živé dítě nebo které se současně s prvně narozeným živým dítětem narodilo další živé dítě nebo děti ... Porodné je stanoveno pevnou částkou a činí 13 000 Kč na první živě narozené dítě. Narodilo-li se s prvním živě narozeným dítětem další živě narozené dítě nebo děti, činí výše porodného 19 500 Kč.*“⁹⁵ V roce 2012 se zvyšuje o 9% částka životního minima, což znamená, že v tomto roce na porodné dosáhne více rodin, kterým se narodí první dítě.⁹⁶

Přídavek na dítě je základní a dlouhodobou dávkou, která pokrývá náklady spojené s výchovou a výživou nezaopatřeného dítěte v rodině. Přídavek se vyplácí ve výši 500,- měsíčně na jedno nezaopatřené dítě do 6 let. Záleží ovšem na příjmu rodiny, který nesmí být nižší než 2,4 násobek částky životního minima rodiny.⁹⁷

Nárok na **rodičovský příspěvek** má pouze rodič, který po celý měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě do 4 let nebo do 7 let, pokud je zdravotně postižené. Dítě ovšem nesmí navštěvovat jesle nebo podobné zařízení pro děti předškolního věku. Příspěvek se vyplácí ve čtyřech výších měsíčních dávek: zvýšená výměra 11 400,-, základní výměra 7 600,-, snížená výměra 3 800,- a nižší výměra 3 000,-. Rodiče si

⁹³ KREBS, Vojtěch, et al. *Sociální politika*. 4. vyd. aktualizované. Praha : Aspi, 2007. 504 s. ISBN 978-80-7357-276-1.

⁹⁴ Tamtéž, str. 254.

⁹⁵ Porodné. *Integrovaný portál MPSV* [online]. 2011 [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/porodne>

⁹⁶ Porodné 2012. *Sociální dávky 2012* [online]. [cit. 2012-03-25]. Dostupné z: <http://socialni-davky-2012.cz/porodne-2012/>

⁹⁷ Přídavek na dítě. *Integrovaný portál MPSV* [online]. 2011 [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite

mohou zvolit ze tří druhů čerpání dávek: rychlejší čerpání o výměře 11 400,- do 24 měsíců věku dítěte, klasické čerpání o výměře 7 600,- do 36 měsíců věku dítěte nebo pomalejší čerpání o výměře 7 600,- do 9. měsíce věku dítěte a dále 3 800,- do 48 měsíců věku dítěte.⁹⁸ Nezletilé matce, protože nikde zaměstnaná nebyla, náleží pomalejší čerpání rodičovského příspěvku, tedy 7 600,- do 9. měsíce věku dítěte a poté 3 800,- do 48 měsíců věku dítěte.

Když si to vše sečteme a podtrhneme, matce náleží jako jednorázový příspěvek porodné, tedy 13 000,-, dále 500,- měsíčně a 7 600,-, dále 3 800,-. V prvních devíti měsících si matka musí vystačit s příjmem 8 100,-, poté už jen s příjmem 4 300,- měsíčně. Z toho ústavnímu zařízení (konkrétně Dětské centrum Veská) platí matka 60 Kč na den, tedy 1 800,- měsíčně. Nehledě na to, že po dosažení zletilosti odchází matka do azylového ubytování pro matky s dětmi, kde je denní sazba 100,-, tedy 3 000,- měsíčně a to je značný rozdíl.

Po finanční stránce je nezletilá matka značně znevýhodněna. Pokud je v rodném listě uveden otec dítěte a je to starší, zaměstnaný muž, měly by matce náležet také alimenty na dítě. Ale ne vždy je situace s otcem dítěte ideální natolik, aby ochotně platil výživné, pokud má ovšem z čeho.

Velkým problémem je to, že dávky a přídavky se vyplácejí pouze osobám starším 16 let. Pokud jsou osoby mladší, dávky se vyplácejí zákonným zástupcům, což jsou rodiče nezletilé matky. A tady vzniká problém, protože například patnáctiletá nezletilá matka s dítětem ubytovaná v ústavním zařízení se s rodiči většinou nestýká, dávky určené pro ni od nich nedostane (někdy jsou rodiče schopni utratit veškeré peníze okamžitě a pak už jen přežívat k další výplatě dávek), ústavní zařízení nemá pravomoc přebírat dávky za matku a stojí to opravdu hodně papírování a vyřizování s úřady, než se domohou pravomoci za matku přebírat veškeré dávky a přídavky.

⁹⁸ Rodičovský příspěvek. *Integrovaný portál MPSV* [online]. [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp

5.2. Sociální služby a bydlení

Do sociální pomoci se dále řadí zařízení sociální péče, které jsou určeny pro zletilé matky s dětmi. Jedná se především o Azylové domy, Domy na půli cesty, Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež apod. Nezletilá matka umístěna v ústavním zařízení po zletilosti a zrušení ústavní výchovy putuje do Azylového domu pro matky s dětmi, nebo když se podaří sociální pracovníci nalézt vhodný sociální byt, stěhuje se tam. *„Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba ... obsahuje tyto základní činnosti: a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, b) poskytnutí ubytování, c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“*⁹⁹ Jak jsem již zmínila, velká většina azylových domů a podobných zařízení sociální péče jsou určena především pro zletilé osoby. Další sociální služby jsou uvedeny v zákoně 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Co se sociálních bytů týče, to má na starost bytová politika a především Ministerstvo pro místní rozvoj. Tato služba je také určena již zletilým matkám. Pokud se v ústavním zařízení nezletilá matka osvědčí, naučí se samostatnosti v péči o své dítě i domácnost a dokáže si poradit v jakékoliv situaci, sociální pracovníce ji hledá sociální byt, kam by se mohla po ukončení ústavní výchovy a opuštění zařízení přestěhovat. Sociální byty se liší od ostatní především v tom, že *„výstavba je často (ne nutně) podporována z veřejných prostředků; poskytovatelem bývá často (ne nutně) veřejný sektor nebo specifické neziskové organizace; nájemné je nižší než tržní – reaguje na náklady spojené s držbou a provozem dané bytové nemovitosti, nikoliv na situaci na místním trhu s byty; byty jsou určeny pro domácnosti s nižšími příjmy a jsou těmito domácnostmi také užívány, avšak ne vždy ze sta procent.“*¹⁰⁰ Pokud je matka opravdu šikovná a samostatná, zvládne bydlet v sociálním bytě a rozhodně je to pro ni lepší odrazový můstek do běžného života, než putování po azylových domech, které jsou často přeplněné.

⁹⁹ §57 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹⁰⁰ PELÍŠKOVÁ, Věra. Sociální bydlení. In: *Seminář pro krajské koordinátory pro romské záležitosti* [online]. 2008 [cit. 2012-03-13], tučně v originále. Dostupné z: http://projekty.osu.cz/tsp/dokumenty/soc_bydleni.pdf

5.3. Ústavní výchova

Ústavní výchova je definována ve znění zákona o rodině č. 94/1963 Sb. §46 odst. 1 takto: Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařít ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.¹⁰¹ Nezletilé matky mají mnohdy za sebou již pestrou minulost v oblasti útěků z domova, toulání se, trestná činnost, užívání návykových látek apod. Mnohé matky si již v minulosti prošly ústavními zařízeními, jako jsou dětské domovy nebo výchovné ústavy a mají nařízenou ústavní výchovu. Proto se dětem nezletilých matek automaticky soudně nařizuje ústavní výchova. Nařízená ústavní výchova trvá zpravidla po dobu nezletilosti. Zrušit ústavní výchovu může pouze soud, nebo ji také může ve výjimečných případech prodloužit do 19 let, pokud přetrvávají podmínky, pro které byla nařízena.

V některých případech ještě před nařízením ústavní výchovy soud nařizuje předběžné opatření. Předběžné opatření nalezneme v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí § 16 ve znění: Ocitlo-li se dítě bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen podat neprodleně návrh soudu na vydání předběžného opatření podle zvláštního právního předpisu.¹⁰² Jak stojí v zákoně, návrh na předběžné opatření může podat pouze obecní úřad obce s rozšířenou působností, ne rodiče, příbuzní nebo lidé z okolí. Podle § 76a Občanského soudního řádu zákona č. 99/1963 Sb., se soud předběžné opatření nařizuje na jeden měsíc a může ho několikrát prodloužit tak, aby celková doba nepřesáhla šest měsíců.¹⁰³ Návrh na zrušení předběžného opatření mohou soudu podat rodiče nezletilého, opatrovník nebo orgán sociálně-právní ochrany dětí.

¹⁰¹ § 46 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině

¹⁰² § 16 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

¹⁰³ § 76a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

II. Empirická část

6. Výzkum

Ve výzkumné části mé diplomové práce se budu zabývat především kazuistikami nezletilých matek a rozhovory s odborníky. V teoretické části jsem nastínila nelehkou životní situaci nezletilé matky a jejího dítěte, všechny aspekty jejího života i ztíženou „startovací čáru“ dítěte. Nyní tyto aspekty uvedu na skutečných životních příbězích čtyř nezletilých matek s dětmi. Každý životní osud matky je specifický, každá si prožila své soukromé „peklo“ v trochu jiném podání.

6.1. Výzkumný vzorek

Za výzkumný vzorek jsem zvolila čtyři nezletilé matky s dětmi z Dětského centra Veská. V tomto zařízení jsem byla již dvakrát na školní praxi, vždy na jeden den v týdnu po dobu tří měsíců. Zním tedy dobře chod zařízení i personál, který je ke mně vždy milý a vstřícný. Mám zde vytvořeny dobré vztahy se sociální pracovníci. Dalším kritériem výběru bylo především to, že Dětské centrum nabízí ubytování a pomoc v Trojlístku, což je azylové ubytování těhotným budoucím matkám, i nezletilým matkám.

Zvolila jsem tedy dvě nezletilé matky, které byly v Trojlístku ubytované 3-4 roky a se kterými jsem se osobně poznala. Tyto matky opustily zařízení v červnu 2011 a nyní žijí každá svůj život, bohužel sociální pracovníce o nich nic bližšího neví. Další nezletilou matku takovýto dlouhodobý pobyt teprve čeká, je ve Veské zhruba rok. S touto matkou jsem dělala rozhovor a měla jsem možnost ji lépe poznat. Poslední zvolená nezletilá matka byla v centru pouze čtyři měsíce a tu jsem bohužel osobně nepoznala.

Životní osudy všech matek jsou rozdílné, ale přesto jsou „na jedné lodi“ a mají toho mnoho společného.

6.2. Metodologie výzkumu

Za design výzkumu jsem si vybrala především případové studie (kazuistiky) nezletilých matek s dětmi. Zvolila jsem je proto, že na detailně zachyceném životním příběhu matky s dítětem mohu poukázat na aspekty, které jsem popisovala v teoretické části. *„Případová studie, jak vyplývá z názvu, je empirickým designem, jehož smyslem je velmi podrobné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málo případů. Adjektivum empirický naznačuje klíčovou charakteristiku, kdy základem případového šetření musí být sběr skutečných dat vztahujících se k objektu výzkumu (případu).“*¹⁰⁴

Hendl rozlišuje 5 typů případové studie. Já jsem ve své práci použila osobní případovou studii. *„Jde o podrobný výzkum určitého aspektu u jedné osoby. Pozornost se věnuje např. minulosti, kontextovým faktorům a postojům, které předcházely určité události (užívání drog, rozvod). Zkoumají se možné příčiny, determinanty, faktory, procesy a zkušenosti, jež k ní měly vztah. Může jít také o zachycení celého života. Pak mluvíme o historiích života. Avšak i takové historie kladou důraz na určitý aspekt života jedince.“*¹⁰⁵

Metody sběru dat

Za hlavní metodu sběru dat jsem zvolila analýzu dokumentů a to především osobních spisů nezletilých matek s dětmi. *„Dokumenty – všechno napsané nebo prostě zaznamenané – mohou být podrobeny analýze z různých hledisek. V dokumentech se projevují osobní nebo skupinové vědomé nebo nevědomé postoje, hodnoty a ideje.“*¹⁰⁶

V osobních spisech jsou zaznamenány veškeré dokumenty jako soudní příkazy, posudky z psychologických vyšetření, zdravotní dokumentace, korespondence s oddělením sociálně-právní ochrany dětí, korespondence se školou, s otcem dítěte, posudky od výchovné sestry, sociální pracovnice, stížnosti a nedodržení řádu matky a

¹⁰⁴ ŠVAČÍŘEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

¹⁰⁵ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

¹⁰⁶ Tamtéž, str. 132

podobně. Dále jsem studovala různé zákony, spisy a brožurky, které mi zapůjčila sociální pracovnice. Z těchto dokumentů jsem tvořila případové studie matek.

Hlubkový rozhovor

Jako doplňující metodu sběru dat jsem použila hlubkový rozhovor. „*Rozhovor je nejčastěji používanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu. Používá se pro něj označení hlubkový rozhovor (in-depth interview), jež můžeme definovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.*“¹⁰⁷ Jeden rozhovor je s nezletilou matkou a dva s odborníky, sociální pracovníci a instruktorkou, která se věnuje primárně nezletilým matkám s dětmi. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a poté přepsány a upraveny do příslušné podoby. Otázky jsem kladla polo strukturované s tím, že především nezletilé matce jsem kladla doplňující a vysvětlující otázky. Otázky pro matku byly odlišné od otázek pro odborníky. Všichni tři respondenti mi odpovídali ochotně a bez problémů na všechny otázky. Rozhovory probíhaly v Dětském centru v návštěvní místnosti a v jídelně.

Odborníkům jsem pokládala spíše všeobecné otázky týkající se problematiky nezletilých matek. Okruhy otázek se týkaly rodinné situace matky, těhotenství, školy a zaměstnání, dále jsem se ptala na otce dítěte, na pomoc ze strany státu, jak vypadá odborná pomoc matkám v jejich zařízení a jak vypadá jejich názor na tuto problematiku.

Nezletilé matce jsem pokládala již konkrétní otázky zaměřené na její rodinu, těhotenství, školu a kamarády, ptala jsem se na otce, na život v zařízení a jak vidí svou budoucnost.

¹⁰⁷ ŠVAČÍŘEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Etika výzkumu

Vzhledem ke sběru dat analýzou dokumentů je nutné zachovávat anonymitu, soukromí a důvěrnost nezletilých matek. „*Důvěrnost (confidentiality) znamená, že nebudou zveřejněna žádná data, jež by umožnila čtenáři identifikovat účastníky výzkumu.*“¹⁰⁸ Proto byla v kazuistikách změněna všechna jména, údaje o bydlišti, místě a datu narození. Souhlas s poskytnutím rozhovorů jsem nahrávala na diktafon.

¹⁰⁸ ŠVAČÍŘEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

7. Případové studie

7.1. Případová studie Martiny K. a její dcery Kláry K.

Martina se narodila 1.1.1992 ve městě v Jižních Čechách do rodiny romského původu. Má další čtyři sourozence, kteří jsou umístěni v ústavní péči. Její matka Lucie je na rodičovské dovolené s dalším sourozencem. Otec Tomáš je nyní ve výkonu trestu odnětí svobody.

Rodina nezletilé Martiny

V minulosti byla Martina svěřena do výchovy otce, ale následně byla na vlastní přání umístěna na základě předběžného opatření do dětského domova. Otec se proti usnesení o nařízení předběžného opatření odvolal, odvolací soud předběžné opatření zrušil a Martina se vrátila k otci. V červenci 2005 byla Martina na prázdninách u své matky, kde již zůstala. V této době bylo pozastaveno tehdy vedené řízení o ústavní výchově a Martina byla svěřena do péče matky. Už v té době byla rodina Martiny v evidenci OSPOD při městském úřadě kvůli opakovaným výchovným problémům. Martina utíkala z domova a přiznala se ke zneužívání omamných látek (marihuana, čichání) a proto byla umístěna v DPL.

Výchovné problémy

V říjnu 2005 Martina vypověděla, že měla nedobrovolný pohlavní styk s mladistvým Ondřejem. Na základě jejího prohlášení byl podán na Policii ČR podnět na zahájení trestního stíhání dle § 242 trestního zákona. Martina měla opakovaně pohlavní styky před dovršením věku 15 let. Byla doporučena na vyšetření v psychiatrické ambulanci, kde ve zprávě lékařka uvedla, že u Martiny se jedná o poruchy chování a emocí z důvodu citové deprivace. Za dobu pobytu v DPL brala léky a jezdila na pravidelné kontroly na psychiatrii.

Během školní docházky měla Martina opakovaně problémy s neomluvenými hodinami. Bylo jí vysvětleno, že pokud bude mít neomluvených hodin hodně, bude její matce Lucii odebrána sociální dávka.

V dubnu 2007 matka Martiny telefonicky sdělila na OSPOD, že je dcera v pátém měsíci těhotenství.

Bytové podmínky

Bytové podmínky rodiny Martiny nejsou vyhovující. Společně s matkou Lucií a sourozenci žila ve starším rodinném domě. Lucie je na rodičovské dovolené, má ve své péči dvě děti (kromě Martiny) a další čtyři děti jsou umístěny v dětském domově v Písku. Tyto děti si Lucie bere domů běžně na prázdniny, ale i v průběhu roku. V domě je kuchyň a dvě obyvatelné místnosti. Vše je vybaveno starším, ale funkčním nábytkem. Problémy jsou pouze s vytápěním domku a to především v zimním období (stěny domu jsou ve spodní části vlhké). Druhou místnost chce matka uzpůsobit potřebám Martiny a vnučky, ale nemá na to dostatek financí. Je sama, její manžel je ve výkonu trestu odnětí svobody. Martina nemá podmínky pro to, aby se mohla domů vrátit s dítětem.

Předběžné opatření

V srpnu 2007 porodila Martina dceru Kláru, otec dítěte není uveden. Téhož měsíce bylo na základě podnětu Městského úřadu zahájeno řízení o nařízení ústavní výchovy Martiny. Okresní soud vydal nařízení předběžného opatření, kterým se nezletilá Klára odevzdává do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc Dětského centra Veská.

V zájmu Kláry je, aby o ni pečovala její matka Martina ve vyhovujících podmínkách a pod řádným dohledem pracovníků, kteří ji budou nápomocni nejen radou, ale i praktickou pomocí. Dá se předpokládat, že se Martina v dětském centru naučí pečovat o svou dceru tak, aby ji v budoucnu mohla vychovávat sama.

Otec dítěte

Otec Kláry pan Tomáš opakovaně vykonal soulož s Martinou, o které věděl, že jí ještě nebylo 15 let, v důsledku čehož otěhotněla. Tomáš je vyučen v oboru lesní mechanizátor a v současné době je nezaměstnaný. V místě trvalého bydliště byl opakovaně projednáván pro přestupky různorodé povahy. V opisu z rejstříku trestů má celkem 14 záznamů, z toho jednou také pro trestný čin znásilnění. Tomáš byl odsouzen za soulož s nezletilou Martinou k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání tří roků a

zařazen pro výkon trestu do věznice s ostrahou. Proti rozsudku se odvolal. V průběhu hlavního líčení Martina vypověděla, že má Tomáše více než ráda, je ráda, že je otcem jejího dítěte a chtěla by, aby se vídal s Klárou a aby společně tvořili rodinu. Nikdy mu však toto neřekla.

Ústavní výchova - Dětské centrum Veská

Nezletilá Martina je v Dětském centru umístěna od konce srpna 2007 společně s dcerou Klárou na základě předběžného opatření. V lednu 2008 byla oběma nezletilým nařízena ústavní výchova, a v červnu 2008 soud přiznal Martině rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k péči o nezletilou Kláru.

V Dětském centru Martinu navštívila pouze její teta, která ji přivezla 1.000,- Kč, jinak ji nikdo navštívit nepřijel. Jiné peníze za dobu pobytu od nikoho nedostala. Ani její matka Lucie jí nic nepředala při jejich setkání u soudu. Martina s Klárou mají naprosto vše hrazeno ze zdrojů Dětského centra. Sociální pracovnice zařídila Martině dávky státní sociální podpory (přídavek na dítě, rodičovský příspěvek) a chtěla zpětně žádat o vyplacení porodného. Úřady sdělili sociální pracovníci, že Martina nárok na porodné nemá, protože již bylo vyplaceno matce Lucii. Při kontaktu matka uvedla, že porodné převzala, ale okamžitě ji bylo zabaveno kvůli splácení dluhů. Na dotaz, proč porodné nepředala Martině, neodpověděla.

Martina zvládá péči o svou dceru dobře, umí se o ni dostatečně postarat, má k ní hezký a starostlivý přístup. S dcerou bydlí na samostatném mateřském pokoji, sama si pro sebe vaří, kojeneckou stravu si zatím bere z oddělení. I když se o dítě stará téměř samostatně, je dennodenně pod dohledem zdravotnického personálu a v případě nejasností se má na koho obrátit. Vzhledem k jejímu mladému věku a výchovným problémům je třeba na péči a výchovu Martiny dohlížet.

Vzdělání a příprava na povolání

Od září 2008 navštěvuje Martina Střední odborné učiliště, učební obor prodavačka smíšeného zboží. Do školy chodí společně s další nezletilou matkou Annou, se kterou sdílí ubytování v azylovém domě Trojlístek v Dětském centru. Po dobu její nepřítomnosti je péče o dceru Kláru zajištěna na oddělení u ostatních dětí. Martina si je

dobře vědoma důležitosti vzdělání a toho, aby měla výuční list. Protože jen tak může zajistit své dceři lepší životní podmínky, než měla ona sama.

Výchovné problémy

Martina porušila režim a domácí řád celkem třikrát:

V říjnu 2007 v 1,30 hodin na dobu delší než 1 hodina Martina svévolně opustila svou dceru Kláru, kterou zanechala spící ve své postýlce v pokoji. Odešla ven, mimo areál zařízení a tam se procházela. Mimo areál se dostala tak, že přešla plot. Nikomu z personálu svůj úmysl neoznámila a nikdo jí tedy na dítě nedohlížel. Byla si vědoma možných následků, které by mohly nastat, pokud své dítě nechá po dlouhou dobu v noci bez dozoru.

V lednu 2009 v dopoledních hodinách opustila Martina i s dcerou zařízení, následující dne v odpoledních hodinách údajně spala ve svém pokoji i s dítětem a neslyšela sociální pracovníci, jak dlouze klepe na její zamčené dveře, nicméně neotevřela. Opakovaně dochází k tomu, že po příchodu ze školy a převzetí své dcery se Martina zamkne ve svém pokoji a nevychází. Neplní si své povinnosti, které má dané při pobytu v zařízení. Nedodržuje jídelníček své dcery. Martina vše vyslechla s úsměvem a pokýváním hlavy, tím vzala na vědomí i informaci, že pokud se bude stav opakovat, bude přemístěna do jiného zařízení, neboť při jejím postoji a opakovanému jednání sociální pracovnice nemůže zaručit plnění nařízené ústavní výchovy.

Též v lednu 2009 po návratu ze školního vyučování (odborná praxe) si Martina vyžádala osobní konzultaci u sociální pracovnice. Při tomto pohovoru Martina sdělila, že je rozhodnuta svůj pobyt v dětském centru ukončit. Jako důvod uvádí, svou nespokojenost s pravidly a podmínkami tohoto zařízení. Domnívá se, že výchovu dcery Kláry nezvládá a do budoucna předpokládá, že Klára, stejně jako ona, skončí v ústavním zařízení. Proto je zbytečné, aby se výchovou Kláry dále zatěžovala, není na to zralá. Sama se v poslední době hodně zamýšlí nad tím, jak by se její život vyvíjel, pokud by se jí dcera nenarodila. Je si vědoma toho, že péče a výchova dcery jí svazuje a nemá takovou svobodu a volnost, jakou by chtěla. Svůj postoj konfrontovala i se svou matkou Lucií během vánočních prázdnin. Při dotazu, zda by byla schopna odejít ze zařízení bez Kláry odpověděla, že ano. V širší rodině hledá osobu, která by mohla mít Kláru v pěstounské péči a Martina by, vzhledem ke své ústavní výchově, odešla do

dětského domova ke svým sourozencům. Martině byla nabídnuta možnost konzultace s psychologkou, aby získala náhled na své současné názory, postoje a stanoviska, která mohou pramenit z její nezralosti a ze stereotypu péče o malé dítě. Toto Martina odmítá, za svým názorem si stojí. Sociální pracovnice se domnívá, že do těchto názorů je vmanipulována svým přítelem, s kterým si neustále telefonuje a který je podstatně starší než ona. Ke změně chování dochází u Martiny pokaždé po návratu z domova. Tyto změny registrují také ostatní maminky, které jsou s ní v dennodenním kontaktu.

Vztahy Martiny s matkou Lucíí

Matka Lucie si Martinu a vnučku Kláru bere často k sobě na víkendy a prázdniny. Má s ní hezký vztah a snaží se dát dům do pořádku. Z ušetřených peněz nakoupila vybavičku pro vnučku, v pokojích vymalovala a uklidila. Má snahu a chce, aby se dcera s vnučkou vrátily zpět k ní. Sociální pracovnice, která má rodinu pod dohledem, zatím nedoporučila, aby se Martina po ukončení ústavní výchovy své dcery Kláry vrátila zpět k matce do domu. Je přesvědčena, že by Martině s Klárou více prospělo ubytování ve vhodném azylovém domě, kde by se Martina plně naučila zodpovědnosti a samostatnosti.

Klára je krásné, zdravé a šťastné dítě. Martina se nyní zvládá starat o dítě s přehledem a bez pomoci odborníků, má k němu krásný vztah.

Sociální pracovnice se pokoušela najít pro obě vhodné azylové ubytování, ale to se bohužel nepodařilo. Všechny oslovené organizace měly plné ubytovací kapacity.

V dubnu 2011 soud zrušil ústavní výchovu u Kláry a čeká se, až Martina udělá v červnu závěrečné zkoušky na škole, obě opustí Dětské centrum a přestěhují se zpět k matce.

7.2. Případová studie Anny M. a její dcery Petry B.

Anna se narodila 1.1.1990 ve městě ve Východních Čechách. Sourozence nemá, doposud žila střídavě u své matky Kristýny a s partnerem, otcem Petry, Martinem v chatě u Labe. Martin je od ledna 2008 ve výkonu trestu odnětí svobody.

Rodina nezletilé Anny

Bohužel o rodinné situaci Anny toho moc nevíme. Matka Kristýna se údajně zdržuje v chatě u Labe a otec Anny údajně bydlí ve městě se svou přítelkyní. Otec Annu v zařízení nenavštívil, jen jí jednou zavolaal, od té doby se neozval. Matka Annu navštívila, jinak udržují telefonický kontakt.

Předběžné opatření

Anna porodila v říjnu 2007 dceru Petru a za otce uvedla svého partnera Martina. Na základě Usnesení Okresního soudu o předběžném opatření byla Anna i se svou dcerou v říjnu 2007 předána do péče Dětského centra.

V zájmu Petry je, aby o ni pečovala její matka Anna ve vyhovujících podmínkách a pod řádným dohledem pracovníků, kteří ji budou nápomocni nejen radou, ale i praktickou pomocí. Dá se předpokládat, že se Anna v dětském centru naučí pečovat o svou dceru tak, aby ji v budoucnu mohla vychovávat sama.

Otec dítěte

Otec nezletilé je pan Martin, narozen 1.1.1964. Otcovství bylo uznáno až v listopadu 2007. Pan Martin za matkou i dcerou pravidelně jezdil. Naposledy tu však byl v lednu 2008 v doprovodu Policie. Matce nezletilé Petry sdělil, že nastupuje do výkonu trestu odnětí svobody. Od této doby se jí ani telefonicky neozval. Anna je vystresována, neboť neví, kde se Martin nachází, v jakém nápravném zařízení a neví ani jak dlouhý mu byl vyměřen trest odnětí svobody. Martin byl nejprve umístěn ve věznici v Hradci Králové a poté ve věznici v Pardubicích. V prosinci 2010 byl propuštěn na podmínku. Martin má z předchozího vztahu dvě děti, které nevidá, ale pouze si s nimi telefonuje.

Když se pan Martin dozvěděl, že jeho partnerka Anna s dcerou Petrou byly převezeny do Dětského centra, jel pro ně a ve Veské ztropil scénu. Martin společně s matkou Anny, Kristýnou, vpadl do kanceláře a rázně prohlašoval, že si jde pro svou partnerku a dítě. Kdo prý to rozhodl, on si jel pro obě do porodnice a tam mu řekli, že mu partnerku s dítětem odvezli někam do „pasťáku“. Prý se o ně nemají starat, on už všechno nachystal a nakoupil. Budou údajně bydlet někde jinde, on už to má domluvené, partnerka o tom nevěděla, protože Martin jí chystal toto překvapení po

návratu z porodnice. Kde to ale je, odmítl prozradit. Otcovství samozřejmě uznat chce, ale zatím to nejde, protože ztratil občanský průkaz a nový si nestihl zařídit. Když se dozvěděl, že si maminku s dítětem odvézt nemůže a jaký bude postup, pokud je bude chtít mít u sebe, tak bouchl dveřmi a odešel. Ještě na babičku Kristýnu křikl, ať všechny věci prodá, on sem rozhodně dojíždět nebude, protože nesnáší nemocnice. Vše bylo samozřejmě řečeno vulgárními výrazy. Kristýna měla slušné vystupování, rozhovořila se až po odchodu Martina. Projevila zájem o setkání s dcerou, to jí bylo umožněno. Anně poté v návštěvní místnosti slibovala změnu bydlení, aby nemusela být v DC. Mluvila o bytu 3+1 v Léčebně dlouhodobě nemocných, kde bydlí babička a který je služební. Dále si vzpomněla na chalupu, která patří tetě a kde by se dalo prý také celoročně bydlet. Anna plakala a stále opakovala, že chce vidět svého přítele. Je na něm citově hodně závislá. Kontakt Kristýny a Anny trval zhruba 10 minut, poté se rozloučila a spěchala do auta k Martinovi, aby jí neodjel.

Ústavní výchova – Dětské centrum Veská

Nezletilou Annu společně s dcerou Petrou přijali do Dětského centra na začátku října 2007 na základě předběžného opatření soudu. V únoru 2008 soud nařizuje ústavní výchovu nezletilé Petře. Soud po provedeném řízení dospěl k závěru, Petra byla na základě předběžného opatření umístěna v Dětském centru, když její matka Anna je sama nezletilá, bez možnosti samostatného bydlení, přičemž otec Martin je ve výkonu trestu odnětí svobody, a tudíž ani jeden z rodičů nemá vytvořeny vhodné materiální podmínky, aby mohli převzít dceru do osobní péče, takže za situace, kdy výchovu nezletilé Petry nelze zajistit ani formou náhradní rodinné péče, nezbyvá než dovolit, že její výchova je v současné době tak vážně ohrožena, že je nutné přistoupit k nezávažnějšímu výchovnému opatření.

Petra je z 1. těhotenství nezletilé Anny, porod nastal v termínu spontánně záhlavím, porodní hmotnost byla 2800, porodní délka 49 cm, po porodu byla krátce kříšena, další poporodní adaptace byla již v pořádku. Petra je drobný novorozenec bez viditelných vývojových anomálií, je hmatný svalek nad levou klíční kostí jako hojící se porodní poranění, ostatní pediatrický nález byl v normě. Petra byla umístěna spolu s matkou Annou do mateřského pokoje, kde se až dosud matka o dítě stará systémem roaming-in. Matka dítě plně kojí, dítě váhově prospívá, pediatrický nález je v normě.

Anna o dítě pečuje s menší dopomocí sestřiček, které mamince radí, jak postupovat v nastalých situacích. Zatím je dítě kojeno, stravu pro dítě tedy připravovat nemusí. Maminka dítěte je snaživá, pouze po návštěvách jejího přítele – otce dítěte – je svéhlavější. Martin chodí na návštěvy za matkou přibližně jednou za týden a tráví spolu skoro celou návštěvní dobu. Babička dítěte byla zde na návštěvě 1x, kdy jí byla vysvětlena daná situace, kterou ale nijak nekomentovala, ani nenavrhovala jiné řešení.

Anna pro dceru neměla nic sebou, ani si do porodnice s sebou nic nepřivezla. Vše má zapůjčeno z erárních věcí dětského centra. Stejně tak věci na sebe má zapůjčené ze zásob zařízení.

Vzdělání a příprava na povolání

Od září 2008 navštěvuje Anna Střední odborné učiliště, učební obor prodavačka smíšeného zboží. Do školy chodí společně s další nezletilou matkou Martinou, se kterou sdílí ubytování v azylovém domě Trojlístek v Dětském centru. Po dobu její nepřítomnosti je péče o dceru Petru zajištěna na oddělení u ostatních dětí. Anna si je dobře vědoma důležitosti vzdělání a toho, aby měla výuční list. Protože jen tak může zajistit své dceři lepší životní podmínky, než měla ona sama.

Výchovné problémy

Anna porušila domácí řád pouze jednou a to ve dvou dnech v listopadu 2008, kdy společně s další nezletilou matkou delší čas trávila venku u zadní brány a svou dceru ponechala v péči nezletilé maminky Martiny. Anna si je vědoma svého nevhodného chování jako i porušení domovního řádu v azylovém domě Trojlístek. Bere si z tohoto jednání ponaučení a ví, že při dalším nerespektování denního režimu bude nucena z Dětského centra odejít.

Zdravotní hledisko

V nynější době má Anna se svou dcerou Petrou samostatný pokoj a společné příslušenství, kde žijí. Anna se o dítě stará během dne, pokud nechodí do školy, jinak je v péči zařízení, po návratu ze školy si ji přebírá. Přes svůj věk se Anna stará o dítě dobře, povinnosti zvládá v rámci svých možností. Petra trpí na záněty horních cest dýchacích, které již několikrát protrpěla. Poté opakovaně prodělala zánět středního ucha

a byla jí doporučena operace na odstranění nosní mandle a zavedení ventilačních trubiček do obou bubínků.

Otec Petry, Martin, pokud nebyl ve výkonu trestu, dítě navštívil velmi sporadicky a nebyla navázána patřičná vazba mezi otcem a dítětem. Vzhledem ke zdravotnímu stavu Petry je potřeba najít takové řešení styku s otcem, které bude přijatelné pro dítě jak po zdravotní, tak i po psychické stránce (neznámé a pro batole nevhodné prostředí, otec, kterého prakticky nezná, očekávané emoce). Martin si neplní své základní vyživovací povinnosti vůči dítěti a nezanedbatelnou otázkou bude finanční krytí předpokládaných návštěv.

Psychologické hledisko

Psychomotorický vývoj Petry je od narození věku přiměřený a vyvážený ve všech základních sledovaných oblastech (hrubá a jemná motorika, adaptivní, sociální a citový vývoj, návyky). Dítě se tedy vyvíjí harmonicky, má plně vytvořenou citovou vazbu na svoji matku. Petra je sociálně přizpůsobivá, průbojná a veselá holčička s průměrnou psychickou odolností. Občasný styk Petry s jejím otcem Martinem formou návštěv ve Věznici Pardubice (kde si otec odpykává trest odnětí svobody) nehodnotí jako vysloveně škodlivý (nepočítá s psychickou dekompenzací či přímo traumatizací dítěte), ovšem ani jako sociálně a citově přínosný. Celkově hodnotí pobyt batole ve vězeňském prostředí jako nevhodný (pro toto dítě neefektivní, neboť k otci nemá žádnou vazbu). Pokud bude o styk otce s nezletilou rozhodnuto, doporučuje tento realizovat výhradně za přítomnosti matky (či jiné známé osoby), zpočátku po dobu maximálně 1 hodiny ve vhodných prostorách věznice, které zohledňují specifické věkové a psychické potřeby dítěte. Za nevhodné považuje prostředí a atmosféru standardní návštěvní místnosti pro odsouzené.

Vztah Martina a Anny

Otec Martin neměl od doby uvěznění žádný zájem o dceru Petru. Od nástupu do výkonu trestu až do srpna 2008 se sociální pracovnice pokoušela pomoci matce Anně udržet vztah s otcem, neboť po umístění otce do výkonu trestu se psychicky zhroutila. S ohledem na skutečnost, že sama neměla žádný příjem, snažila se alespoň udržovat písemný kontakt a podařilo se zrealizovat i několik návštěv ve věznici. Na návštěvy se

dostavila Anna v doprovodu sociální pracovnice s tím, že se sama necítila na návštěvu, navíc má nařízenou ústavní výchovu a společně s dcerou si nebyla už vůbec jista, zda by to zvládla. Návštěvy se uskutečnily tak, aby Anna nezanedbávala kojení. Někdy na konci léta se vzájemný vztah mezi Annou a Martinem vyhrotil, Martin chtěl jejich vztah ukončit a Anna jej nadále odmítá navštěvovat.

Návštěva otce v DC

Martin navštívil dceru v pátek, den po narozeninách, Petře přinesl dárky – bonboniéru, svetr a kalhoty, které vykazovaly známky nošení. Dále přinesl tašku sladkostí, také ovoce a jogurty. S ohledem na skutečnost, že z 12 možných návštěv se otec dostavil pouze 4x, poprvé skoro po měsíční pauze, bylo zpočátku problematické opakované navázání kontaktu. Petra se po prvotním ostychu pohybuje s otcem po areálu DC, avšak s tím, že po celou dobu návštěvy ji otec dává sušenky i čokoládu. Znovu byl upozorněn na nutnost omezení podávání sladkostí. Otec uvedl, že platit na dceru nehodlá, má to takto zařízené i u ostatních dětí.

Soudní řízení – úprava styku otce s dcerou

Soud přistoupil k nové úpravě styku otce s nezletilou Petrou a při svém rozhodnutí vzal za podstatné a dostatečně prokázané, že na jedné straně nebyly prokázány žádné závažné okolnosti, které by Petru při styku s otcem ohrožovaly, naopak otec má právo pro styk s dcerou pozitivní motivaci, po svém propuštění z výkonu trestu odnětí svobody o dceru jeví trvalý zájem a má k ní zjevně navázán silný citový vztah, přičemž se vůči dceři ani nedopustil žádné trestné činnosti či zavrženíhodného jednání, které by vyžadovalo tak závažné opatření, kterým zákaz či podstatně omezení jejich styku bezesporu je. Navíc se otec snaží pro styk s dcerou vytvořit materiální podmínky, dcera styk s ním neodmítá a nebyly ani prokázány původně namítané problémy při realizaci jejího styku s otcem mimo DC Veská, takže dle názoru soudu v zájmu Petry jednoznačně je, aby společným kontaktem byl mezi ní a otcem udržován a posilován pocit sounáležitosti a i otec ohledně dcery mohl vykonávat svá základní rodičovská práva. Na druhá straně však soud bral v úvahu, že Petra je stále velmi útlého věku s častou nemocností, přičemž otec prozatím soudu spolehlivě neprokázal, že by měl vytvořeny jak adekvátní materiální podmínky, tak i dostatečné

finanční prostředky pro zajištění dlouhodobějšího pobytu dcery v jeho péči. Po zvážení všech těchto okolností dospěl soud k přesvědčení, že v současné době zájem Petry nejlépe vyjadřuje její styk s otcem v rozsahu a frekvenci tak, jak je uvedeno ve výroku rozsudku – každý týden v sobotu od 9 do 17:30 hodin.

Nezletilá matka Anna s tímto návrhem nesouhlasí z důvodu špatného autobusového spojení do Dětského centra. Navíc se matka domnívá, že jakýkoliv styk otce s dcerou není v současné době vhodný. Otec Petry stále nemá práci od propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a ani jeho zájem o dceru není opravdový, protože od doby, kdy se uzavřela soudní jednání, dceru nenavštívil, ani jinak neprojevil zájem o ni.

V dubnu roku 2011 soud zrušil ústavní výchovu Petry a čeká se, až Anna udělá v červnu závěrečné zkoušky na škole, obě opustí Dětské centrum. Bohužel zatím nemají zajištěné další ubytování, nyní čekají, než se uvolní místo v některém azylovém domě.

7.3. Případová studie Daniely K. a její dcery Dany K.

Daniela se narodila 1.1.1994 ve městě ve Východních Čechách do úplné rodiny se dvěma sourozenci. Daniela byla svěřena do péče své babičky Marty, stejně jako její dva mladší sourozenci, Klára a Martin. O jejich rodičích toho příliš mnoho nevíme.

Rodina nezletilé Daniely

Nezletilá matka Daniela byla rozsudkem z června 2009 svěřena do výchovy babičky Marty. Nad výchovou nezletilé byl stanoven soudní dohled, protože Daniela působila výchovné problémy, zanedbávala školní docházku a žila zahálčivým způsobem života.

Výchovné problémy

OSPOD byl v pravidelném kontaktu s rodiči i s babičkou Daniely a opakovaně řešili negativní vliv matky, která dceru v zahálčivém způsobu života podporovala a působila tak nepříznivě na její výchovu, ale také na výchovu dalších sourozenců, Kláry a Martina, kteří byli taktéž svěřeni do péče babičky. OSPOD zaznamenal výhrady k péči babičky o Danii, která měla s výchovou také značné problémy. Daniela ji

respektovala pouze částečně a s vědomím babičky se zdržovala v domácnosti své matky, kde se jako mladistvá dopustila protiprávního jednání, za které byla rozsudkem okresního z listopadu 2010 odsouzena k trestnímu opatření odnětí svobody ve výměře 1 roku, podmíněně odloženého na zkušební dobu 2 let, dále byl nad její výchovou vysloven dohled Probační a mediační služby za současně uložené výchovné povinnosti účastnit se programu sociálního výcviku.

Otec dítěte

V lednu 2011 OSPOD zjistil, že Daniela je gravidní s také nezletilým Marcelem (*1995), nad jehož výchovou byl v minulosti také stanoven soudní dohled. Oba mladí lidé se souhlasem rodiny opakovaně měnili bydliště, zdržovali se buď v domácnosti matky Marcela, nebo v domácnosti babičky Daniely. Vztah mezi Danielou a matkou Marcela jsou proměnlivé, nestálé až konfliktní.

Rodičovská zodpovědnost

Během četných jednání s Danielou, matkou narozeného dítěte, ale i se širší rodinou bylo zjištěno, že Daniela chce sama s Marcelem samostatně o dítě pečovat. Daniela je odhodlána požádat okresní soud o přiznání rodičovské zodpovědnosti, a ví, že musí sama prokázat, že je schopna se o svou dceru postarat. Za situace, kdy péči o novorozence nelze přenechat jiné osobě, bylo Daniele i její babičce nabídnuto náhradní řešení, se kterým souhlasily. Na základě tohoto Daniela nastoupila jako doprovod narozeného dítěte do Dětského centra po propuštění z nemocnice. Zde může prokázat své rodičovské schopnosti a bude odborným personálem tohoto zařízení vedena k zodpovědnému přístupu k rodičovství a schopnosti samostatné péče o dítě.

Dítě nemá zákonného zástupce, protože matka Daniela je nezletilá a její dosavadní způsob života je pro dítě svým způsobem ohrožující a otec Marcel není v rodném listě dítěte uveden z důvodu jeho nezletilosti, má se za to, že zdárný vývoj narozené nezletilé Dany je ohrožen.

Dětské centrum Veská, červen 2011

Dana byla přijata v červnu 2011 do našeho zařízení z novorozeneckého oddělení fakultní nemocnice, kde se narodila. Přijata byla společně se svou nezletilou matkou

Danielou. Obě jsou ubytovány společně na mateřském pokoji, kde mají své soukromí a zároveň jsou pod nenásilným dohledem zdravotního personálu.

Za matkou a její dcerou přijeli na návštěvu hned v den příjezdu babička Daniely Marta, matka Daniely Anna se svým přítelem a přítel Daniely, nezletilý Marcel (údajný otec dítěte). Danielu podpořila v jejím pobytu v Dětském centru pouze babička, matka Anna a Marcel se rozčilovali a vyžadovali pro mladou maminku určité, neadekvátní úlevy – možnost docházet podle potřeby mimo areál, možnost kouření dle chuti, umožnění návštěvy rodinných příslušníků kdykoli apod. Komunikace s nimi byla složitá, ale důrazná, byly jim vysvětleny důvody umístění, denní režim a řád zařízení, který je třeba respektovat.

Další návštěva ve stejném složení, proběhla i následující den. To s sebou přivezli i štěně, které z důvodu deštivého počasí bylo s nimi v návštěvní místnosti. Návštěva trvala od dopoledních hodin do cca 15,30 hod. Poté byla ukončena, a rodina byla požádána o respektování zdravotního stavu Daniely, která byla necelý týden po porodu a potřebovala více klidový režim. Zároveň i novorozené dítě nemůže být několik hodin v náručí dospělých v návštěvní místnosti.

Předpokládalo se, že aklimatizace v novém prostředí bude mladé mamince déle trvat, protože je hodně upnutá na přítele. Ten svůj dosavadní způsob života pravděpodobně změnit nehodlá, alespoň tomu nic nenasvědčuje. Slíbil sice, že se bude snažit, ale povinnost zajistit pro partnerku s dítětem odpovídající prostředí, včetně finančního zajištění je pravděpodobně nad jeho schopnosti a hlavně mimo jeho snahu.

Dětské centrum Veská, srpen 2011

S matkou Danielou, její matkou Annou, její babičkou Martou i s přítelem Marcelem bylo velice komplikované jednání. Daniela nerespektovala domácí řád a ani režim dítěte. Téměř každý den za ní docházel přítel Marcel. Po celou dobu návštěvy seděli v zahradě na lavičce, kde se věnovali sobě navzájem. Výjimkou nebylo ani provozování sexuálních hrátek, či přímo pohlavního styku v zadní části zahrady. Několikrát byli v této situaci přistiženi pracovníky Dětského centra i dětmi na procházce.

Oba nedodržovali návštěvní řád, Marcel do Veské docházel i o víkendu, kdy jsou návštěvy pouze na povolení ředitele. Přítel Marcel je vznětlivý, na výtku od kohokoli

reaguje vulgárně. Hádky měli i sami mezi sebou, to potom na sebe křičeli a napadali se.

Matce Daniele bylo několikrát doporučeno navštívit s dcerou hernu na oddělení, kde si mohou společně pohrát. Tuto možnost nikdy nevyužila. Pokud tu nemá návštěvu, sedí s dítětem v pokoji a mobiluje. Večery tráví u televize.

Odchod z Dětského centra Veská, říjen 2011

Pobyt Daniely v zařízení byl bezpředmětný, neboť před svým dítětem preferovala svého přítele. Svě dítě pouze nakojila a přebalila, ale nic dalšího mu neposkytla. Pobyt ukončila a byla přemístěna do výchovného ústavu.

7.4. Případová studie Jany B. a její dcery Adély B.

Jana se narodila 1.1.1995 ve městě v Severních Čechách. Má tři vlastní sourozence, dva mají nařízenou ústavní výchovu a nejmladší bratr byl svěřen do péče babičky. Dvě nevlastní starší sestry mají již své rodiny a s rodinou se nestýkají.

Rodinná situace

Rodina Jany je dlouhodobě zvýšeně sledována od roku 2003 v rámci prevence a od roku 2005 v rámci stanoveného soudního dohledu. Je také dlouhodobě doplácena dávkami v hmotné nouzi. V roce 2009 rodina přebývala ve stanu, neboť v důsledku neplacení nájmu došlo k vystěhování a děti bydlely u babičky. Rodiče v listopadu 2009 získaly byt o velikosti 3+1 od soukromého majitele. Domácnost byla na nižší hygienické úrovni, byt působil neútně, nezabydleně, byl zde provozní nepořádek a vybavení bylo starší. Jana také uvádí, že jí, její sourozence a matku otec fyzicky i psychicky týral. Ještě pár týdnů před porodem neměla Jana pro miminko připravenou žádnou výbavičku.

Ze zkušeností s rodinou, ve které nezletilá Jana žije, však vyplývá obava, že péči o novorozeně bude zajišťovat matka Jany a sama Jana zůstane v pozici sourozence a nikoli matky. Současně pak je obava, že porodné a rodičovský příspěvek nebude plně využito ve prospěch Jany a dcery Adély, ale stane se součástí rozpočtu celé rodiny.

U sourozenců Jany – Václava (*1993) a Jitky (*1994) byla nařízena ústavní výchova. Proti nařízení ústavní výchovy u Jitky podala matka odvolání. Nezletilý Ondřej (*1999) byl svěřen do péče babičky.

Dá se předpokládat, že při ponechání Jany a jejího dítěte v domácnosti rodičů nebude zajištěno to, že se o své dítě bude Jana moci starat samostatně, že se bude moci rozvíjet její samostatný přístup k výchově dítěte a zodpovědnosti za něj. Není dána ani záruka podnětného prostředí nejen pro Janu, ale ani pro její dceru Adélu.

Dětské centrum Veská, červen 2010

Na začátku června 2010 zařízení přijalo nezletilou matku Janu a její dceru Adélu. Jana přijela do Dětského centra z důvodu zaučení se v péči o svou dceru Adélu. Po příjezdu byla plačtivá, nejistá a hodně nesamostatná. S sebou si přivezla pouze pantofle a oblečení, které měla na sobě. Neměla ani pyžamo, neboť jí ho matka v nemocnici odebrala. Bylo nutné ji přidělit vše – od oblečení přes hygienické potřeby až po nutné věci pro dítě jako například kočárek.

Matka Jana je hodně nevyzrálá, potřebuje velké doprovázení, neumí si ani povléci povlečení na postel (prý doma převlékala pouze starší sestra). V telefonickém kontaktu je se svým přítelem Mirkem (údajným otcem dítěte), který ji doporučil pobýt v tomto zařízení celý rok, protože potom mu bude 18 let a vezme si je údajně k sobě. Jana je tedy rozhodnutá „vydržet“ v zařízení celý rok. Matka Janě netelefonuje, prý má jiné starosti zvláště se stěhováním.

Vztah s otcem

Otcem dítěte je údajně nezletilý Mirek (*1993). Jana a Mirek spolu navázali vztah začátkem února 2009, kdy se domluvili, že spolu začnou „chodit“. Oba v té době plnili povinnou školní docházku, navštěvovali základní školu – Jana 7. třídu a Mirek 9. třídu základní školy. Až do konce školního roku 2008/2009 se scházeli nejčastěji v lázních, kde spolu chodili na procházky a líbali se. K pohlavnímu styku mezi nimi v té době nedošlo. Během letních prázdnin roku 2009 se nevidali, protože Mirek měl odlišný prázdninový program.

Začátkem školního roku 2009/10 navázali opětovně na odpolední schůzky, které během prázdnin ustaly. Jana v té době plnila stále povinnou školní docházku,

navštěvovala 8. třídu základní školy, ale již v jiném městě. Přejít do jiné školy byl z důvodu změny bydlení. Mírek od září 2009 nastoupil na Střední odborné učiliště, učební obor kuchař – číšník.

Jana oslavila své 14té narozeniny a za cca 2 dny došlo mezi Janou a Mirkem k prvnímu pohlavnímu styku. Stalo se tak venku v přírodě, kdy si Jana přinesla deku, chtěla se opalovat. Druhý pohlavní styk proběhl také v lese, tentokrát však na mysliveckém posedu. K dalším pohlavním stykům mezi nimi již nedošlo. Oba pohlavní styky byly chráněné, kondom donesl Mírek a Jana si nedokáže vysvětlit, jak mohla otěhotnět, když se chránili. S žádným jiným mužem se v daném období nestýkala.

Jana měla od konce října 2009 podezření, že je těhotná. Nejprve se svěřila Mirkovi, který jí předal 1.500,- na interrupci. Jana s přerušáním těhotenství nesouhlasila a rozhodla se dítě donosit. Nikomu jinému se nesvěřila, své matce se bála těhotenství prozradit. Těhotenství si všimla jako první třídní učitelka, na přímý dotaz jí to Jana však popřela. O několik dní později, z podnětu sociální pracovníce OSPOD městského úřadu, byla na kontrole u ženského lékaře, kde se těhotenství potvrdilo.

V době otěhotnění bylo Janě 14 let, Mírek však nebyl žádným způsobem potrestán. Proběhl soud o určení otcovství, kdy Mírek musel podstoupit testy DNA. V září 2011 na základě výsledků testů DNA soud určil otcovství Mirkovi.

Psychologické hledisko

Jana nastoupila do zařízení po porodu dcery Adély. Zpočátku probíhala její adaptace na zdejší prostředí obtížněji, dívka nebyla na mateřství připravena sociálně, fyzicky ani psychicky. Základní péči o dceru však s pomocí personálu zvládla postupně dobře.

Adéla je tříměsíční, lehce nezralý a dráždivější kojeneček, vyžadující více pozornosti nezletilé matky. Prospívá poměrně dobře.

Jana prodělala těžký operativní porod, dítě nekojila, neboť jí byla naordinována antidepressiva. Při kontrole na pedopsychiatrii byly léky vysazeny, protože došlo k rychlé úpravě psychického stavu (patologické nálady). V dětství údajně automutilace pořezáváním kůže rukou žiletkami (napodobovala sestru) a zlomeniny končetin (dle jejích slov o popelnice) – nechtěla jít do školy.

Jana je téměř 15letá dívka s nepříznivou sociální anamnézou. S vysokou pravděpodobností se setkala s vícečetnou sociální patologií v primární rodině. Spontánně uvádí dlouhodobé domácí násilí, které otec páchal na matce i na dětech, sociální chudobu i bezdomovectví. Její mladší sourozenci jsou umístěni v dětském domově. Jana je v občasném kontaktu se členy rodiny – tento však není dostatečný, dívka se stýská, očekává, že jí někdo z rodiny pomůže (starší nevlastní sestra, matka). Do jisté míry spoléhá i na pozitivní výsledky zkoušky paternity, které žádá rodina bývalého přítele (tedy biologického otce malé Adély). Domnívá se, že se rodina přítele o ni a o dceru postará. Kontakt v současné době mezi nimi není.

Její pohled na současnou situaci není příliš realistický, převažuje naivní idealistické očekávání. Následně se dostavuje zklamání a dystrofické rozklady, pocity beznaděje. Dosavadní psychický vývoj dívky probíhal v nepříznivých podmínkách, jsou na ní znát známky citové deprivace i výukového a výchovného zanedbání.

Osobnost je vzhledem k věku výrazně nezralá a disharmonicky strukturovaná simplexní, s podprůměrným intelektem. Jana je vysloveně infantilní, nesamostatná, závislá na pozornosti druhých lidí, nepřipravená žít mimo primární rodinu. Nemá saturovány důležité psychické potřeby, které by jí poskytovaly nezbytný pocit zázemí a bezpečí (a zajistily odpovídající citový a sociální vývoj). V mnohých ohledech je frustrovaná a brání se komplexem přirozených obranných mechanismů proti úzkosti (zejména únikové formy typu – snění a fantazie, únik do nemoci, úvahy o automutilaci, popírání reality). Poutá pozornosti různými infantilními způsoby, dramaturgizuje, některé osobní problémy naopak bagatelizuje. Je obtížné se spolehnout na její tvrzení, neboť s realitou zachází značně libovolně. Opakovně byly zaznamenány fabulace a vymyšlení i smyšlenek – většinou za účelem zvýšení společenského statusu, potvrzení vlastní osobní hodnoty či poutání pozornosti. Je ráda, pokud se jí někdo věnuje – jednoduchým způsobem předstírá či agravuje různé problémy a patrně i zdravotní potíže. Nelze však vyloučit pravděpodobnost psychosomatického reagování na podkladě neurotické úzkosti a dysforie. V září 2010 byly zaznamenány suicidální myšlenky – bez akutních tendencí k jejich realizaci. V případě opakování se doporučuje dívku izolovat, kontrolovat, případně zvážit převod do speciálního zdravotnického zařízení za účelem psychiatrického vyšetření. Některé formy chování zapadají do obrazu histriónské osobnosti.

Jana je náladově proměnlivá, úzkostná, unavitelná, nepříliš spokojená, často si stěžuje pro subjektivní či objektivní důvody. Byla léčena pro přetrvávající bolest v hrdle, průjemové stolice, meteorismus, nevolnost a zvracení.

Prvních 6 týdnů po porodu popisovala psycholožce spánkové poruchy s nočními můrami. Údajně má sny s hrozivým obsahem vždy, pokud nespí v místnosti sama – podle možností jí bylo vyhověno. Nyní je v samostatném mateřském pokoji s dcerou – od nového školního roku nastoupila do 9. ročníku základní školy. Zážitky ze školního prostředí uvádí kvalitativně střídavé. Někdy „dobrý“, jindy „nic moc, nikdo se se mnou nebaví, jsem tam sama...“. Má občas problémy se zvládnutím učební látky, ale je snaživá, záleží jí na dobrých výsledcích, dokáže si říct o pomoc.

Vzhledem ke své komplikované a nezralé osobnosti mívá interpersonální problémy, je hůře přizpůsobivá, s ostatními matkami příliš nevychází, těžko snáší jejich nezájem, případně žárlí. Občas dětinsky upozorňuje na nedostatky druhých matek („žaluje“), stěžuje si na ně, někdy drammatizuje a přehání. Agresivní, bezohledná či pomstychtivá není, jde spíše o nezvládnutí náročné životní situace, na kterou není připravena.

Emocionálně je nestabilní, nekritická, přecitlivělá – snadno dekompenzuje, je plačtivá a lítostivá, je nutná častá podpora, povzbuzení, vysvětlení, kontrola. Vykořenění z původního rodinného prostředí a předčasné mateřství jsou pro ni subjektivně nadhraniční zátěží.

Svoji původní rodinu zpočátku kritizovala (hlavně otce), ovšem postupně negativní autentické zážitky nahrazuje zidealizovanými a vymýšlí si nepravdivé, iluzorní příběhy.

Dětské centrum Veská, červen 2011

Jana je se svou dcerou Adélou ubytována na mateřském pokoji, kde mají své soukromí a zároveň jsou pod dohledem a v dosahu zdravotního personálu. Po cca 7 měsících pobytu je vidět, že se Jana na svou dceru navázala dobře, v péči o ni se snaží. Samostatně Adélu vychovává, krmí, koupe, chodí s ní na vycházky a věnuje se jí. Od výchovné sestry má vypracován režim dne, podle kterého se orientuje. Svou budoucnost si nedovede představit bez dcerky. Stále však vyžaduje zvýšený dozor personálu, většinu věcí je třeba opakovat několikrát.

Během dosavadního pobytu v Dětském centru navštívila Janu 2x její matka (koncem června a v srpnu 2010). Při druhé návštěvě přijel s matkou i mladší bratr Ondřej. Od té doby je s matkou pouze v telefonickém kontaktu. S Janou udržují kontakt obě starší sestry – Sára a Vanda. Obě ji v zařízení navštívily a zároveň ji nakoupily oblečení a nějaké jídlo. U Sáry pobývala Jana s Adélou během podzimních prázdnin. Kontakt se sestrami je pro Janu přínosný, obě na ni mají dobrý vliv.

V květnu 2011 přijeli na návštěvu do Dětského centra rodiče otce dítěte. Adélu si chovali a vozili v kočárku. S Janou si povídali a od té doby jsou v občasném kontaktu. Mirek za nezletilými nikdy nepřijel, údajně byli v písemném kontaktu přes e-mail nebo SMS. Osobně se viděli až při jejich prázdninové návštěvě.

Ústavní výchova

V prosinci 2010 byla nařízena soudem ústavní výchova Jany a Adély. Odůvodnění - v současné době se Jana spolu se svou dcerou nemohou vrátit do domácnosti své matky ani do domácnosti otce, kteří nemají vytvořeny bytové podmínky pro zajištění zdravého, tělesného vývoje obou nezletilých.

Vzdělání a příprava na povolání

Po přijetí do DC nastoupila Jana do 9. třídy Základní školy. Po dobu její nepřítomnosti je Adéla umístěna na oddělení u ostatních dětí. Po příchodu ze školy si Jana dceru bere k sobě a samostatně se o ni stará až do dalšího odchodu do školy. Školní výsledky nejsou dobré, Janě chybí školní vědomosti z minulých let. Předpokládá se, že doma v rodině nebyla nikdy školnímu vzdělávání věnována patřičná pozornost a téměř celé 2. pololetí předcházejícího ročníku nechodila na vyučování.

Od září 2011 je Jana přijata na Střední odborné učiliště – obor prodavač.

Jana je ve Veské na dlouhodobém pobytu do svých 18 let, kdy ji soud zruší zařízenou ústavní výchovu. Do té doby bude chodit do školy a starat se o svou dceru.

Rozhovor s nezletilou matkou Janou

S nahráváním rozhovoru souhlasí. Jana je dospívající dívka, dalo by se říci, ještě dítě. Z uvedené kazuistiky je patrné, že opravdu měla těžké dětství v původní rodině, které ji významně poznamenalo. Před rozhovorem si Jana přečetla otázky, připomínky k nim žádné neměla. Odpovídala ochotně, bezprostředně a upřímně podle jejího vlastního vnímání reality. Občas jsem ji musela pokládat doplňující otázky, někdy odbíhala od tématu a věnovala se dceři, která si hrála a občas vyžadovala pozornost.

Co tvá rodinná situace? Myšleno kolik máš sourozenců?

Sourozenců je dohromady nás, pět je vlastních, pět nevlastních. No bydlela jsem s mamkou a s tatškou a se sourozencema v ... v rodinném domku. No, mamka se chovala k nám dobře, jako tatška nás mlátil, tak jsme nemohli bejt doma ... bylo to těžký. **(já: takže jsi bydlela střídavě ještě někde jinde?)** Ne, my jsme spíš utíkali k babičce, akorát že policajti nás zase vzali zpátky domů. No a nic moc, no jako můj brácha potom vlastně zmlátil můj tatška do krve, takže jel do nemocnice, tam si ho nechali a potom jel vlastně do dětskýho domova. **(já: a máš ještě nějaký sourozence v dětským domově?)** Nejsou, protože už jsou plnoletý. Ségra nevlastní první Ivana, tak ta má povolání jako učitelka, učí matematiku, češtinu, ruštinu, angličtinu, němčinu a literaturu. Moje ségra druhá, Sára, ta je zdravotní sestra a teďka bude mít povolání jakoby ve věznicí hlídat. A Vladka, to je ségra, ta vlastně učí doma, že má hodiny a učí italštinu a chodí do školky ještě angličtinu učit děti. A můj brácha, Jan, ten je taky nevlastní, tak jen je doma, protože ztratil zrak, takže je doma, manželka mu pomáhá, maj jedno dítě. No a táta, o tom nic nevím, protože se vůbec nikomu neozval ještě. A moje ségra, Jiřka, tý je 17, bude jí 18, ta bydlí u přítele, dlouho už, dva roky. No a můj brácha teďka vyšel základku, bydlí u babičky. A dva sourozence má babička v péči. **(já: a voláte si nějak, nebo jste v kontaktu?)** Jsme v kontaktu každéj den. No s tatškou jsem jakoby ani nevolala. A mamka někdy zavolá, ale moc nejezdí za náma často, je to dálka a finance. **(já: a jinak jaké bylo tvé dětství?)** Jako v pohodě, se souzencema, se strejdou jsme jezdili na výlety, bylo to fakt dobrý, že jako ...akorát se o nás starala babička.

A co to tvoje těhotenství?

No zjistila jsem těhotenství, vlastně když jsem byla ve druhém měsíci. Takže jsem tam měla jít na potrat, ale nešla jsem. (**já: nechtěla jsi?**) Nechtěla jsem, protože jsem mohla mít nějaký problémy. (**já: zdravotní problémy, komplikace?**) Zdravotní, no a pak jsme si jí nechali. Mluvila jsem s přítelem a on říkal, že si to mám nechat. Tři tejdny jsme byly s Adélou v nemocnici, protože měla žloutenku, tak jsme vlastně soudem byly přiděleny do dětského centra. (**já: co na to partner?**) No tak Adély tat'ka, jakoby přítel, pořád si voláme, jsme v kontaktu, a jezdí za náma občas, jednou za měsíc a my jezdíme třeba na prázdniny nebo tak jako. (**já: a má o malou zájem, plánujete budoucnost?**) No to už máme rozplánovaný, že vlastně až vyjdu, protože já studuju prodavačku, takže potom vyjdu, najdeme si nějaký bydlení, práci, Adéla by chodila do školky a potom, až bysme si něco našetřili třeba, tak bysme se vzali. (**já: a on teďka pracuje?**) No on teďka dodělává třet'ák a ještě jde na nástavbu. Dělá obor kuchař-číšník.

Když jsi byla těhotná, bylo to hodně náročné období pro tebe?

Docela to bylo, schody a tohleto, to bylo... popraskalo mi břicho.

A co ve škole? Jak na to reagovali?

Tak ve škole spolužáci dobrý, jako tady na tom učilišti a prostě v pohodě to vzali a chovaj se normálně. (**já: takže ty jsi vlastně teď dodělala základku...**) No, teďka jsem právě na prodavačce, je to tam lepší než na základce. No a vlastně já jsem měla na základce čtyřky a teďka budu mít dvojku, z matiky jsem mohla mít trojku, akorát jsem nezvládla písemku, takže budu mít čtyřku, no. (**já: a jak to učení tě baví?**) Baví mě to docela, ale spíš mě nebaví předmět aplikovaná psychologie, cizí názvy si ještě pamatovat. (**já: co plánuješ po škole?**) Potom by sem si maturitu dodělala dálkově, jakože i chodila do práce a dálkově, jak to měla moje ségra.

A co spolužáci a kamarádi?

Tak spolužáci se normálně chovali. (**já: a máš ještě nějaký kamarády, že by ses s nimi vídala tady?**) No tak kámoška ze školy, Kát'a, tak ta už tady byla párkrát za mnou. No a teďka plánujou ještě další spolužačky, že přijedou se podívat. No ale ještě nevím kdy, protože my jezdíme k Lukešům, co jsou mí sponzoři, tak už jim třeba říkám

mami a tati, už jsem si na ně zvykla. Adéla jí říká babi. Vždycky víkendy k nim jezdíme.

Co Adélka, jaká je, je hodná?

No taková jako je hodná někdy, někdy je taková zlobivá, někdy se hrozně fakt vzteká. **(já: je po tobě?)** Moc ne, všichni říkají, že ne.

A jak se ti tady líbí? Máš tady všechno, nebo chtěla by si být jinde?

No jako mám tady všechno, líbí se mi tady, ale chtěla bysem třeba blíž k rodině. Je to daleko.

A jak se tady k tobě chovají ostatní zaměstnanci? Pomáhají ti sestry?

Jako jo, sestřičky pomáhají, i paní primářka, i sociální pracovnice. No ale třeba to učení mi moc nejde, to se prej musím naučit sama. Učí se se mnou Katka. Dneska jsem byla na praxi, vždycky tejden a tejden školu, od pondělka vlastně do pátku mám praxi, to přijíždím o půl třetí a když mám školu, tak jako přijíždím dyl až třeba o půl 6, protože mi zrušili spoje do Dašic. A někdy si nechám malou na oddělení, abych se mohla učit.

Takže zvládáš se starat o malou samostatně?

Jo, úplně v pohodě, samostatně, všechno dělám sama. Ale já už od začátku, i v porodnici už jsem všechno uměla. Vlastně když nemocnice psala k soudu hlášení, tak mi tam psali, že jsem si fakt všechno dělala sama. Když se Adéla narodila, tak jsem si ji hnedka zvládla přebalit.

A jak to vidíš, že tu dlouho budeš?

Tak jsem tady asi do 18ti, my máme ústavní výchovu, tak by to asi jinak nešlo. Musím si dodělat školu, aspoň ten třeták, pak třeba na tu nastavbu dálkově. **(já: a pak by ses vrátila domů?)** My bysme se buďto s přítelem vrátili do ... nebo do Hradce, vlastně já bysem chtěla jet za Martinou, co za mnou jezdí sem, taková učitelka z Hradce a ona mi pomáhá. A asi ten Hradec, kvůli těm Lukešům, aby mě viděli.

Myslíš, že kdyby sis mohla vybrat, tak by sis vybrala jinak?

Ani ne, já už jsem ze začátku byla rozhodnutá, že kdybych byla těhotná, tak bych si ji nechala. (**já: tak ty si se starala o sourozence...**) My jsme se starali vzájemně, vlastně nejdřív se narodil můj brácha, toho vychovala babička a můj brácha se zase staral o moji ségru, a ségra se starala o mě a já jsem se starala o bráchu a potom my dvě se ségrou jsme se staraly obě, protože on hrozně řval.

A jak se teďka máš?

Joo, dobře docela. Akorát bysme chtěly být doma. (**já: a na vánoce jsi někde byla?**) Jo, byla jsem u babičky, u mamky mamky, potom jsme byly u druhý babičky, u třetí babičky. Táta s námi jezdil, už má řidičák a auto.

Co rodina přítele?

No spíš tak mi přijde, že se z toho ještě nevzpamatovali. Ale teďka docela v pohodě, no. (**já: a ty se s nima znáš?**) Zním. Tak oni znají mí rodiče, že jo. (**já: byli se tady podívat?**) Jo, byli, asi pětkrát myslím. Tak vždycky, když jedeme k babičce, tak oni pro nás jezdí, abychom nemusely jezdit vlakem.

A co bydlení tady?

Tak už jsem tady dlouho a měla bych se stěhovat na druhou budovu. Právě jsem se na to ptala, že tady jsem dlouho, tady prej můžeš bejt dva roky. Pak už mě budou asi muset dát vedle. (**já: tak přece jenom tam nejsi tolik pod dohledem...**) Tak jako sem pod dohledem, ale to by mi nevadilo, že jsem tady pod dohledem, ale třeba si tady nemůžeme vařit tady na týhle budově. Prostě tam si můžeme vařit, co chceme k večeři, v sobotu, v neděli.

A jinak s ostatníma mamkami tady vycházíš taky?

No, jak kdy, no. Podle toho jaká mamka přijde. A Pavla je tady už dlouho a ta je taková jako že prostě je jiná, taková jako že s malou nikam nejde, má s ní cvičit, ale nedělá to, skoro vůbec nic neumí, nestará se.

8. Pohled odborníků na problematiku

8.1. Rozhovor se sociální instruktorkou

S nahráváním rozhovoru souhlasí. Sociální instruktorka pracuje v Dětském centru od června 2010 na pozici sociální instruktor – sociální pracovník a věnuje se především maminkám umístěným v Trojlístku. Vystudovala Pedagogickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci obor Učitelství sociálních a zdravotních předmětů pro střední odborné školy. Jako sociální pracovník byla následně uznána Ministerstvem práce a sociálních věcí. Nyní studuje kurz zdravotně-sociálního pracovníka v Brně.

Z jakého rodinného prostředí matky obvykle pocházejí?

Většinou to je jejich vlastní původní rodina, prostředí je hodně špatné, jsou tam poruchy rodinných funkcí a odráží se to dál na jejich situaci. Většinou jsou z rozvrácených rodin, rodiče těchto matek jsou rozvedení, často spolu nežijí, takže v dětství zažily nějaký rozvrat nebo krizi v rodině. Všechno tohle ony si nesou sebou a předávají to dál.

Jedná se vždy o problémy v rodině, nebo k Vám přicházejí matky i z jiného důvodu?

Ono je to většinou ruku v ruce, že ta původní rodina tam vždycky figuruje, protože oni se tím pádem nemají na koho obrátit, když jsou v nějaké nouzi, když ztratí bydlení, nemají pak tu svoji matku, nemůžou tam jít a poprosit o pomoc, nebo nějaká součinnost rodiny tam nefunguje, takže oba tyto problémy jsou spojené.

Jsou matky v kontaktu se svými rodinami, vzájemně se navštěvují?

Málo, spíše ne bych řekla. Jsou opravdu na ten problém samy a snaží se to nějakým způsobem zvládnout samy. Málokdo je tady navštěvuje.

Z jakého důvodu je pro psychiku a tělo mladé matky velkou zátěží těhotenství?

Ze zdravotního hlediska tělo není natolik vyvinuté, aby uneslo těhotenství, takže v tomhle vidí lékaři určitě problém. No a nevyvinutá psychika, když vám odrodí 15letá

matka která o mateřství ještě moc nepřemýšlela. To děťátko by mělo být očekávané, rodiče v dobrém případě by si měli o tom promluvit a připravit se na to. To v těchto případech není u nezletilých matek. Takže nepřipravenost jak té tělesný stránky, tak té psychické, nedovyvinuté.

Mají nezletilé matky motivaci se učit a připravovat se do školy?

Musejí tu motivaci mít hlavně vnitřní. My jim tady můžeme stokrát říct: jo potřebuješ něčím být, abys měla peníze, abys zajistila svoje dítě nějakým způsobem. Ale ona si tuhle informaci musí převzít a vzít ji jakoby za svou. Já teď asi odbočím, ale měla jsem problém právě s tímhle u Jany, o které budete psát. Ze začátku nám to učení moc nešlo, tak jsem se jí ptala: proč chceš vystudovat? A ona mi pěkně řekla: abych zajistila Aničku. A říkám: a co je to zajistit? A ona začala tápat a nevědět, takže člověk zjistí, že to má někde odposlouchané, že ví, že to tak má být, ale nemá to zvnitřnělý, nejde to z ní. A je strašně důležitý mít tu vnitřní motivaci.

Jsou mladé matky znevýhodněny na trhu práce?

Asi jako všeobecně jsou matky znevýhodněny, jenomže zaměstnavatel se bojí, že budou doma s dětmi. To mládí sebou nese nezkušenost, to by taky mohlo být znevýhodnění pro ně.

Mají matky nějaké přátele a kamarády, navštěvují se s nimi, jsou v kontaktu?

Taky málo. Když je za maminou drogová minulost, tak jsme rádi, že to prostředí je změněný, že je trochu hlídaná. Většinou kamarády nemají, nebo maximálně jsou po telefonu v kontaktu. Ony často navazují přátelství tady, což je docela zajímavý úkaz azylových domů všeobecně, že jsou na jedné lodi, mají stejný problém, to je dá dohromady.

Jak to většinou bývá s otci dítěte? Hlásí se ke svému otcovství, nebo ho odmítají?

Ve velké většině se otcové neznají. Málokterý je uvedený v rodném listě. A když jsou uvedený...ale ani tohle nehraje roli, prostě nenavštěvuje tady snad žádný tatínek pravidelně maminku.

Navštěvují otcové své partnerky s dětmi a podporují je nebo ignorují?

Spíš ignorují, to je problém.

Pomáhají nějak rodiny otců matkám s dětmi?

Tak to už vůbec ne, to je nula kontakt. A spíš až to jde do ... nemyslím teda teďka u těch rodin, ale u otců, do agrese, násilí.

Má dítě, které se narodí nezletilé matce pozitivní prognózu do budoucna?

To je strašně individuální, záleží strašně na mamce, jak ona vnímá svoje dítě, jak s ním bude pracovat. Dítě se narodí do nezdravého sociálního prostředí řekněme. A teď záleží na nejbližších a na lidech kolem dítěte, kam oni ho budou směřovat, ať po stránce zdravotní, výchovné, prostě celostní přístup. Těžko tohle říct, určitě je tím poznamenané a určitě ten vstup do jeho života nebyl úplně nejlehčí. A narážím i na to, z jakého sociálního prostředí nebo kam ono přijde. Ale zase je to především na matce dítěte.

Je pomoc ze strany státu (dávky SPP) dostačující?

Já to jako dostačující nevidím. Jsem sice pravicově orientovaný člověk, ale když teď vidím, co se s dávkami děje a že vlastně mamina s dítětem má příjem 3.400,-, rodičovský příspěvek po 9. měsíci dítěte a k tomu 500,- tak je mi z toho docela špatně. A ještě nám nastává problém, my jsme cenově ještě níž, ty maminy u nás platí nižší peníze, než platí v azylových domech, kde to mají dané zákonem, to je 100,- na den. Takže se bojíme, že pak nedosáhnou na tu hranici azylového domu a už my je nebudeme mít kam dávat, protože ony na to finančně mít nebudou. I když přijdou tam, tak mají nárok na další dávky, které tady mít nemůžou.

Co by měl stát ještě udělat, nebo změnit, aby tato pomoc byla optimální?

Takže...zvýšit dávky, zařídit více chráněných bydlení, více městských bytů, dostupných bytů a startovacích bytů, kde by ony mohly začít opravdu ten svůj samostatný život. Podpora zaměstnavatelů, zaměstnávajících právě matky samoživitelky, a ještě dostatek mateřských škol.

Je v ČR dostatek specializovaných zařízení pro nezletilé matky s dětmi?

Přímo specializovaný pro ty nezletilky, je jich málo, ale zaplat' bán bůh i těch nezletilých není moc.

Jak vypadá odborná pomoc při doprovázení matek ve vašem zařízení?

Odborná pomoc se nejvíc směřuje na péči o dítě, což znamená, když přijmeme nějakou maminku, tak se jí ze všeho nejdřív snažíme naučit zvládat samostatnou péči o dítě, to znamená, že ji učíme koupat, přebalovat, vařit pro dítě, připravovat speciální stravu. Potom jsou nadstavbové věci jako podávání léků, sledování zdravotního stavu dítěte, připravování diet. A zase vyšší stupeň je péče o domácnost, kdy je učíme prát, žehlit, všet prádlo. Vám se to určitě bude zdát jako banality, ale ty holky to v životě neviděli, nebo neměli možnost vidět a nemá je to kdo naučit. Takže starost o domácnost, pak je tady doprovázení při kontaktu s úřady, že zajišťujeme doprovod při vydávání občanského průkazu nebo pomoc při vyplňování různých formulářů, dávek, přiznávání, rodné listy dětí, pojištění. Zase vyšší stupeň je výchova dětí. Ať je to u těch malinkých dětí, jak jim nabízet hračku, rehabilitační sestry učí maminy jak rehabilitovat, jak s nimi správně manipulovat, jak je navádět aby lezly, aby se otočily na bok. A k výchově těch starších dětí, omalovávat, říkadla, pexesa, různé hry, vystřihovánky, přáníčka a podobně. No a na úplně nejvyšším top místě je pro mě aktivita samotných matek. Protože jsou tady v přeneseném významu zavřené, takže aby si samy něco vyráběly, aby se tady nenudily, nekoukaly na televizi.

Mají matky snahu se přiučit péči o dítě, o domácnost apod.?

Bojím se, že to berou spíš jako represii. Když řeknu: pojď, budeme dělat tohle, tak jsou takový znuděný, ale zase to nejde paušalizovat na všechny. Některá je nadšená a některá jde a udělá co je potřeba, některá se chce přiučit, některá si myslí, že tak jak to dělá, tak je to dobrý. Je to individuální hodně.

Nevezní vaše pomoc spíše tak, že vše potřebné za matky uděláte a zařídíte?

Já se teda snažím o tu jejich samostatnost. Je to teda boj s větrnými mlýny, ale to ony musí zvládnout samy. Já si nemyslím, že dělám za ně něco, ono to je tady tak

nastavený. Je možný, že, když se zajedou do toho systému, takže i ten systém začínají využívat, ale je to asi tím přístupem.

Dokážou se matky po opuštění zařízení postarat samy o sebe a o své dítě?

Měly by to umět, ale je otázka jestli vydrží tu adaptaci tady a jestli pro ně nebude ten partner nebo jakýkoliv jiný lákadlo lepší než to jejich dítě a neopustí naše zařízení. Ale v ideálním případě by maminka měla být edukovaná, já propouštím jenom samostatný maminy, takže každá ta propouštění hodná maminka je samostatná.

Jaký máte obecně názor na problematiku nezletilých matek s dětmi?

Co se týče té mojí práce, tak je to strašně složitý tou jejich nevyspělou psychikou, tím, že ony na to dítě různě reagují a různě ho i mohou použít proti někomu. Třeba jako štít za něco, že neudělaly, nebo něco nemohly. Je to hodně složitý problém, málo diskutovaný. Určitě jim je potřeba nějakým způsobem dát pomocnou ruku, dát šanci a pak záleží hodně na nich, jak ony se k tomu postavějí.

Dá se s matkami pracovat ještě jiným způsobem? Jakým?

Sama bych ráda chtěla přijít na něco, jak to tady změnit aby se ony staly víc samostatnými. To pole je neorané a je tady dost možností jak se dál rozvíjet.

8.2. Rozhovor se sociální pracovnící

S nahráváním rozhovoru souhlasí. Sociální pracovníce v Dětském centru pracuje již 5 let. Po gymnáziu studovala nástavbové studium na Sociálně-právní škole v Praze, poté vystudovala Pedagogickou fakultu Technické univerzity v Liberci, obor Sociální práce a vysokou školu Jana Ámose Komenského v Praze, obor Andragogika. Byla zaměstnána v Dětském domově v Jablonci nad Nisou (3 roky) a 15 let na OSPOD - Odbor sociálních věcí Magistrátu města Pardubic.

Z jakého rodinného prostředí matky obvykle pocházejí?

Matky většinou pocházejí ze sociálně znevýhodněného prostředí, rodina není až tak úplně funkční a k nějakému zádrhelu tam vždycky v minulosti došlo.

Jedná se vždy o problémy v rodině, nebo k vám přicházejí matky i z jiného důvodu?

Co se týká nezletilých maminek, tak to jsou většinou vždycky problémy v rodině, protože pokud je zletilá maminka, může odejít do azylového domu, kdežto nezletilá maminka do klasického azylového domu odejít nemůže a musí se obrátit buď na nějaké zařízení, které vykonává i SPO (sociálně-právní ochranu dítěte). Protože do 18ti to jsou pořád ještě nezletilci.

Jsou matky v kontaktu se svými rodinami, vzájemně se navštěvují?

Pokud je rodina poblíž a má zájem, my jí samozřejmě nebráníme, ale většinou, tím že to jsou rodiny ze sociálně slabších vrstev, takže ani finanční prostředky na to, aby sem dojížděly za svými nezletilými dcerami, na to nemají tolik peněz. A máme maminky opravdu z celé republiky, a tam je to fakt složitější, aby jejich rodina za nimi dojížděla.

Z jakého důvodu je pro psychiku a tělo mladé matky velkou zátěží těhotenství?

To je otázka spíš zdravotní. Asi v každém případě nápor na mladé tělo je, po zdravotní stránce by se k tomu vyjádřila spíš lékařka, gynekoložka. Na psychiku spíš asi paní psychologka, ale vždycky je těhotenství náporem, nějakým způsobem to prostě maminku ovlivní, ať už je nezletilá nebo je zletilá.

Mají nezletilé matky motivaci se učit a připravovat se do školy?

Učení nebylo ani před příchodem k nám a před těhotenstvím, asi jejich úplně silnou stránkou. A v té rodině, z které většinou naše nezletilé maminky pocházejí, tak tam se na školní výsledky zase až tak nehledělo, takže to ony nemají v sobě a ve škole se musí trochu nutit do učení. Ale pak je to asi jako se všema dětma, málokterý dítě je na takový úrovni, že je ctižádostivý, aby něco v životě dokázalo a tyhle notabene, když mají ještě k tomu mimino.

Jsou mladé matky znevýhodněny na trhu práce?

Každá matka s malým dítětem je znevýhodněná na trhu práce, notabene když je maminka nezletilá. Většinou s tím ruku v ruce jde, i že nemají žádné velké vzdělání, nemají moc rodinné zázemí

Mají matky nějaké přátele a kamarády, navštěvují se s nimi, jsou v kontaktu?

Jejich kamarádi ze školy, nebo spolužáci ze školy mají asi trošku jiný starosti. Oni nemůžou s nimi držet krok, protože mají jiné starosti. Pokud samozřejmě kamarádi chtějí za nimi přijít, můžou, ale vždycky to musí být tak, aby netrpěla péče o dítě. Aby si máma nejprve svoje povinnosti splnila, a potom může se věnovat něčemu jinému.

Jak to většinou bývá s otci dítěte, hlásí se ke svému otcovství, nebo ho odmítají?

Záleží na tom, co je to za tatínka. Pokud je to tatínek o mnoho let starší než nezletilá maminka a maminku více méně uved do jiného stavu tím, že měl nad ní navrch, tak tam samozřejmě žádný velký zájem neprojevuje, protože u nezletilé maminky, pokud je to ještě maminka pod 15 let, tak je to trestný čin. A pokud je to tatínek věkově stejně starý, tak samozřejmě tam pravděpodobně k tomu otěhotnění došlo po oboustranné dohodě, ale nic nevylučuje tomu, že vždycky ten tatínek je trestně stíhán, protože maminka pokud otěhotněla před 15tým rokem, tak to je v každém případě trestný čin.

Navštěvují otcové své partnerky s dětmi a podporují je, nebo je naopak ignorují?

No, zase záleží na tom prostě, jak tam dlouho předtím byl vztah, jestli to bylo čistě nějaký ojedinělý sexuální kontakt, nebo to bylo vůbec zneužití toho, že já mám navrch věkově i prostě nějakým postavením a nebo jestli to byli opravdu dva mladí lidi, kteří spolu chodí, mají známost a těhotenství prostě zrovna vyšlo.

Pomáhají nějak rodiny otců matkám s dětmi?

Většinou ne. To je úplně stejný, ať je maminka zletilá nebo nezletilá, záleží vždycky na konkrétním případě.

Má dítě, které se narodí nezletilé matce pozitivní prognózu do budoucna?

Nechci říkat, jestli pozitivní, nebo negativní, má ji složitější. Složitější to bude, ale zase není to vždycky, že dopadne dítě špatně. Je tam hrozně moc dalších aspektů, který se na tom můžou podílet, ale složitější to bude v každém případě i pro mamku i pro dítě.

Je pomoc ze strany státu dostačující?

Rodičovský příspěvek, přídavky na dítě, porodný. Pokud tam je tatínek, tak by mělo být i nějaký výživný. Dostačující to je, ale ne každé mamince tohle stačí. Měla by tam být podpora hlavně toho bydlení, podpora psychická třeba od nějaký sociální pracovnice, která by byla opravdu k těmhle mladounkým maminkám.

Co by měl stát ještě udělat, nebo změnit, aby tato pomoc byla optimální?

Když by v každém kraji bylo třeba v rámci azylového bydlení, v rámci azylových domů pár míst, který by byly pro nezletilý maminky, tak by i ty nezletilý maminky nemusely cestovat třeba přes půl republiky k nám do Vesky, ale mohly by být někde blíž k tomu svému původnímu bydlišti a mohly by zase udržovat víc kontakt se svojí původní rodinou.

Je v ČR dostatek specializovaných zařízení pro nezletilé matky s dětmi?

To je ono, ony zase nepotřebují úplně specializované zařízení, kdyby v každým azylovým domě bylo pár míst vyhrazených pro nezletilý maminky. Nebo by měly být třeba pod výchovnými ústavy, nebo pod dětskými domovy. Zase ne každá maminka je vhodná pro výchovný ústav, protože ona žádnou trestnou činnost nemá, ona se ničím neprovinila, jenom tím, že otěhotněla a to není žádný trestný čin. Takže proč ji zase dávat rovnou do výchovného ústavu mezi jiný holčiny, který mají trestnou činnost. Prostě, klidně třeba v každým dětským domově, je jich několik v každým kraji, kdyby tam měli pár míst, kde by mohli vzít zároveň maminku nezletilou s dítětem, bylo by to dobře. Vyřešilo by se tím hodně.

Jak vypadá odborná pomoc při doprovázení matek ve vašem zařízení?

No musí se to naučit pořádně samy, zaučit se vlastně v péči ohledně dítěte, to je na prvním místě. A potom, než odejdou, tak by měly plně zvládnout péči o dítě a měly by

si umět obstarat svoji malou domácnost, uklidit, uvařit, vyprat, zorganizovat si čas, hospodařit trošku s penězi. A hlavně by měly mít kam odejít.

Mají matky snahu se přiučít péči o dítě, o domácnost apod.?

Jako mají, snahu mají. Jestli u toho vydrží a dají přednost péči o dítě před volným životem, to už je druhá. Ale snahu aspoň z kraje, když sem přijdou, tak mají.

Nevyzní vaše pomoc spíše tak, že vše potřebné za matky uděláte a zařídíte?

Svádí to k tomu, ale snažíme se, aby to tak nebylo.

Dokážou se matky po propuštění zařízení postarat samy o sebe a o své dítě?

Jak které, některé se nám sem i třeba vrací. My zas tu zpětnou vazbu úplně nemáme, spíš máme zpětnou vazbu u maminek, kde se to až tak nedaří. Ale tam, kde to potom funguje...někdy nám to sociální pracovnice poví, podle místa kam maminka odchází, někdy nám to nepoví. Takže jak kdy, zase je to individuální.

Jaký máte obecně názor na problematiku nezletilých matek s dětmi?

Někdy je nezletilá maminka šikovnější než maminka, který je 30 a rodinný pudy tam prostě nezafungovaly. Nedá říct, že 17tiletá mamka bude horší jenom proto, že je 17tiletá, než 25tiletá. To určitě ne.

Dá se s matkami pracovat ještě jiným způsobem? Jakým?

Určitě by se samozřejmě zlepšovat dalo, ale zatím na to není prostor. Měla by tu být třeba pedagogická pracovnice, když jsme zdravotní zařízení. Naopak zas v těch výchovných ústavech by jim bodla nějaká zdravotnice. Že by opravdu měla jít ta zdravotní a sociální a pedagogická činnost ruku v ruce.

9. Závěr

Cílem mé práce bylo poukázat na složitou životní situaci nezletilé matky s dítětem. Jaké jsou formy pomoci těmto matkám, jak se angažuje stát, a jakými způsoby by se dala situace nezletilé matky s dítětem zlepšit.

Životní situace nezletilé matky s dítětem není v žádném ohledu jednoduchá. Nestabilita původní rodiny, těhotenství s nezletilým mladíkem, nebo naopak se starším, dospělým mužem, nedokončené střední vzdělání, v horším případě nedokončené povinné základní vzdělání, život v ústavním zařízení do uplynutí zletilosti, případně zrušení ústavní výchovy, a co dál?

Má práce utrpěla především tím, že jsem neměla možnost provést rozhovor se všemi nezletilými matkami. Bohužel, ne každá byla ochotná odpovídat na mé otázky, i když se zveřejněním kazuistiky souhlasila. Věřím, že kdyby se rozhovory uskutečnily, práce by se obohatila o pohled ze strany nezletilé matky.

Vzhledem k tomu, že nezletilých matek není takové množství, aby se zakládaly nové ústavní zařízení určené přímo jim, bylo by dobré výhledově vyčlenit alespoň jedno nebo dvě lůžka pro nezletilé matky s dětmi v dětských domovech, výchovných ústavech a dětských domovech se školou. Tato ústavní zařízení jsou většinou v každém kraji zastoupena a odpadl by problém s umístěním nezletilé matky mimo její bydliště. Také by to nebylo tolik nákladné pro stát, jako například vybudování nového ústavního zařízení přímo pro nezletilé matky s dětmi.

Co se týká budoucnosti už zletilých matek s dětmi, které opustí ústavní zařízení, bylo by dobré, kdyby bylo více dostupných sociálních bytů, chráněných bytů, kde by matky mohly začít žít svůj nový život s dítětem. Dále by bylo přínosné, kdyby přibýlo zaměstnavatelů, kteří by byli ochotni zaměstnávat mladé matky s dětmi, alespoň na půl úvazku a vycházeli by jim vstříc. V neposlední řadě by bylo rozhodně dobré zřídít více mateřských škol, ale to není případ jen mladých matek s dětmi, ale i obyčejných rodin s malými dětmi.

Tato práce je zaměřena především na osvětlení nelehké životní situace mladé matky s dítětem. O této problematice veřejnost příliš mnoho neví, i když mají tušení, že nějaké nezletilé matky asi jsou, ale už nevědí, jak žijí, co dělají, kde bydlí a podobně. Ani odborná veřejnost tuto problematiku příliš nezkoumá, protože nezletilých matek s dětmi není tolik na to, aby to bylo závažné téma. Proto je má práce spíše příspěvkem do diskuse o problematice nezletilých matek s dětmi.

10. Bibliografie

DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha : Avicenum, 1986. 139 s. ISBN 80-246-0139-7.

GIDDENS, Antnohy. *Sociologie*. 1. vyd. Brno : Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

GULLOTTA, T. P. a kol. *The adolescent experience*. New York: Academic Press, 2000.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

JŮVA, Vladimír ; JŮVA, Vladimír. *Úvod do pedagogiky*. 1. vyd. Brno : Paido, 1997. 108 s. ISBN 80-85931-39-7.

KON, I.S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. 2. vyd. Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, 1988. 181 s. ISBN 14-254-88.

KOŘÍNKOVÁ, Barbora. *Komparace - výchova dítěte v institucionální péči do 3 let*. Pardubice, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.

KRAUS, Bohuslav; POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk - prostředí - výchova : K otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

KREBS, Vojtěch, et al. *Sociální politika*. 4. vyd. aktualizované. Praha : Aspi, 2007. 504 s. ISBN 978-80-7357-276-1.

LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: Studijní text*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-66-4.

LOVASOVÁ, Lenka; HANUŠOVÁ, Jaroslava; HELLEBRANDOVÁ, Kateřina. *Děti a jejich problémy : Sborník studií*. Praha : Sdružení Linka bezpečí, 2005. 143 s. ISBN 80–239–4482–7.

MACEK, Petr. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 272, 2. vyd. ISBN 978-80-7367-368-0.

Metodické opatření ministerstva zdravotnictví České republiky – Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku.

PEŘINOVÁ, Drahomíra. *Dětské centrum Veská*. Veská u Sezemic: Vlastní náklad. 2 s.

PEŘINOVÁ, MUDr. Drahomíra. *Dětské centrum Veská: Výroční zpráva 2010*. 2010.

SDRUŽENÍ LINKA BEZPEČÍ. *Děti a jejich problémy*. Praha: Linka Bezpečí, 2005. ISBN 80–239–4482–7.

SEIFERT, K. L., HOFFNUNG, R. J. *Child and Adolescent Development*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1991.

ŠILHOVÁ, Lucie a MUDr. Jana STEJSKALOVÁ. *Matkou ve vyšším věku: Vliv věku na plodnost ženy a na průběh těhotenství*. Praha: Computer Press, 2006. ISBN 80-251-0987-9.

ŠVAČÍŘEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN 14-246-87.

ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat. Učebnice metod sociální praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2007, s. 128. IBSN 80-86429-36-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. rozšířené. Praha : Portál, 2008. 870 s. IBSN 978-80-7367-414-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1. : Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. IBSN 80-246-0956-8.

WEDLICHOVÁ, Iva. *Sebepojetí dospívajících a způsob výchovy v rodině*. 1. vyd. Ústí nad Labem : Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2008. 243 s. IBSN 978-80-7414-096-9.

Internetové zdroje

Dětské centrum Veská: Služby [online]. 2006 [cit. 2012-02-02]. Dostupné z: <http://www.dcveska.cz/index.php?idm=5>

Diagnostický ústav a Středisko výchovné péče: Oddělení M - pro matky s dětmi [online]. 2009 [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.dum-praha.cz/index.php?page=./oddeleni/oddeleni.php>

CHRENKOVÁ, Monika. *Socioterapeutické listky - socioterapie.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-11-14]. Gravidita a mateřství nezletilých dívek v České republice. Dostupné z WWW: <<http://www.socioterapie.cz/index.php?a=14>>.

Kojenecký ústav s dětským domovem v Plzni: Kojenecký ústav [online]. 2010 [cit. 2012-02-02]. Dostupné z: <http://www.kojenecky-ustav.cz/>

PELÍŠKOVÁ, Věra. Sociální bydlení. In: *Seminář pro krajské koordinátory pro romské záležitosti* [online]. 2008 [cit. 2012-03-13], tučné v originále. Dostupné z: http://projekty.osu.cz/tsp/dokumenty/soc_bydleni.pdf

Popis testů DNA. *Testy DNA* [online]. 2010 [cit. 2012-03-08]. Dostupné z: http://www.testy-dna.wz.cz/testovani_dna.html

Porodné 2012. *Sociální dávky 2012* [online]. [cit. 2012-03-25]. Dostupné z: <http://socialni-davky-2012.cz/porodne-2012/>

Porodné. *Integrovaný portál MPSV* [online]. 2011 [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/porodne>

Přídavek na dítě. *Integrovaný portál MPSV* [online]. 2011 [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite

Rodičovský příspěvek. *Integrovaný portál MPSV* [online]. [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp

Srdce pro děti: Kojenecký ústav a Dětský domov [online]. 2009 [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.srdceprodeti.cz/fotogalerie/detsky-domov>

Teenage pregnancy rates throught England and Wales. *The Guardian* [online]. 2011 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2011/feb/22/teenage-pregnancy-rates-engalnd-wales-map>

Teenage pregnancy. *Better health channel* [online]. 2010 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.betterhealth.vic.gov.au/bhcv2/bhcarticles.nsf/pages/Teenage_pregnancy

Teenage pregnancy. *March of dimes* [online]. 2011 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.marchofdimes.com/professionals/medicalresources_teenpregnancy.html

Určení otcovství. *Obec Mikulčice* [online]. [cit. 2012-03-08]. Dostupné z: <http://mikulcice.cz/index.php?nid=2952&lid=cs&oid=1457942>

Určení otcovství. *Rodina u soudu* [online]. 2007 [cit. 2012-03-08]. Dostupné z: <http://www.rodinausoudu.cz/urceni-otcovstvi>

Výchovný ústav Černovice: Výchovný ústav [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.vucernovice.cz/vychovny-ustav.html>

Výchovný ústav: Historie a současnost [online]. 2010 [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.vuddmoravskykrumlov.cz/historie-a-soucastnost/>

Právní předpisy

Úplné znění zákona 65/1965 Sb., zákoník práce

Úplné znění zákona č. 94/1963 Sb., o rodině

Úplné znění zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Úplné znění zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Úplné znění zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních

Úplné znění zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád

Úplné znění zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník

11. Přílohy

Příloha č. 1

Dospívající těhotenství v Anglii a Walesu, 2009

Sazba je koncepce na 1000 žen ve věku 15-17.

Řád	Oblast obvyklého pobytu	2009, číslo	2009, míra	2001, číslo	2001, míra
<i>Zdroj: ONS</i>					
1	Anglie a Wales	38259	38,3	40990	42,7
2	ANGLIE	35966	38,2	38461	42,5
3	SEVEROVÝCHODNÍ	2225	46,9	2393	48,3
4	County Durham UA	408	44,0	399	44,7
5	Darlington UA	87	48,0	94	50,6
6	Hartlepool UA	106	57,3	120	61,8
7	Middlesborough UA	174	60,4	180	54,2
8	Northumberland UA	195	34,9	216	36,8
9	Redcar a Cleveland UA	139	51,7	162	54,5
10	Stockton-on-Tees UA	164	42,6	150	37,2
11	Tyne and Wear (Met kraj)	952	48,7	1072	52,0
12	Gateshead	145	42,1	152	42,3
13	Newcastle upon Tyne	210	47,5	267	58,2
14	North Tyneside	148	42,9	190	53,2
15	South Tyneside	161	57,8	168	53,6
16	Sunderland	288	52,8	295	51,5
17	SEVEROZÁPADNÍ	5727	43,7	6017	45,1
18	Blackburn s Darwen UA	121	39,3	140	46,2
19	Blackpool UA	183	67,4	156	63,0
20	Cheshire východ UA	197	29,3	175	26,8
21	Cheshire West a Chester UA	201	33,3	211	35,5
22	Halton UA	140	58,9	127	46,5
23	Warrington UA	155	42,2	157	42,4
24	Cumbria	369	39,6	315	35,6
25	Větší Manchester (Met kraj)	2366	48,8	2546	51,6
26	Bolton	251	47,9	252	48,5
27	Pohřbít	137	37,6	156	44,2
28	Manchester	491	67,2	541	69,0
29	Oldham	190	42,3	276	59,3
30	Rochdale	200	47,7	221	50,4
31	Salford	221	54,1	236	56,7
32	Stockport	198	37,6	196	36,2
33	Tameside	255	60,1	219	52,2
34	Trafford	119	29,7	153	36,2
35	Wigan	304	50,2	296	51,4
36	Lancashire	893	39,4	922	41,4
37	Merseyside (Met kraj)	1102	42,4	1268	44,7
38	Knowsley	137	41,9	164	46,5

Dospívající těhotenství v Anglii a Walesu, 2009

Sazba je koncepce na 1000 žen ve věku 15-17.

Řád	Oblast obvyklého pobytu	2009, číslo	2009, míra	2001, číslo	2001, míra
39	Liverpool	369	50,1	412	45,8
40	Sefton	165	29,3	189	33,1
41	St Helens	167	45,0	180	51,2
42	Wirral	264	44,0	323	48,6
43	Bývalý kraj Cheshire	398	31,2	386	30,9
44	Yorkshire a Humber	4288	44,1	4437	47,1
45	East Riding of Yorkshire UA	214	34,7	173	29,9
46	Kingston upon Hull, City of UA	316	64,0	353	70,9
47	North East Lincolnshire UA	192	59,7	206	63,7
48	North Lincolnshire UA	136	45,2	137	46,6
49	York UA	83	26,6	93	30,8
50	North Yorkshire	295	25,8	328	31,5
51	South Yorkshire (Met kraj)	1141	47,5	1258	54,5
52	Barnsley	230	52,5	209	51,8
53	Doncaster	284	51,8	344	60,0
54	Rotherham	233	46,6	257	53,4
55	Sheffield	394	42,9	448	52,6
56	West Yorkshire (Met kraj)	1911	46,3	1889	46,4
57	Bradford	430	41,0	498	47,4
58	Calderdale	184	47,4	189	51,2
59	Kirklees	370	48,5	307	41,2
60	Leeds	618	47,4	605	46,8
61	Wakefield	309	49,3	290	47,1
62	East Midlands	3086	37,7	3075	40,2
63	Derby UA	233	51,0	208	46,4
64	Leicester UA	251	47,1	273	47,1
65	Rutland UA	17	13,7	11	14,5
66	Nottingham UA	290	61,5	316	68,6
67	Derbyshire	477	33,3	468	35,7
68	Leicestershire	323	27,6	315	29,2
69	Lincolnshire	475	37,5	481	42,0
70	Northamptonshire	525	40,2	508	42,7
71	Nottinghamshire	495	34,6	495	36,4
72	West Midlands	4552	43,9	4761	47,2
73	Herefordshire, kraj UA	102	31,2	110	35,1
74	Shropshire UA	160	28,4	165	32,2
75	Stoke-on-Trent UA	258	61,1	286	63,7
76	Telford a Wrekin UA	172	52,7	193	60,9
77	Staffordshire	631	39,8	557	36,6
78	Warwickshire	355	36,3	361	39,4
79	West Midlands (Met kraj)	2523	49,3	2759	54,4
80	Birmingham	975	48,7	1076	53,6
81	Coventry	335	59,7	342	57,8
82	Dudley	238	41,5	278	50,3
83	Sandwell	304	52,7	359	64,0

Dospívající těhotenství v Anglii a Walesu, 2009

Sazba je koncepce na 1000 žen ve věku 15-17.

Řád	Oblast obvyklého pobytu	2009, číslo	2009, míra	2001, číslo	2001, míra
84	Solihull	122	28,6	121	30,9
85	Walsall	307	59,4	290	57,5
86	Wolverhampton	242	52,6	293	63,3
87	Worcestershire	351	33,6	330	33,3
88	EAST	3308	31,3	3311	34,2
89	Bedford UA	115	39,5	104	36,9
90	Centrální Bedfordshire UA	153	32,5	135	31,2
91	Luton UA	109	29,4	176	44,0
92	Peterborough UA	171	54,5	167	53,3
93	Southend-on-Sea UA	128	43,7	130	47,4
94	Thurrock UA	107	37,0	137	50,1
95	Cambridgeshire	305	28,4	302	31,7
96	Essex	814	31,4	753	32,6
97	Hertfordshire	501	23,5	547	29,2
98	Norfolk	532	36,7	509	37,0
99	Suffolk	373	28,5	351	29,3
100	Bývalý okres Prostějov	268	35,2	239	33,4
101	LONDÝN	4977	40,7	6210	50,3
102	Vnitřní Londýn	1928	48,0	2901	65,5
103	Camden	80	28,4	125	45,6
104	Hackney & City of London	163	48,6	308	77,2
105	Hammersmith a Fulham	103	49,3	135	61,3
106	Haringey	171	51,1	281	73,2
107	Islington	117	48,6	175	64,6
108	Kensington a Chelsea	41	21,0	80	46,6
109	Lambeth	218	59,5	376	92,0
110	Lewisham	235	55,6	273	65,4
111	Newham	220	50,3	334	56,6
112	Southwark	233	63,2	335	83,8
113	Tower Hamlets	132	40,7	219	55,0
114	Wandsworth	128	46,9	173	59,4
115	Westminster	87	37,6	87	42,5
116	Vnější Londýn	3049	37,1	3309	41,9
117	Štěkání a Dagenham	196	54,3	215	63,6
118	Barnet	142	23,0	143	25,4
119	Bexley	171	37,3	181	43,9
120	Brent	158	38,2	236	47,1
121	Bromley	211	38,1	162	33,5
122	Croydon	295	45,7	336	54,3
123	Ealing	168	34,1	198	37,7
124	Enfield	208	38,5	249	47,7
125	Greenwich	206	58,6	272	67,8
126	Brány	87	21,8	99	24,5
127	Havering	170	36,4	134	32,7
128	Hillingdon	164	35,3	189	43,3

Dospívající těhotenství v Anglii a Walesu, 2009

Sazba je koncepce na 1000 žen ve věku 15-17.

Řád	Oblast obvyklého pobytu	2009, číslo	2009, míra	2001, číslo	2001, míra
129	Hounslow	136	37,4	165	42,2
130	Kingston upon Thames	65	25,7	67	28,4
131	Merton	110	37,9	126	45,2
132	Redbridge	181	34,7	160	34,8
133	Richmond upon Thames	56	19,6	49	21,7
134	Sutton	119	33,3	112	36,0
135	Waltham Forest	206	55,0	216	56,0
136	JIHOVÝCHODNÍ	4726	30,1	5022	35,0
137	Bracknell Forest UA	44	17,9	70	34,6
138	Brighton & Hove UA	149	36,5	161	42,6
139	Isle of Wight UA	75	30,4	91	37,9
140	Medway UA	227	43,0	232	44,8
141	Milton Keynes UA	177	40,2	187	43,0
142	Portsmouth UA	159	50,0	160	48,2
143	Čtení UA	107	43,8	140	57,0
144	Slough UA	78	35,1	97	41,6
145	Southampton UA	188	49,2	223	65,6
146	West Berkshire UA	77	21,3	84	28,1
147	Windsor a Maidenhead UA	32	11,4	57	25,0
148	Wokingham UA	51	16,9	61	21,7
149	Buckinghamshire	234	24,2	213	23,4
150	East Sussex	332	35,1	262	30,8
151	Hampshire	687	28,9	743	32,8
152	Kent	968	34,7	986	39,4
153	Oxfordshire	302	26,0	363	34,9
154	Surrey	427	20,7	485	26,8
155	West Sussex	412	29,1	407	32,2
156	Jihozápad	3077	32,4	3235	37,1
157	Bath a severní východ Somerset UA	71	22,7	79	28,5
158	Bournemouth UA	105	40,4	128	51,0
159	Bristol, Město UA	310	50,6	355	52,5
160	Cornwall UA / Ostrůvky Scilly UA	292	30,5	307	34,4
161	North Somerset UA	123	34,8	141	43,4
162	Plymouth UA	194	44,3	217	49,2
163	Poole UA	93	36,2	77	30,1
164	South Gloucestershire UA	130	27,4	108	25,2
165	Swindon UA	126	36,3	189	59,3
166	Torbay UA	131	55,3	92	40,6
167	Wiltshire UA	283	29,7	238	30,4
168	Devon	396	29,7	403	33,6
169	Dorset	220	28,1	211	31,4
170	Gloucestershire	289	25,6	390	38,0
171	Udělat přemet	314	30,0	300	32,0
172	WALES	2293	40,1	2529	45,5
173	Isle of Anglesey	62	46,8	46	36,0

Dospívající těhotenství v Anglii a Walesu, 2009

Sazba je koncepce na 1000 žen ve věku 15-17.

Řád	Oblast obvyklého pobytu	2009, číslo	2009, míra	2001, číslo	2001, míra
174	Gwynedd	94	42,6	88	44,1
175	Conwy	85	41,0	74	38,3
176	Denbighshire	84	43,6	64	37,3
177	Flintshire	92	32,3	109	38,7
178	Wrexham	107	44,2	98	40,6
179	Powys	67	25,3	65	29,0
180	Ceredigion	41	29,5	35	26,5
181	Pembrokeshire	89	36,4	86	39,8
182	Carmarthenshire	117	33,6	118	34,8
183	Swansea	161	41,7	206	49,1
184	Neath Port Talbot	114	43,9	118	43,8
185	Bridgend	106	42,8	124	49,6
186	Vale of Glamorgan	85	33,5	91	38,1
187	Cardiff	271	47,0	261	46,6
188	Rhondda, Cynon, Taff	208	46,6	283	61,3
189	Merthyr Tydfil	69	60,7	94	75,3
190	Caerphilly	137	39,4	198	57,8
191	Blaenau Gwent	61	40,6	73	52,9
192	Torfaen	82	44,0	100	54,6
193	Monmouthshire	38	20,7	38	24,5
194	Newport	123	43,4	160	56,0

Zdroj: Teenage pregnancy rates through England and Wales. *The Guardian* [online]. 2011 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2011/feb/22/teenage-pregnancy-rates-engalnd-wales-map>

VŠEOBECNÉ PODMÍNKY PRO PŘIJETÍ A UKONČENÍ

Ubytování matek s dětmi v azylovém domě Trojlístek v Dětském centru Veská Veská 21, Sezemice 533 04

1. **Azylový dům Trojlístek** je zařízení pro matky s dětmi, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci a jsou s dětmi bez přístřeší. Azylový dům poskytuje ubytování, základní vybavení pro matku a dítě, možnost přípravy stravy, základní sociální poradenství, výchovné, vzdělávací a aktivační služby, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí a možnost zprostředkování dalších služeb. Cílem je poskytnutí dočasného ubytování klientkám a podpora jejich soběstačnosti tak, aby byly schopny řešit své problémy a vést samostatný, plnohodnotný život v běžné společnosti.
2. **Klientelu azylového domu** tvoří převážně matky s dětmi, přičemž děti jsou ve věkovém rozpětí 0 – 6 let. Výjimečně je možné, po dohodě s ředitelkou zařízení, domluvit pobyt matky s dítětem starším 6 let. Dále je pobyt určen těhotným ženám. Přednost mají těhotné ženy a matky s dětmi z pardubického kraje, v případě volné kapacity je možné ubytovat zájemkyně i z jiných krajů.
3. **Pobyt v azylovém domě Trojlístek** je dočasný, sjednává se na dobu 4 měsíců, s možností prodloužení, nepřevyšující však 1 rok ode dne plánovaného skončení pobytu. Ubytováním nevzniká právní nárok na trvalý pobyt. Klientka si musí v občanském průkazu zachovat původní trvalé bydliště. Nejpozději do jednoho měsíce po nástupu musí mít vyřízené veškeré sociální dávky u svého příslušného úřadu, na které má nárok.
4. **Přijetí maminky do azylového domu Trojlístek** nebo případné prodloužení pobytu vyřizuje sociální pracovnice DC a konečné rozhodnutí o přijetí je v kompetenci ředitelky DC.
5. Dohoda o ubytování je s maminkou uzavírána na dobu 4 měsíce, zkušební doba činí 1 měsíc. V případě, že maminka dodržuje domácí řád a spolupracuje na řešení své nepříznivé sociální situace, je možné pobyt prodloužit. Taktéž je možné, po domluvě, sepsat dohodu na dobu kratší než 4 měsíce.
6. **Poplatky za ubytování** platí maminka před přijetím nebo při přijetí hotově nebo převodem na účet DC. Pokud je v té době bez příjmu, předloží při nástupu doklady o vyřizování příjmu. V akutních krizových případech je možné zaplatit do 14 dnů po přijetí.
7. **Zájemkyně o azylové ubytování** nemůže být přijata, pokud je naplněna kapacita zařízení. Dále pak, pokud trpí některým infekčním onemocněním, nachází se v akutní fázi závislosti na alkoholu nebo jiné návykové omamné látce nebo pokud při jednání vykazuje značnou agresivitu.
8. Pobyt v azylovém ubytování může být **ukončen za strany DC** v případě vyřešení sociální situace maminky nebo z důvodu nespolupráce a neřešení tíživé životní situace ze strany maminky, pro opakované nebo hrubé porušení Domácího řádu, pro nehrzení poplatků za ubytování bez adekvátního důvodu, a taktéž zánikem zařízení.

Prohlášení: *Ustanovení těchto podmínek chápu pro sebe jako závazná a potvrzuji svým podpisem, že s nimi souhlasím a budu je dodržovat. V případě jejich nedodržení, či porušení, se mnou může být smlouva o pobytu okamžitě ukončena.*

Domácí řád

V azylovém domě Trojlístek
V Dětském centru Veská
Veská 21, 533 04 Sezemice

1. **Spolupráce.** Maminka je povinna řešit svou tíživou sociální situaci, spolupracovat s personálem DC, dodržovat denní řád a podle své situace spolupracovat se všemi příslušnými úřady. Dále je povinna účastnit se pravidelných setkání s výchovnou sestrou, sociální pracovníci a spolupracovat při plnění svého individuálního plánu.
2. **Péče o dítě a hospodaření.** Maminka je povinna spolupracovat na činnostech, které mají přispět k její samostatnosti a zvládnutí mateřské role. Dítěti zajišťuje pravidelný denní režim.
3. **Hlídní dětí.** Maminky si smějí děti navzájem hlídat jen v naléhavých případech a po dohodě se sociální pracovníci.
4. **Pravidla soužití.** Každá maminka se podílí na vytváření vhodných podmínek pro společné soužití všech maminek a jejich dětí v domě.
5. **Klíč od pokoje.** Maminka obdrží jeden klíč od pokoje a zodpovídá za svěřené předměty. Každou ztrátu nebo poškození neprodleně ohlásí sociální pracovníci. Odpovídá i za škodu způsobenou jejími dětmi. Klíč odevzdá při ukončení pobytu, ale také vždy při odjezdu mimo Veskou.
6. **Ztráty.** Dětské centrum nezodpovídá za ztrátu věcí uložených mimo uzamčené prostory. Maminka má možnost si své cennosti uschovat v bezpečnostní schránce v kanceláři sociální pracovníce.
7. **Poškození majetku.** Maminka bere na vědomí, že veškeré zařízení, které bude používat po dobu svého pobytu v azylovém domě Trojlístek je majetkem Dětského centra Veská a podléhá inventarizaci. Za vybavení společných prostor azylového domu zodpovídají všechny ubytované maminky společně.
8. **Noční klid** je od 22,00 h. do 6,00 h.
9. **Vycházky.** Maminka se se svými dětmi pohybuje volně po celém areálu DC. Pokud bude chtít na vycházku mimo areál DC, oznámí toto sociální pracovníci. V případě, že chce opustit azylový dům přes noc popř. na více dní, oznámí tuto skutečnost sociálním pracovnícím. Pobytem mimo azylový dům nevzniká mamince nárok na snížení úhrady za ubytování.
10. **Zabezpečení prostor v případě nepřítomnosti.** Před každým odchodem z azylového domu je nutné zkontrolovat, zda jsou vypnuté všechny spotřebiče a zhasnuta světla. Taktéž je třeba, dle počasí, zavřít okna v pokoji. Pokud maminka opouští azylové zařízení na dobu delší jak 1 den, je povinna před svým odjezdem zajistit pořádek a zavřít okna ve svém pokoji a nejméně půl hodiny před svým odjezdem nechat pokoj zkontrolovat sociální pracovníci a odevzdat jí klíč od pokoje.
11. **Vstup sociální pracovníce do pokoje.** Maminka je povinna umožnit návštěvu a kontrolu pokoje sociální pracovníci. V nepřítomnosti maminky může sociální

- pracovnice zkontrolovat stav pokoje, např. v případě náhlých povětrnostních změn, v případě havarijních situací apod.
12. **Návštěvy.** Maminka je povinna nahlásit sociální pracovníci příjem návštěv, odchod s návštěvou a oznámit předpokládaný návrat. Návštěvní dny jsou každý pracovní den od pondělí do pátku od 9,00 hodin do 15,30 hodin.
 13. **Úklid.** Maminka udržuje ve svém pokoji i ve společných prostorách pořádek a čistotu. S ostatními maminkami se podílí na úklidu společných prostor – maminky si písemně rozvrhují služby.
 14. **Praní prádla** je povoleno v pracovních dnech od 7,00 h. do 15,00 hod., vždy po dohodě se sociální pracovníci. Počet praček maminky zapisují do notýsku umístěného v koupelně. Po doprání musí maminka prádlo z pračky vyndat, zastavit přívod vody a otevřenou pračku nechat vyschnout. Špinavé prádlo si maminky nechávají v prádelním koši v koupelně.
 15. **Příprava jídla a horkých nápojů** je povolena pouze v kuchyni a na spotřebičích k tomu určených. Po dobu provozu nesmí zůstat spotřebiče bez dozoru, po skončení jejich používání musí být spolehlivě vypnuty. Spotřebiče nesmí obsluhovat děti. Nosit jídlo do pokojů nebo společenské místnosti je zakázáno. V kuchyni se nesmí zdržovat děti bez dozoru.
 16. **Sledování televize** ve společenské místnosti je povoleno do 22,00 hod. a televize nesmí hrát, pokud ji nikdo nesleduje.
 17. **Nemoci nebo úraz.** Podezření z nemoci nebo úraz je maminka povinna ihned hlásit sociální pracovníci nebo zdravotnímu personálu DC. Pokud se maminka dostane do situace, kdy sama nebude schopna o dítě řádně pečovat, bude dítě přechodně umístěno do oddělení mezi ostatní děti DC.
 18. **Kouření** je v prostorách azylového domu zakázáno. V areálu DC je možné kouřit pouze venku za hlavní budovou, přičemž zápalky, zapalovače a cigaretové nedopalky musí být zabezpečeny před dětmi.
 19. **Alkohol a jiné drogy.** Konzumace je v azylovém domě a celém areálu DC zakázána a osobám pod vlivem těchto látek nebude vstup na zylové ubytování povolen. V případě podezření na konzumaci alkoholu je maminka povinna se podrobit dechovému testu na alkohol.
 20. **Násilí.** Je zakázáno používat jakoukoli formu násilí, tzn. slovně či fyzicky napadat druhé, vlastní nebo cizí děti či dospělé.
 21. **Ukončení pobytu.** Po ukončení pobytu je maminka povinna vyklidit a odvést si všechny své věci, zapůjčené věci vrátit, absolvovat výstupní pohovor se sociální pracovníci a vyrovnat pohledávky. Pokud si maminka ponechá po ukončení pobytu v azylovém domě své osobní věci, budou tyto uschovány v místě k tomu určeném po dobu 2 měsíců, poté budou zlikvidovány.

Prohlášení: potvrzuji svým podpisem, že jsem domácímú řádu porozuměla, souhlasím s jeho ustanoveními a budu je dodržovat.

.....
.....

sociální pracovnice

maminka